

CAMPO FIORITO

ESERCIZI DI LETTURA
SCELTI DAL DOTT. ANTONIO KACIN

Complemento degli „Esercizi per la grammatica
slovena di G. Trinko“.

Trieste - 1932

PISANO POLJE

ZBIRKA PESMI IN ČRTIC

IZBRAL DR. ANTON KACIN

Dodatek „Vajam za slovensko slovnico
Iv. Trinkina“.

Trieste - 1932

112677

In vendita presso la „Libreria Cattolica“ - Gorizia.

Prodaja Katoliška knjigarna - Gorizia.

112677

N 226/1953

Samozaložba

Tipografia Consorziale — Trieste.

Luč.

O joj —
kako so slepi tipali,
da bi do njega se pritipali
in ga prosili, naj jim luči da.

Takrat iz ran je padel svetel sij
in zasvetile so se jim oči,
da v luči so zagledali
Boga.

Vital Vodušek.

Božični večer.

Pratika, zvesta družica vsaki hiši, naznanja najkrajše dneve. Medlo solnce obseva pusto zemljo in snežna odeja krije polje in travnike. Ob cesti oprezujejo sestradane vrane ter leno poletavajo z drevesa na drevo, v tem ko vrabci in strnadi, ščinkovci in škrljice prezebajo okoli pohoštev in brskajo pri zideh, ne bi se li tu morebiti našla še kaka mrvica hrane. Poti in ceste so prazne; niti beračev ni videti. Božični prazniki so pred durmi. Vsakdo je najrajši doma v svojem kotu. Na te svete dni noče nadlegovati, dobro vedoč, da bodo zato gospodinje po praznikih tem radodarnejše.

Toliko živahnejše pa je po hišah. Od gospodarja do zadnjega pastirja je vse doma in četudi mora kdo po kakem majhnem opravku z doma, se podviza in hiti pod domačo streho, kajti nocoj je sveti večer ali badnjak, kakor govore po nekaterih krajih. Pravega dela nobenemu ni mari, zlasti moškim ne. Vsi se po

tikajo okoli peči, ki danes puhti nekam posebno dobrodejno toploto od sebe. Mati imajo veliko peko in po vsi hiši se širijo tisti dobri duhovi po poticah in gubanicah. Kraj mnovega peciva se odlikuje po velikosti posebno pöprtnjak, ki bode na velike praznike ves čas ležal na mizi. Šele na svetih treh kraljev dan ga načne gospodar, odrezavši vsakemu v družini svoj kos, ne pozabivši niti živine v hlevu niti kuretnine pred pragom, da bi bila zdrava ter se dobro redila.

Kar je bilo prej rečeno o nedelavnosti moških, ne veljâ ženskam. Te imajo z umivanjem in čiščenjem izbe, kuhinjskega in hišnega orodja toliko opraviti, da bi jim — ako se jim sme verovati — ne zadoščale štiri roke. Za čudo pridni so pa otroci. Nič jim ni treba prepovedovati kepanja in drsanja in kar je še posebno čudno, materi pred pečjo ne delajo napotja. Vsi so v hiši, vsi se gneto za mizo. In tihi so, da je kar neverjetno. Vsi drugačni nego sicer. Tu je namreč njih starejši brat, ki se šola v mestnih šolah. Sinoči že pozno ga je hlapec pripeljal iz mesta. S seboj je prinesel vse, kar je potrebno za jaselce. Zjutraj rano, ko se še ni prav razvidelo, se je hrabra četa, ne čakaje zajtrka, pod vodstvom mestnega učenjaka napotila s košem oprtnikom v log nabirat mahu za jaselce. Vsi so šli, nobeden ni hotel ostati doma, celo najmlajši, ki še platno prodaja, je menil, da brez njega ne bi opravili. Res ga je zeblo, ko so izpod snega kopali mah in ga trgali s skal in z drevja. Otrpli so mu prstje. Ali vendar je bil vesel, da je tudi on nekaj pomogel k jaselcam. Prinesli so mahu poln koš. Za pet takih jaselc bi ga zadoščalo.

Hlapec je v tem, ko so otroci bili v logu, utrdil v kotu veliko desko. Na to desko stavi zdaj starejši deček jaselce. Iz mahu napravi goro, po gori se vije sem ter tja cesta, posuta z najdrobnejšim peskom. Cesta vodi v Betlehem, ki se rumen, zelen in rdeč žari v kotu vrhu gore. Pod goro od ceste nekoliko v stran postavi hlevček iz smrekovega lubja. Vanj položi na slamico božje dete, ob straneh mu stojita osliček in volek in poleg božja Porodnica s svetim Jožefom. Po

tem razpostavlja po gori drevesa, ovce, krave, volke in pastirce, vse rezane iz lesa in živo pobarvane. Spredaj utrdi vrsto drobnih voščenih svečic. Tu in tam nastavi katero tudi po gori. Naposled obesi na dolgo konjsko žimo od stropa dolí božjega angela, ki nosi v rokah napis: »Slava Bogu v višavah in mir na zemlji ljudem!«, ki oznanjuje preradostno vest, da se je narodil kralj nebeški, grešnemu rodu odrešenik. Tudi svete tri kralje je prinesel s seboj, toda ti se sedaj še ne smejo pokazati. Šele zvečer pred njih praznikom jim bode dovoljeno stopiti v borni hlevček. Pač se pa že sveti nad streho zlata zvezda, ki jim je kazala pot. Ko starejši sin vse to ureja in nastavlja, sedé mlajši bratje in sestrice okoli njega mirno, kakor da bi bili pribiti, in ne premaknejo oči od jaselc. Nebeška radost jim sije iz zadovoljnih obrazov. Danes so pozabljene vse igre in — kar je največje čudo — celo jesti jim ni mari. Zadovoljujejo se s hlebčki, katere je mati spekla nalašč zanje. Domačemu psu Belinu pa ne gre v glavo, da se danes nihče izmed otrok ne zmeni zanj. Gleda jih in gleda, naposled skoči na klop in se nerodno rine med nje. Ko pa vidi, da ga popolnoma prezirajo in ga celo nekdo krcne po gobcu, se zavleče nejevoljen zopet pod klop pri peči, se zvije in dremlje dalje. Najstarejša hči v tem umiva in čisti dolgo vrsto svetniških podob, sveto razpelo v kotu in briše prah s svetega Duha, ki v steklu vdelan visi nad veliko javorjevo mizo. Po končanem delu tudi ona prisede k družbi. Njej je celo dovoljeno, da sme tu in tam nasvetovati kako spremembo, in ima tudi to zadovoljnost, da mali mojster včasih posluša nje svet.

V tem je solnce zašlo, dan se je stisnil in mrak je počasi legel v izbo. Ravno prav, kajti jaslice so dodelane in graditelj, zadovoljen s svojim delom, pospravlja še ostrižke, izrezke in odpadke, katere mu hvaležni gledalci postrežno odnašajo na ogenj.

Zdajci prinese gospodinja v hišo posodo z žerjavico in kadilo ter oboje poda očetu gospodarju. Ta se odkrije, za njim vsi moški in takoj se uredi sprevod. Naprej stopa pastir s svetilnico v roki, za njim gre

gospodar, meče kadilo na žerjavico in glasno moli, za njim nosi sin posvečeno vodo in oljčno vejico in potem se vrste drugi otroci in posli. Tako hodijo od hrama do hrama, od sohote do sohote, povsod kadeč, kropeč in moleč. Oče se ta večer otrokom zde oblastnejši nego navadno, skoro pol duhovnika, in celo njih glas zveni bolj praznično.

Ko se sprevod zopet vrne v izbo, so pri jaselcah prižgane vse svečice in zdaj jih vse hiti gledat in hvalit mojstra. Mati pokleknejo, okoli njih otroci, za njimi dekletke in celo moški, četudi neradi, vsaj na eno koleno, kar pa materi ni prav, češ, kakor bi zajce streljali, in iz pobožnih src se utrga stara božična pesem:

»Pastirci, vstanite,
pogledat hitite!«

Po končani domači službi božji pride na mizo mrzla večerja, za njo pehar suhega sadja, orehov in lešnikov. Po večerji hodijo tudi sosedje gledat jaselce, soba se zmerom bolj polni, mnogi so že oblečeni za polnočno mašo. Pripovedujejo si pravljice, pojó si svete pesmi in tako mine čas, da sami ne vedo, kako. Zdajci se oglasi veliki zvon; mogočno in veličastno kakor nikoli podnevi zveni nocoj njegov glas. Ulice ožive in ljudje nekako veselo hité v božji hram ob tej nenavadni uri. Nocoj je vse bolj praznično, orgle se glasé krepkeje, pevci in pevke pojó lepše in vsem mine služba božja nepričakovano naglo. Ko pa pridejo polnočkarji domov, jih že čakajo pečene klobase, krvavice in jeternice, ki jih je v tem gospodinja pripravila zanje.

Fran Erjavec.

Sveti trije kralji.

V viharju mi okna žvenkečejo,
pred oknom mi konji rezgečejo.
»Hej, vstani, zaspani gospodar,
mi smo Gašper, Miha, Boltazar,

smo sveti trije kralji;
 iz jutrovih smo dežel prišli,
 neznan nam je kraj in trudni smo vsi,
 bi radi tu nočevali.«

Konjiče v hlev pa po vina v klet...
 »Ajd v kuhinjo, ženka, peč in cvret!
 Kaj se ti tako je raztrgal obraz?
 Sveti trije kralji nocoj so pri nas,
 poglej jih — za mizo sedijo!«
 Na glavi se vsakemu krona blešči
 in Gašper na palici zvezdo drži,
 od nje trije roglji štrlijo.

In mož se k njim nagne zaupno medtem:
 »To greste tja v mesto Betlehem?
 In zvezda rogata vam kaže pot...
 baš danes so pravili v cerkvi gospod...«
 Sveti trije kralji sedijo,
 na glavi se vsakemu krona blešči
 in Gašper na palici zvezdo drži,
 a vsi trije molčijo...

»A kaj ne pokušate vinčeca nič?
 Jaz nisem krčmar niti čifutski tič,
 ne bojte se, jaz sem vam veren kristjan,
 a cviček je moj trdovraten pogan —
 Bog živi!« — a oni sedijo,
 na glavi se vsakemu krona blešči,
 šest vanj je uprtih steklenih oči,
 a vsi trije molčijo.

»No, baba, obrni se vendar urno,
 sveti trije kralji so lačni zelo,
 sveti trije kralji hudo se drže...
 sveti trije kralji... kaj hočete?...«
 Sveti trije kralji sedijo:
 velike votline so njih oči,
 na licih mesa ne kože ni,
 in vanj in vanj strmijo...

In kot pri večernicah, kadar trije
kanoniki pred oltarjem kleče,
po cerkvi odmeva njih nizki bas,
vsi trije hkrati: »Saj vabil si nas!«
Le to — in potem molčijo; —
na licih mesa jim ne kože ni,
velike votline so njih oči —
tak do jutra vanj strmijo...

Oton Župančič.

Trije modri.

Nekaj dni nato so dospeli iz Kaldeje trije modri
in pokleknili pred Jezusa.

Prišli so morda iz Ekbatana, morda pa z bregov
Kaspiškega morja. Jahaje na svojih kamelah, ki so
imele pripete na sedlo natlačene torbe, so prebredli
Tigris in Evfrat ter premerili veliko puščavo pastirskih
rodov in šli ob bregovih Mrtvega morja. Nova zvezda
— podobna repatici, ki se vsako toliko prikaže na nebu,
da naznani rojstvo kakega preroka ali smrt kakega ce-
sarja — jih je vodila do Judeje. Prišli so častit kralja, a
so našli slabo povitega dojenčka, skritega v hlevu.

Skoraj tisoč let pred njimi je priromala v Judejo
neka kraljica z Vzhoda ter tudi ona prinesla darove:
zlata, dišav in dragocenih kamnov. Toda ta je našla
kralja na prestolu, največjega kralja, ki je kdaj vladal
v Jeruzalemu, in se od njega naučila, česar je nihče
drugi ni znal naučiti.

Modri pa, ki so mislili, da so modrejši od kraljev,
so našli dečka, rojenega pred malo dnevi, ki še ni znal
ne vpraševati ne odgovarjati, dečka, ki bo, kadar bo
velik, zaničeval zaklade snovi in znanost snovi.

Modri niso bili kralji; bili pa so v Mediji in Perziji
gospodarji kraljev. Kralji so ukazovali ljudstvom, mo-
dri so pa vodili kralje. Samo oni so kot žreci, razlagalci

sanj, preroki in ministri lahko občevali z dobrim bogom Ahura Mazdom. Samo oni so poznali prihodnost in usodo. Z lastnimi rokami so pobijali škodljive živali, usodopolne ptice. Očiščevali so duše in polja. Bog ni sprejel nobene žrtve, ako ni prišla iz njihovih rok; noben kralj ni napovedal vojne, ne da bi jih poslušal. Posedovali so skrivnost zemlje in neba. Prvačili so med svojim ljudstvom v imenu znanosti in vere. Sredi ljudstva, ki je živelo snovnosti, so predstavljali del duha.

Bilo je torej prav, da so prišli pokleknit pred Jezusa. Za živalmi, ki so narava, za pastirji, ki so ljudstvo, poklekne pred betlehemske jaslje tretja sila — vednost. Stara duhovniška kasta Vzhoda se klanja novemu Gospodu, ki bo poslal svoje oznanjevalce proti Zapadu. Modri so pokleknili pred Tistega, ki bo znanost besed in števil podredil novi modrosti ljubezni.

Betlehemski modri pomenijo stara verstva, ki priznavajo končno veljavno razodetje, znanost, ki se poniža pred nedolžnostjo, bogastvo, ki se vrže pred noge ubožnosti.

Darovali so Jezusu zlato, katero bo Jezus teptal; niso ga darovali, ker ga je Marija — revna — potrebovala za potovanje, temveč da bi predčasno slušali evangeljske svete: prodaj, kar imaš, in daj ubožcem. Niso darovali kadila, da bi udušili smrad hleva, temveč zato, ker se bo njih bogoslužje v kratkem končalo ter ne bodo več potrebovali dima in vonjav za svoje oltarje. Darovali so miro, ki služi za maziljenje mrtvih, ker so vedeli, da bo ta deček umrl mlad in da bo mati, ki se zdaj smehlja, potrebovala dišav za maziljenje mrtvega trupla.

Mogočniki, učenjaki, prerokovalci darujejo kleče na slami v svojih kraljevskih in cerkvenih plaščih tudi sami sebe kot poroke za ubogljivost sveta.

Jezus je sedaj prejel vse oblasti, do katerih je imel pravice. Komaj so modri odšli, so se začela preganjanja tistih, ki ga bodo sovražili do smrti.

G. Papini.

Oljki.

Drevo, rastoče v vinskem bregu,

lepo zeleno v belem snegu,

oj drago oljkovo drevo,

pozdravljam te srčno, srčno!

Ko travnat otok v puščavi

prijazno tukaj zeleniš;

vojak ponosen se mi zdiš,

stoječ po bitvi na planjavi:

le njega bojni grom ni strl,

tovariše je vse podrl.

Čemu je tebi smrtna sila

življenja moč in kras pustila?

Da živ nagroben spomenik

iz mrtvih tal štrliš navpik?

Nikakor! Marveč to zelenje

oznanja novo nam življenje,

ko spet se bo pomladil svet,

ko nov razvil se bo nam cvet.

Na te iz golih tam grmičev

zletava roj nam zvestih ptičev

in glasno v vejah žvrgoli,

meneč, da svet se že mladi.

In, oj, kakó mudi radó

na tebi moje se oko! —

Prijazno oljkovo drevo,

pomnik nekdanjih dni cvetočih,

prorok krasnejših dni bodočih,

pozdravljam te,

proslavljam te!

Ti v rane vlivaš nam zdravila,

svetostna nam rodiš mazila,

oživljaš nam telesno moč,

preganjaš z lučjo temno noč. —

Pozdravljam te! —

Miru podoba ljuba ti

ljudem si že iz davnih dni.

Naš rod se ves je bil pokvaril
 in modri Bog se je kesal,
 da je človeško bitje ustvaril.
 Zato pa vse ljudi končal
 v pregroznem splošnem je potopu,
 zanesel majhnemu le tropu.
 Ves rešeni človeški rod
 tedaj en sam je nosil brod,
 kdo ve, če ta ubeži pokopu?
 Nad njim mračno, temno nebo
 in krog in krog brezdanja voda,
 a rešnega nikjer ni proda, —
 strašnó, strašnó!

Kdaj ta brezbrežna voda splahne?
 Kdaj srd neba se upokoji?
 Mar Bog na veke se jezi?
 O ne! Dih božji toplo dahne
 in voda gine, pada, sahne,
 kakor pred solncem sneg kopni.
 In glej, iz vode se sušeče
 drevo priraste zeleneče,
 golobček bel se nanj spusti,
 na drevu kljuva, kljuva, pika
 in ko z drevesa odleti,
 v rdečem kljunu zeleni
 mu oljkova mladika.
 Kako je pač brodar vesel
 goloba z vejico sprejell!
 To vejo z oljčnega drevesa
 poslala blažena nebesa
 v poroštvo sprave in miru. —
 Miru simbol si tudi nam!
 Glej, prišla oljčna je nedelja
 in polne srčnega veselja
 vrvijo trume v božji hram.
 Odrasle zreš in otročiče,
 nesoče oljkove snopiče,
 če ne, mladike oljčne vsaj,
 svetišče zdi se oljkov gaj.

Skoz okna solnce božje lije
 v ta gaj svoj zlati žar z nebes,
 a bolj še sreče solnce sije
 otrokom z lic in iz očes
 skoz senco oljkovih peres.
 Pristopi starček sivolas
 in blagoslov nebeški kliče
 njegov srčnomoleči glas
 na oljčne veje in snopiče,
 o, naj te oljke, kjer bi bile,
 bi blagoslov in mir delile!
 Da, oljkove mladike te
 mir bodo in blagost rodile,
 ko hiše, vrte in polje
 blagoslavlja je pokrope.
 Glej po kropljenju njivo, trato,
 kako razvija njih se kras!
 Kako se ziblje žito zlato,
 kako je poln pšenični klas,
 pod srp že sili, sili v pas —
 in drevje to — kako bogato!
 O srečni kmetje, srečna vas!
 Pa oh, — kaj se temni nebo?
 Pod njim se megle temnosive
 vale čez vrte, trate, njive,
 grmeč grozno, preteč strašno.
 Pred selsko kočico kleče
 otroci, starčki in žene,
 z boječim, solznatim očesom
 k oblačnim, mračnim zro nebesom,
 glasno ihteč,
 k Bogu moleč.
 A hiše skrbni gospodar
 mladike oljkove sežiga,
 da umiril grozni bi vihar:
 in sveti dim se k nebu dviga
 in glej, preteči prej oblak
 na polja ulije dež krotak. —
 O, da bi ti, mladika mila,
 nevihto tudi utolažila,

ki burno hruje med ljudmi,
 ki v srcu strastno nam besni,
 da meni vsaj bi jo umirila!
 Srce mi pravi, da jo boš,
 če prej ne, ko me boš kropila!
 Pred duhom vidim nizko sobo,
 a v sobi blede sveč svetlobo;
 med svečami pa spava mož,
 bled mož, ogrnjen s plaščem črnim,
 ki s trakom je našit srebrnim;
 on trdno spi, nevzdramno spi,
 strudila ga je težka hoja.
 Moža pa množica ljudi
 z mladiko oljkovo kropi,
 želeč mu večnega pokoja.
 Oj, bratje, ko se to zgodi,
 tedaj končana pot bo moja
 in konec bo težav in boja,
 tedaj potihne za vsekdar
 srca mi in sveta vihar.

Simon Gregorčič.

Četrta postaja.

»Jezus sreča svojo žalostno mater.«

Ko sem bil otrok, sem rad ogledaval podobe kri-
 ževega pota na mračnih cerkvenih stenah. V osamlje-
 nem hramu, hladnem in tihem, v ozračju, ki je še vse
 dišalo po jutranji maši, molitvah in kadilu, so podobe
 oživele; stopile so iz okvirov in govorile naglas. Njih
 povesti so bile polne žalosti in hkrati polne tolažbe.
 Iz daljnih krajev so bile in iz daljnih časov, pa vendar
 so bile tako žive in resnične pred menoj, kakor bi ne
 mogla biti nobena zgodba, ki bi se vršila ob belem
 dnevu, telesno in šumno vpricho mojih oči. Gledal sem
 oblačila, kakor jih ljudje takrat, za mojih otroških let
 niso več nosili, halje in jopiče, bele, rdeče, pisane, s
 trakovi in pentljami našarjene; ali vendar se mi ta ob-

lačila niso zdela prav nič tuja in neznana, temveč čisto domača, kakor da bi jih srečaval na cesti vsako uro. Videl sem obraze, divje, zagorele, krivonose, žehteče brezsrčnost, zlobo in sovraštvo, pa se jih nisem bal in mi nikakor niso bili razbojniki iz jutrove dežele, ki so prišli žalit in ubijati, kar je bilo mojemu srcu ljubega. Zdelo se mi je, da sodijo poleg, h Kristusu in Materi božji, kakor senca poleg luči in da bi te silne povesti ne bilo brez njih. Razločil sem glasove, nikoli zaslišane, iz brezna vpijoče, krik in vrišč, zasmeh in zmerjanje in jok žensk iz Jeruzalema; nobene besede nisem razumel, ali vse sem občutil in presunile so mi dušo. Tako sem hodil v svetem mraku od postaje do postaje ter gledal in poslušal živo zgodbo, ki mi je bila zmerom draga in zmerom strašna.

Sredi med zagorelimi, kričečimi obrazi se je tiho svetilo lice Njega, ki je nesel težki križ. Takrat še nisem videl njegove lepe brade, od krvi in praha oskrnjene, nisem še ugledal njegovih velikih, mirnih, svetlih oči, ki so vse spoznale in vse vedele. Mislil sem, da je majhen, ubog otrok, ki so mu bili brez usmiljenja naložili breme, devetkrat večje od njega; saj je omagoval pod njim celo močni Simon iz Cirene. Bos je bil otrok, ki je nosil križ, in tudi nog njegovih, teh sirotnih, prej tako belih, se je držala strnjena kri. Roke so objemale strašni les in rokavi rdeče halje so se vili nazaj prav do komolcev, da so se svetile v solncu čiste otroške lakti; in še na teh čistih lakteh so cvetele rdeče kaplje kakor mah na polju. Na glavi je nosil venec, iz trnja spleten, izpod katerega je kakor iz stoterih kanglic brez milosti lila bolečina na čelo, na lica in na oči, da se je zasencila njih nebeška luč, in celo na ustnice, te med vsemi vekomaj blagoslovljene.

Med štirinajstimi podobami, ki so se vrstile po mrzlih stenah v mraku in tišini ter se prijazno in odkritosrčno pogovarjale z menoj, kadar sem bil z njim sam, je bila mojemu srcu najbližja četrta postaja, tista, kjer sreča Jezus svojo žalostno mater.

Tudi ona, Mati božja, je imela čisto otroški obraz. Droben je bil, zelo ozek in bel in dvoje velikih oči je

sijalo iz njega, dvoje globokih jezer, v katerih se je trepetaje ogledovalo visoko solnce. Oblečena je bila v dolgo sinjo haljo, prepasano s širokim temnomodrim pasom, in sinjina je odsevala na licih, da so bila še nežnejša in bledejša. Na neki podobi v stari vaški cerkvi je imela srce presunjeno s sedmimi meči in ko je stopila iz okvira, so se narahlo zazibali in stresli teh mečev jekleni ročniki, ki so imeli obliko križa, in kaplja krvi je kanila iz srca.

Ta ozki, beli obraz je pričal brez solz in brez besed: »Čigava bolečina je večja od moje?« Ob poti je stala, ko je prišel mimo. Prišel je mimo silen oblak, ki se je vzdignil do nebes in jih zatemnil. Ta oblak je bil rdeč prah, kri je vpila do nebes. In vse je utonilo v njem, vse je izginilo, ničesar več ni bilo, on sam je bil, prav sam v tem neizmernem krvavem oblaku. Otrok je bil, ki je objemal težek križ. Omahoval je pod njim, se opotekal in padal, da se je zasolzil kamen, ko je poljubil njegovo čelo. Tako je šel v neusmiljeno smrt. Kakor seže bela roka v noč, je segel njen pogled do njega, se je iz jezera njenih oči prelilo solnce v solnce. »Sin moj, ti ljubi otrok moj!« Komaj je videl to roko, to lice, te oči, komaj je slišal ta glas, ni bilo več ne trpljenja ne trnjevega venca ne križa. Visok in lep, brez krvi in brez ponižanja je stopil k nji, da bi jo potolažil, kajti njena bolečina je bila večja od njegove. —

Zdaj, v tem strašnem času ga vidim živega tik pred seboj, vidim ga tisočkrat in stotisočkrat. Vidim jo, žalostno mater, tudi njo tisočkrat in stotisočkrat. Človek gre na Golgato, da bo trpel in umrl in da bo vstal poveličan.

Ivan Cankar.

Trepetlika.

V bolesti grozni je viseč na križu
umiral človek — Bog.

Molče mu zrla je v trpeče lice
priroda naokrog.

Samo še hip... »Moj oče, v tvoje roke izročam dušo jaz!«

Izrekel je in smrt je Rešeniku zasenčila obraz.

Ihteče je zaplakala priroda:
z gorami holmec vsak
in vsaka živa stvar in z luno solnce,
z vodami zemlja, zrak.

Tožile so ob križu pevke ptice,
da ni Gospoda več,
po vznožju gore vila se drevesa,
nad čudom tem tožeč...

Le eno je drevo na gori stalo,
ošabno zrlo v svet,
brezčutno samo za prirode žalost,
solze in vzdih neštet.

Užali mrtvemu se Rešeniku,
da ga prezira stvar,
hoteč edina mu tajiti v smrti,
da njen ni gospodar!

Nad Golgato zaveje vetrec brzi,
zaveje, odbeži,
drevesu trdosrčnemu od križa
noseč gorke krvi...

Tedaj zatrepetali so mu listi
in deblo šibkih vej.
In danes še trepeče trepetlika
od tistih dob naprej!

Mihael Opeka.

Brat Nikefor in hudič.

V samostanu je živela družina gorečih služabnikov božjih in učenih očetov. Zato je hudič sovražil samostan; stopil je pred Boga, da bi obrekoval pobožne može. »Dovoli mi,« je dejal, »da jih skušam, in grešili bodo in odpadli.« Bog je rekel: »Poznam v samostanu slu-

žabnika svojega, preprostega brata čevljarja Nikefora. Pojdi in ga zapelji, kakor si hotel.« Šel je hudič in skušal zapeljati brata Nikefora, da bi po nemarnem imenoval božje ime. Spremenil mu je jermenje v kače. Brat Nikefor se je prestrašil, a je rekel mirno: »Kaj meni in vam, živalce! Pojdite, razbegnite se in se veselite življenja, kakor vam ga je dal Gospod.« In kače so se razlezele med kamenje. Hudič pa je še skušal brata Nikefora, da bi zaklel. Neviden mu je izpodmikal podplat, da je udarjal čevljar po svojem kolenu. Ko je hudič izmaknil podplat prvič, je rekel Nikefor: »Za moje velike grehe!« Ko je izmaknil hudič v drugo, je rekel samostanec: »Za moje male grehe!« Ko je izmaknil hudič v tretje, je rekel čevljar: »Za mojo nepotrpežljivost!« Tedaj je poskušal hudič zapeljati brata Nikefora, da bi se prevzel. Vzel ga je in ga vedel v šolo med učene samostanske magistre in je govoril po njegovih ustih jezik Avguštinov in odkrival začudnim očetom najtežja vprašanja iz svetega pisma in cerkvnih učenikov. Pater regens in vsi očetje so vstali in rekli preprostemu bratu Nikeforu: »Najbolj učen si med nami. Ti nam bodi učitelj!« In pater prior je prosil: »Pridi in nam bodi predstojnik!« Brat Nikefor je slišal vse to, se prestrašil in padel na kolena pred zbranimi očeti. Prosil je: »Mar ste slepi in glupi? Mar ne veste, da je glumil hudič po meni, ki sem vaš čevljar in najmanj vredni brat Nikefor, češčeno in hvalljeno božje ime!«

Pri tisti priči ga je popustil hudič. Angeli božji pa so prišli in nevidni napolnili bratu čevljarju Nikeforu delavnico in blagrovali služabnika božjega.

Ivan Pregelj.

Monte Pincio.

Pod zelenim baldahinom
palmovim
godba svira in odmeva
v sveti Rim.

Kakor blisk je včasih drzen
 šumni spev,
 včasih lahen kakor pesem
 nežnih dev.

In gospoda se v kočijah
 shajajo,
 čari vsi jim iz akordov
 vstajajo:

svetle sobe, svilna krila,
 bujni ples;
 prožni pari, srca vroča
 kakor kres.

Razcvetele polne rože —
 rahel dih! —
 pa se naglo cvet za cvetom
 vsuje z njih.

A v zelenem baldahinu
 v beli dan
 poje pevec zlatokljuni
 neugnan.

Jaz poslušam nedosežni
 zvonki glas
 in razgrinja se pred mano
 rodna vas:

bistri viri, senčni gozdi,
 poljski mak,
 zdrava lica, čvrsta pesem,
 pozni mrak.

Tihe sanje in stopinje,
 glas tresoč;
 rožna greda, brhek nagelj,
 jasna noč.

Kak te ljubim srčnovneti
 kosov glas;
 kak te ljubim, draga moja,
 rodna vas!

Silvin Sardenko.

Kruhek spi.

Sneg za snegom pada v sneg;
 suhe veje pokajo —
 V sobi hodi lakota,
 otročiči jokajo:
 Dajte, draga mati vi,
 kruha nam odrežite,
 lakoto privežite,
 da ne bo nas motila!

— Otročiči ljubljeni,
 kruhek spi že celi dan,
 celi dan in celo noč,
 ves je truden in zaspan.

Vstani... vstani, kruhek naš,
 sladki... dobri kruhek naš,
 da te bodo rezali,
 lakoto privezali
 naša draga mamica!

Kruhek je pretrdno spal,
 prebuditi se ni dal...

Otročiči tožijo:
 Kruhek nima več srca;
 zapovejte, mati vi,
 naj se prebuditi dá!

Otročiči ljubljeni,
 klicali ste ga preveč,
 pa ste ga prestrašili
 in ste ga preplašili — :
 kruhek šel je — ni ga več...

Silvin Sardenko.

Francišek in oljka.

Ljubljenec Gospodov, asiški ubožček Francišek je šel prelepega pomladnega dne iz Assisija v Foligno. Stopal je čisto sam po beli umbrijski cesti, ki se je odvijala pred njim med zelenečimi njivami, travniki in sadonosniki kakor širok, v neskončnost raztegnjen trak.

Zamišljen v dobroto, ljubezen in krasoto božjo se je ves srečen smehljal pred se. Kar je sredi premissljevanja povzdignil oči iznad ceste in zemlje, ki jo je ljubil kakor mater in sestro. V srčni zamaknjenosti je z očmi nevede in nehote dvignil tudi roke, kakor bi nameraval seči gor v nebo in objeti brata solnce, ki je tako dobrotljivo in ljubeznivo, da sveti na poti njemu, najmanjšemu med vsemi brati, in sveti v svoji preveliki dobrotljivosti vsemu svetu, ljudem, živalim in slednji bilki na poljih in travnikih, vsakemu živemu in neživemu bitju ter ogreva s svojimi žarki ves svet.

Vsa duša mu je pela v veliki radosti in hvaležnosti:

Časte te naj, Gospod moj in Bog, vsa tvoja dela,
a zlasti solnce, naš gospod brat,
ki dan razsvetljava in naša srca razžarja.
Ves lep je, v žarki luči blesteč,
ves tvoja podoba, o Bog!

Še više je dvignil bele roke, da je bilo, kakor bi rastel in kipel iz bele, umbrijske ceste, kakor bi se dvigal iznad zemlje. S poltihim, nalahko drhtečim glasom je govoril in govorica njegova je bila kakor topla molitev:

»O gospod brat, o solnce božje, le sveti in časti Boga, predobrega našega Gospoda. Nam pa ogrevaj in razžarjaj srca s plamtečo ljubeznijo do Njega, predobrega, v veke česčenega!«

Kakor da je razumelo njegovo vročo govorico, se mu je solnce z nebesnih višin prijazno smehljal. In je gorelo in žarelo na Franciška, služabnika Gospodovega, kakor bi ga hotelo s tem poplačati za njegove tople, vzpodbudne besede.

Francišek pa se je srečno smehljal. Viteško dvorljivo se je klanjal drevju ob poti, ki je zelenelo v novi, prazniški obleki in deloma že cvetelo, da je bilo, kakor bi belo oblečene, zeleno ovenčane deklice pričakovale ob cesti visokega gosta, da bi ga slovesno sprejele, ga svečano pozdravile.

V radostni omamnosti je stegal roke tudi nasproti drevju. Drobni roki sta bili, kakor bi iz raševnatih rož kavov cveteli dve beli liliji. In bilo je, kakor bi sevala iz njih skozi skoraj prozorne prste tiha, bleda luč, sladek, božajoč blagoslov, ko se je Francišek radostil in blagoslavljal:

»Častite Gospoda, predobrega, tudi ve, sestre, zeleneča, cvetoča drevesa, ki nam sladki sad obetate in rodite! Blagoslovi vas, o sestrice, Gospod Bog in Gospod Jezus Kristus, usmiljeni in dobrotni, da boste srečne cvetele, da boste brez nezgode obilen in sladek sad obrodile!«

Smehljal in klanjal se je kakor vitez kraljevski gospodi drobnim pevcem, pojočim v vejah, na polju, nad poljem, in majhnim črnim murnčkom v travi ob cesti, navdušeno in neugnano čvrčečim kakor ob viteškem turnirju ali tekmi, kjer se bore tekmeči za najvišjo ceno in čast.

»O bratci, o sestrice, vi pevci, vi igrci božji, le pojte, le čvrčite! Vi blagoslovljeni, ki vam je Gospod predobrotni dal take glasove! Le pojte, le hvalite in slavite ga z vsemi močmi! Zakaj dober in blag je čez mero in vse hvale najvrednejši.«

Kakor bi bile Franciškove besede razumele, so pele tičke še bolj kipeče, so čričkali murnčki še bolj neugnano.

Smehljal in klanjal se je Francišek drobni žuželki, majhni pikapokici s pisano suknjico, na cesti: »O sestrica, samo za ped je manjkalo, pa bi te bil pohodil. Zahvaljen Gospod Bog, da sem te zagledal še o pravem času! A glej, prijezdi morda vitez iz grada in konjsko kopito te potepta; pripelje morda kmetič po cesti in te povozi. Počakaj, sestrica!«

Utrgal je ob cesti srčast listič in ga pomolil živalci. »Semle pojdi, sestrice!« Potrpežljivo je čakal, da se je žuželka skobacala na listič. Pa jo je previdno nesel čez cesto, jo nežno položil v mehko travo ter ji govoril mehko in ljubeče: »Tukajle se sprehajaj, sestrice, da te ne pohodijo in ne povozijo. In tudi ti hvali in proslavljaj Gospoda, ki ti je dal tako lepo pisano obleko in ti daje življenje, solnce, luč in toploto, zrak in zeleno travo za dom in za živež.«

In je šel dalje svojo pot srčne radosti in svete sreče prepoln, ves omamljen od ljubezni do Boga in vsega sveta.

Kar ga splaši iz sladke omamnosti predirljiv jok.

Frančišek, čigar srce je bilo kakor napeta struna, neskončno dovzetna in občutljiva za vsak tresljaj in dogodljaj življenja, je obstal. Ozrl se je na stran, odkoder se je glasil jok, in zagledal drobno starko, ko je pravkar stopila izza vogla siromašne bajte od ceste. Ihtela je glasno in obupno kakor pogubljen duša, kadar pade iz svetnega veselja v grozote brezna peklenškega.

»O ženica, o mati,« je zaklical Frančišek s ceste, »kaj vendar jokaš tako neusmiljeno?«

Pač je starka morala slišati sočutne besede Frančiškove, toda tako silno jo je lomil jok, da ga nikakor ni mogla zadržati in bratu odgovoriti.

Tedaj je Frančišek pohitel čez cesto in proti hiši.

»A ti si, dobra mati Agneza? Daj, povej vendar, kaj tako vekaš? Morda pa si razžalila Boga in blagoslovljeno Mater božjo, da tako silno žaluješ?«

Čez blede lice svetnikovo se je razlila senca, tiha skrb.

Toda ženica, ki je svetnika dobro poznala, ker je večkrat hodil tam mimo, se je odločno branila:

»Kaj pa misliš, Frančišek, ti blagi! Saj vidiš, kako sem stara in ničeva, od danes do jutri. Vsak dan sem pripravljena na smrt, pa bi žalila predobrega Boga in presladko Devico!«

»Rekel sem si sam, da ni prav verjetno,« se je razveselil svetnik. »A daj, povej, zakaj vendar tako žaluješ?«

»Kako pa ne bi, ko pa se mi je oljka posušila. Štiri stoje za hišo, a najlepša in doslej najrodovitnejša to pomlad ni pognala. Suha je kakor cesta tamle sredi vročega poletja.«

»O mati Agneza, to vendar ni taka nesreča, da tako bolno vekaš.«

»Kako da ni nesreča? Ali naj olje kupujem? S čim pa? In kaj naj darujem Madonni v Folignu? One tri še za dom ne dajo dovolj in naj bi tudi še tako rodile.«

»Gospod ti jih bo blagoslovil, mati Agneza, pa bo za vse dovolj.«

Toda s tem starke ni potolažil. Sedla je na nizko klop ob koči in vsevdilj jokala, kakor da so ji pravkar pomrli vsi otroci in vnuki.

Frančišek je bil kar preplašen ob tem neutolažljivem žalovanju.

»Z deco in s starostjo mora imeti človek potrpljenje,« si je govoril na tihem. »Ne bo drugače, Gospoda Boga bo treba poprositi, naj on pomaga siroti.«

Pa jo je ljubeznivo in viteško kakor kako grajsko gospo poprosil: »Daj, pokaži mi drevo, mati Agneza.«

Urno je vstala starka ter šla pred Frančiškom krog vogla; a jokala je še venomer, kakor bi stopala za pogrebom dragega mrliča.

Na vrtu za kočjo je Frančišek videl, da je najmočnejša oljka res povsem suha. Druge tri so veselo zelenele, deloma že cvetele, a starka je počivala gola in žalostna sredi njih, mrlič sredi zelenja in cvetja.

Frančišek je dvignil oči proti vedremu pomladnemu nebu ter iz globočine srca zaprosil: »Pomagajta, usmiljeni Gospod Bog in blagoslovljena Devica!«

Pristopil je, objel drevo, tesno in krepko pritisnil prsi k njemu, da je deblo moralo izpod debele halje čutiti udarce gorečega srca, vsega vznemirjenega od starkinih solz in iz sočutja z ubogo ženico.

»O sestra oljka, ki te je dobrotni Bog tako blagoslovil, da je po tvoji mladiki označil očetu Noetu rešitev iz gorja in pogina, daj, zdrami se! Kakor te je

Gospod Bog ob stvarjenju iz neznanih skrivnosti in iz moči zemlje poklical v življenje, tako naj zdaj tvoje korenine zajamejo življenje in novih moči iz naše matere in sestre zemlje. Odpro naj se nanovo tvoje usahle žile, zaplove naj po njih življenja sok gor do zadnjega vršička. Zarotim te, o sestra, pri ljubezni našega Gospoda Jezusa Kristusa, ki je mrtve obujal, lačne nasičeval in žejne napajal: oživi, vzbrsti! Živi in redi spet tole siroto!»

Tedaj je Frančišek začutil, kako je po deblu vztrepotalo od korenin gor do koncev vej in vršičkov, kakor da je nenadoma planil močan val življenja po vseh tisočerih žilah drevesa. Pa je objel drevo še tesneje, da bi še bolj čutilo oživljajočo moč njegovega ljubečega srca, bilo še obilneje deležno blagoslova njegovih dobrotnih lilijskih rok.

Oljka je vzdrhtela, kakor bi bil žalostne suhe veje in mrtvo deblo zazibal močan piš.

In glej čudo! Iz vršičkov so v trenutku pognala očesca. Iz prvih vej so kar kipeli napeti popki in so pokali, kakor ne bi mogli več zadrževati v sebi preobilnih sokov nemirno kipečega življenja. Odpirali so se in se širili, kako bi polagoma polagoma razprostirali nežna krila nešteti metuljčki, da zlete v prihodnjem trenutku v dišeči pomladni zrak.

»Blagoslovi te dobrotni Bog, draga sestra oljka in tebe, blaga mati Agneza,« se je otroško nedolžno veselil ob pogledu na cvetoče drevo Frančišek.

A bolj nego drevo je drhtela v začudenju in svetem strahu mati Agneza. Padla je svetniku k nogam, poljubljala mu ostri raševnik in jokala:

»O ti izvoljeni božji! Blagoslovljeno telo, ki te je nosilo in rodilo. Blagoslovljene moje oči, ki te vidijo, dobri, ti sveti!«

»Ne govori tako, o sestra!« se je razžalostil svetnik ob starkini hvali. »Takole govori in reci: Čast bodi tebi, veliki in dobri Gospod Bog, ki svojih nikoli ne zapustiš, ki za svoje vedno skrbiš! — Boš li govorila tako, dobra mati Agneza?«

»Rada, Frančišek, rada. Čast ti bodi dobrotni Gospod Bog, ki po svojem služabniku Frančišku vršiš tako čudovita dela in nam skazuješ take dobrote. Čast in hvala ti...«

Toda asiški siromaček je bil že na cesti in je ves srečen nadaljeval svojo pot. Duša mu je pela kakor srebrna struna. Ni se mogel načuditi dobrotljivosti božji ne je dovolj proslaviti. Saj je edino ta storila ubogi materi Agnezi čudež, ne on — je bil Frančišek prepričan — ko pa je on vendar najmanjši med vsemi služabniki božjimi...

Pod njegovimi stopinjami je vsa srečna pela umbrijska cesta...

Ksaver Meško.

Pismo.

Brat Leo —
brat Frančišek ti želi miru.

Povedal ti bom kot otroku mati:
le tisto pot si voli brez strahu,
ki pot najbližja zdi se do Boga ti.
Če hočeš, da ti več povem, pa pridi k meni
in dvom in težko misel razodeni.

Potem boš laže hodil, Leo moj —
ti, ovčca božja! Jaz — Frančišek tvoj.

Vital Vodusek.

Literat.

V nobeno družbo vabljen,
le sebe je imel,
od vseh ljudi pozabljen
doma je sam sedel.

V preprosti gorski vasi
o njem je slovel glas,
da že v predavnem časi
naselil se je v vas.

Ni živa duša znala,
zakaj, čemu, odkod.
Dečad ga je nazvala:
»Razdrapani gospod.«

Ob uri pa poslednji
— umiral ni bogat —
možakarji sosednji
prispo ga obiskat.

Okoli njega zbrani
vele mu, da naj vsaj
ob smrti jim naznani,
kdo vendar je in kaj!

In starec dé počasno
in tiho kakor tat,
a vendar dosti jasno,
da »bil je literat.«

»O sveti moj opravek!
Kadar mini pokop,
kaj bil sem — le ta stavek
zapišite na grob!«

Ob njem se vsi osupli
spogledajo možje —
a v bledem, mrzlem trupli
zastane v tem srce...

»Ob smrti zadnje želje!
Odvreči kdo jih sme?
Za vest so nam povelje.
Kaj želel je, sam ve.

Ob smrti prošnja čudna!
Slušajmo ga zato,
da duša se mu trudna
spovračala ne bo!«

Pod staro so ga lesko
zasuli v groba hlad,
zapisali na desko:
On pil je liter rad.

Anton Medved.

Luna in zvezde.

Bleda luna je tožila zvezdam:
»Svetle zvezde, zlate moje hčerke!
Zlo je meni, zlo na vedne čase!
Žarko solnce me sovraži hudo,
dasi rodna sestra sem njegova
in kraljica sem na jasnem nebu.
Le ponoči pušča mi krasoto,
le ponoči, da razganjam temo;
a podnevi se prevaža samo
v zlatem vozu po visokem nebu,
mene pa zagrinja v temno krilo,
da v obraz mi svet se ne ozira,
da ne čudi se svetlosti moji.
Nič se nisem tužna zadolžila,
nikdar nisem razžalila brata,
da me tako smelo zaničuje:
zlo je meni, zlo na vedne čase!«

Govorijo luni svetle zvezde:
 »Bleda luna, ljuba naša mati!
 Tiho, tiho, ne govori tako,
 da ne čuje te rumeno solnce,
 ki te krasno je obdarovalo;
 vso svetlobo ti je posodilo,
 vso milobo, kar je imaš, dalo.
 Za kraljico na ponočnem nebu,
 mila luna, te je izvolilo.
 Tiho, tiho, ne govori tako,
 da ne čuje te rumeno solnce,
 da ne vzame zopet ti svetlobe,
 te ne vrže iz višave nebne.«
 Umolknile so mrleče zvezde,
 obledela na višavi luna —
 v zlatem vozu se pripelje solnce.

Franc Cegnar.

Tolovaj Mataj.

Kmet Jernač je na sejmu prodal voleta. Zadovoljen je bil s kupčijo; zato si ga je privoščil polič za žejo, drugega za kratek čas, tretjega čez mero. Prešerne volje se je vračal domov pa sta ga na potu zajela mrak in megla. Sam ni vedel kaj, zašel je vstran in zagazil v močvaro. Tla so mužela in se vdajala, bolj in bolj se mu je ugrezal korak, oko ni segalo dalj nego roka, skoraj ni mogel ne naprej ne nazaj. Klical je na pomož magaj in rotil Boga in za Bogom vruga, naj ne dasta, da tukaj pogine.

Kar začuje za sabo glas: »Kaj mi daš, pa ti pomorem?«

Kmet odgovori: »Povej, kaj hočeš, da bom vedel, ali imam!«

Neznani glas pravi: »Daj mi, kar imaš doma in sam ne veš, da imaš!«

Kmet si je mislil: To ne bo prida vredno, za kar ne bi vedel pri svoji hiši — in je hitro obljubil. Takoj

je uzrl tik sebe majhnega moža v zelenem svitu; v rokah je držal pismo in pero in kmet je moral z lastno krvjo podpisati dano obljubo. Pa ko je podpisal, ga je zeleni mož z lahko roko prenesel na trdo cesto; še mu je pokazal pot in vzela ga je tema.

Kako se je, domov prišedši, prestrašil Jernač; v zibelki je spalo drobno dete; rodilo se mu je, ko ga ni bilo doma.

Žena je bolna ležala in je videla, kako se je mož zgenil in prebledel. Vprašala ga je in ni odnehala, da ji je povedal, kaj se je zgodilo. Premilo je zavekala: »Kaj si storil! Rodnega sinčka, zaželenega, ljubega si prodal vragu!«

Obrnila se je v zid. Petelin je odpel polnoči pa je še vekala; zvonar je odzvonil beli dan in je še ihtela; svetla danica je gori prišla pa je izdihnila za zmeraj in kmet je bil vdovec in nebogljenoto dete brez matere.

Tekli so dnevi, tekla so leta, sinček je rasel. Ko pa se mu je zdramila pamet, je videl in se čudil: kadar mu je oče rezal kruh, vsakikrat se je jokal. Vpraševal je in silil zakaj, ali očetu je bilo hudo in ni maral in ni mogel razodeti resnice. Ljubil pa je sina in da bi ga morebiti vendar rešil iz oblasti pekla, kamor ga je prodal nevedoč, ga je poslal na visoke šole, naj ga izuče za mašnika.

Sin se je izšolal in pel novo mašo. Oče ga je bil vesel, a solze je le še točil in sinu tajil, zakaj.

Gre oče neki dan v hrastovino, sin novomašnik z njim. Oče seka panje. Tedaj mu reče sin: »Dajte, oče, naj še jaz poizkusim svojo moč!« Oče mu da sekiro, sin napne sile in žile in jo globoko zasadi v panj. Pa pokliče očeta: »Oče, pogledjte, nekaj je v panju!«

Oče pogleda, ne vidi ničesar in seže še z roko v cep. Tačas sin izdere sekiro, panj se sklene in uščene očetu prste, da je ta zavpil od bolečin. Sin reče: »Oče, prišla je ura, da mi morate povedati, zakaj se vsakikrat jočete, kadar mi režete kruha! Dokler ne poveste, vam ne rešim roke. Vas boli, mene boli še huje.« Zdaj je oče v silnih bolečinah razodel: »Joh, prejoh, ljubi sin, zelenemu možu sem te prodal, nesrečni oče; dal sem mu

pismo, ko še vedel nisem, da si na svetu!« Sin je s sekuro razklenil cep, da je oče zopet umaknil roko, potem pa je rekel: »Nikar se ne jokajte, oče; kupčija se razdere; grem in poiščem pismo, če treba sredi pekla!«

Ni odlašal, da stori, kar se je namenil. Vzel je kadi in posvečene vode in se napravil na pot.

In šel je in hodil, hodil devet dolgih mesecev, desetega en dan, da je prišel v deželo, kjer travica ne zeleni, žito ne rodi, zvonovi ne zvonijo, petelinčki ne pojo. Solnce se je nagibalo za goro, da zaide v naročje božje milosti, pa je videl pred sabo hišo; ta hiša je bila pokrita s samimi mrtvaškimi glavami.

Stopil je v vežo. Za širokim ognjiščem se je sukala starka; komaj ga je zagledala, že mu je zaklicala: »Duša krščena, beži odtod! Tolovaj Mataj je te hiše gospodar, devet in devetdeset glav je že ubil in še pravi, da jih mora biti sto. Gorje ti, če te zaloti!«

Mašnik je odgovoril: »Pred pekel grem in se ne bojim, pa bi se bal človeka? Ne ganem se odtod!«

Ženi se je smilil in ga je prosila in prosila, da je slednjič ubogal in se zleknil pod orjaško posteljo; čezenj je skrbno poveznila korito.

Ni bil dolgo skrit, ko je prilomastil tolovaj. Sukali sta se mu krvavi očesi kakor mlinska kamena in je kričal in dejal: »Diši mi, diši mi krščena kri!« Žena je tajila, tolovaj Mataj pa je z betom v roki dregal po kotih in je dregnil pod posteljo in steknil korito, pod koritom mašnika. Zakrohotal se je, da so zabrnela okna: »Črni mož, o pravem času si prišel. Imam na strehi devet in devetdeset glav. Še ene mi je treba, da jih bo sto. Pridi na plan, hajdi na dan, da poizkusiš moj bet!« In ga je potegnil izpod postelje.

Mašnik je rekel: »Ne dotikaj se me, zakaj prodan sem. Zdaj grem pred pekel iskat svojo dušo.«

Mataj se je krohotal, da so pokale šipe: »Če je tvoja duša v peklu, kje bo moja! Ostani pri meni to noč, nikar se ne boj! Ali ko prideš v pekel, baraj in poglej, poglej in baraj, kakšno posteljo, reci, da pripravljajo tolovaju Mataju!«

Tako je mladi mašnik prenočil pri starem razbojniku. Zjutraj je z rumeno zarjo šel naprej. Čez peščene poljane, kamenite bregove, prek gnilih voda ga je pešljala pot, da je došel do pekla.

Peklenska vrata so bila zaprta. Pokadil jih je s kadilom, pokropil s posvečeno vodo, pa je zagrmelo, kakor da se bliža sodni dan. In vrata so se odprla na stežaj. Ven je pridrlo vragov kakor listja in trave. »Kaj hočeš od nas, ti črni mož?«

Mašnik je govoril: »Moj oče me je prodal zelene mu vragu. Ono pismo mi dajte nazaj!« Vragi so zbežali in zopet pritekli: »Svojega pisma ne dobiš!« — in so zatreščili peklena vrata.

Mašnik pa ni nehal in je kadil in kropil. Raznesla so se vrata na drobne kosce in je prišel predenj sam Lucifer, gazda vseh vragov. Obe trepalnici je imel podprti, vsako s petimi železnimi drogi — tako je bil star. Ni maral duhati kadila, ni strpel posvečene vode in je ukazal: »Kdor ga imaš, pismo, daj mu ga nazaj, črnemu možunu, da nas ne bo dušil s kadilom, da nas ne bo bičal z blaženo vodo!«

Drugi so molčali, zeleni vrag pa se je oglasil in rekel: »Jaz ga imam, pa ga ne dam. Imam jih še drugih pisem devet sto devet in devetdeset in jih rajši dam vseh devet sto devet in devetdeset kakor to samo.«

Mašnik je kadil in kropil, Lucifer je ukazoval in rotil, zeleni vrag se je upiral in branil. Zdaj je Lucifer velel: »Vrzite ga v vrelo olje, zelenca, da se nauči, kako se uboga!«

Vragi so prijeli upornega tovariša in so ga vrgli v vrelo olje. Zeleni vrag pa je klel in kričal iz kotla: »Ne dam pa ne dam!«

Tedaj reče Lucifer: »Posadite ga v žareči stol!« In so ga potegnili iz kotla in ga posadili na žareči stol. Zeleni vrag je tulil kakor volk, ali pokoriti se le ni maral: »Ne dam pa ne dam!«

Zdaj se je Lucifer razsrdil in je ukazal: »Ko drugo ne zaleže, ga vrzite na posteljo tolovaja Mataja!« Ta postelja pa je bila čez in čez nabita z britvami, kosami in živimi železnimi čavliji in polita z vrelim žveplom.

Zeleni vrag je slišal ukaz pa mu je pošla beseda. Zarjul je od groze ter kar koj vrnil pismo.

Ročno je s pismom mašnik zapustil pekel in krenil proti domu. Špotoma se je oglasil pri tolovaju Mataju. Mataj je košato sedel za mizo, obiral pečenega vola, zamakal ga z vinom iz škafa. Udaril se je z roko po stegnu: »Krščena kri, kaj si videla v peklju?« in je rezgetal od smehu in kazal široke zobe.

Pa mu je mašnik povedal, kako da ga čaka postelja čez in čez nabita z britvami, kosami in živimi železnimi čavljji, polita z vrelim žveplom, in da se je postelje zbal sam zeleni vrag.

Tolovaja Mataja je minil smeh. Prestrašil se je in prebledel: »Gorje mi grešniku! Kaj naj storim, da uidem prestrašni kazni?«

Mašnik ga je gledal in molčal. Molčal je in molil. Potem je rekel: »Vsadi bet v ta pusta tla in poklekni ob njem! Kesaj se in moli! Če bet ozeleni, se razcvete in odcveti, če odcveti in obrodi, ti bo božja milost blizu.« In je šel svojo pot.

Mataj pa je zavekal: »Zapadel sem sodbi, zame ni rešitve!«

Preteklo je devet let, desetega en dan. Tačas se zgodi, da pripeljejo mašnika sveti posli v kamenito pustoto. Prazna je bila, brez grma in drevesa. Ena edina košata jablana je rasla sredi planote in prelepo dehtela; v vrhu ji je sedela bela ptica, ptica golobica.

Mašnik ukaže svojemu strežaju: »Hodi gledat, odkod ta rajski duh!«

Strežaj gre, vidi jablano polno rdečih jabolk. Ta jabolka so presladko dehtela. Hoče odtrgati eno pa se oglasi bela ptica, ptica golobica: »Pusti, ta sad ni zrasel zate!« Strežaj se ustraši, priteče k mašniku in pove: »Na jablani sedi bela ptica golobica, ki govori in brani trgati dehtečih jabolk.«

Mašnik se začudi. Sam stopi k drevesu; njemu golobica ni branila. Utrgal je dehteči sad in vanj ugriznil. Iz jabolka se je pocedila rdeča kri. Pogledal je jablano; zdaj jo je spoznal; jablana je bila Matajev bet, ki je

ozelenel, odcvetel, obrodil; pod jablano je klečal Mataj in čakal rešenja. Kolena so se mu bila udrla v zemljo, po ramah mu je rastel zeleni mah, po rokah mu je rasla drobna travica.

In zatrepetalo je Mataju telo in je rekel: »Glej jablano polno sadu, znamenje moje pokore! Dan za dnem, noč za nočjo sem močil bet s skesanimi solzami; bela ptica golobica mi je v drobnem kljunčku nosila hrane, da nisem omagal. Dan je minil za dnevom, noč je prešla za nočjo, devet dolgih let: bet je obrodil sad! Daj, sveti mož, in izpovej me, da dosežem večni mir!«

Mašnik je pokleknil k Mataju in ga izpovedoval. Za vsak izpovedani greh je padlo jabolko z drevesa. Mataj je utihnil. Mašnik ga je vprašal: »Ali imaš še kaj na vesti?«

Mataj je povetil glavo in molčal. Mašnik je pogledal kvišku. Še eno jabolko je viselo na drevesu. »Ne boj se, ne prikrivaj ničesar!«

Mataj je sklonil glavo do tal in zašepetal: »Vrh strehe moje hiše stoji bela glava, glava moje rodne matere, ki sem jo ubil.«

Z drevesa je padlo zadnje jabolko, iz vrha je zletela bela ptica golobica in sedla Mataju na ramo in še je rekel Mataj: »Zahvaljena bodi ptica golobica, da si me hranila toliko let do ure moje pokore!«

Golobica pa je odgovorila: »Nisem ptica golobica; jaz sem tvoja rodna mati, truplo mi v črni zemlji trohni, glava na tvoji strehi stoji.«

Mašnik je naredil sveti križ in velel: »Mataj, gori vstani, grehi so ti odpuščeni!«

Mataj hoče vstati, tipa pri kolenih, kolena so prirasla k tlom, — tipa po glavi, lasca ni nobenega, veter jih je zlizal, — tipa po ramah, prerasel jih je zeleni mah. Mataj se je zavzel. Potrkal si je na prsi pa se je ravsul v pepelič.

Bela ptica golobica je pepelič zgrebla in ga nesla v sveti raj.

Jezus, Marija, nam ga daj!

Fran Milčinski.

Kam greš, Gospod?

Apostol Peter otožen
iz dalje obrača oči.
V večernih žarkih solnca
zidovje se Rome žari.

»Ti veš, Gospod vsevedni,
kako mi je tesno,
ti veš, da čredo svojo
pastir ostavlja težko.

Preženi, Gospod mogočni,
preženi mi nemir!
Ko volk mu podavi čredo,
naj tudi pogine pastir?

... Kaj On? ... In proti Romi? ...
Križ nese na rami lesen ...«
Vztrepeče apostol Peter,
oblje ga pot leden.

Vztrepeče in vzklikne apostol:
»Kam greš, kam greš, Gospod?« —
»Tja v Romo, tja v Romo, da drugič
tam križa neverni me rod!«

Kot sen podoba izgine,
apostol ostane sam:
»Prečudne je rekel besede
in kam je izginil, kam?«

Premišlja, premišlja besede.
»Razumem, Gospod te moj.
Prerokovanje tvoje
izpolnit grem, hlapec tvoj!«

Mučenec drugi dan ostavil
apostol Peter je svet,
mučenec izdihnil je dušo
na križu lesenem razpet.

Gregor Gornik.

V katakombah.

Tih podzemeljski dom; vse križem ozki hodniki,
 v stenah za grobom se grob, grob se nad grobom vrsti.
 Davnih pokojnikov dom... Tišina, brezdanja tišina,
 moj le boječi korak tajno odmeva od sten.
 Z lučjo medlečo vodnik molče koraka pred mano,
 žarka se njenega sled slabo s temino bori.
 Grob se za grobom vrsti in tukaj in tam je začrtan
 v kamen ponižni napis: V Kristusu blaženi MIR!

* * *

Davno že bilo je to... Tam gori po rimskih je holmih
 blesk se košatil in kras, kakor ga videl ni svet:
 bajnih palač in vrtov, vodometov in kipov umetnih,
 svetlih gledišč in svetišč divni, nadzemeljski čar.
 Davno že bilo je to... Nasladno, razkošno življenje
 v močnih, ponosnih domeh živel je Romulov rod.
 Srečno življenje? Kdo ve? Nedoumno srce je človeško:
 v slast ga potopi — na dnu gloje nemira mu črv...
 Srečno življenje? Ah, ne! Na zlatem prestolu se carja
 venčano čelo mrači, težke tero ga skrbi.
 Temne ga slutnje moré: od včeraj se je razmnožila
 v mestu krščanska svojat — kakor da raste iz tal.
 Vražja svojat, ki bogov ne moli po šegi očetni,
 zmedla ji vročo glavo križa je blazna modrost...
 Skrivna, nevarna drhal —: nje črni, sovražni naklepi
 majejo carju prestol, kopljejo carstvu propast...
 »Carstvu propast — ha, ha!« obrvi zježe se vladarju,
 gnevno mu sine pogled, strela iz njega žari.
 »Padlo še ni jih dovolj pod brušenim mečem krvavim,
 zmel je v gledišču zveri vse še premalo jih zob!
 Vnovič, vojaki, na lov! V potokih naj kri se pretaka,
 kar je krščanskega, vse kloni pod mečem mi vrat!
 Vsel!«... In tekla je kri, v potokih rdečih je tekla,
 carjev zvesto je ukaz divja vršila drhal...
 Padal za možem je mož in žen in devic brez števila,
 cvet je nedolžnih otrok tudi premnog bil osut. [nec
 Kristus na ustnih — in rad za mučencem je klanjal muče-
 glavo junaško pod meč, v smrt, ki — življenje rodi...

Davno že bilo je to ... Tu doli v podzemeljskih rovih kopal je v steno grobar, kopal do groba je grob. Dolbel nad grobom je grob in brate je vanje pokladal, tiho molitev moleč, zadnji pozdrav jim želeč. Vrste grobov pozaprli in tukaj in tam je začrtal nanje s preprosto roko palmo, goloba in MIR ...

* * *

V MIRU — Oj blaženi mir! Spočili ste v njem se, borilci, s palmami zmage v rokah, z večnimi venci krog čel! Ljut, strašan je bil boj, a z vami boril se je Kristus, On, ki je vojskam Gospod, On, ki delivec je zmag. V smrti ste zmagali vi kot On, ki je spečih prvina, slavno dosegli ste čast, trajno posedli oblast. V miru počivate res po trdega boja težavah, božji očetni objem srečne vam duše blaži. Vsa je za vami bridkost kot v morje brez dna potopljena, solzo je sleherni z lic božji posušil poljub. Radosti zlate odsev blesti se nad vašimi venci, rajske se večnosti dan davno razlil je na vas. V miru za vselej, na vek — končani so hrumni viharji, On, ki je blaženstva vir, On je neskončni vaš mir.

Mihael Opeka.

»Piombi«.

Molče sem šel za ječarjem. Ko sva prekoračila več hodnikov in soban, sva dospela do majhnih stopnic, ki so nas peljale pod svinčeno streho, v slavne državne ječe še iz časa beneške republike.

Tam je ječar zapisal moje ime ter me zaprl v odločeno mi celico.

Tako zvani »Piombi« so gornji del bivše doževe palače, ves pokrit s svincem.

Moja soba je imela veliko okno z velikansko mrežo ter je gledala na streho cerkve sv. Marka, ki je bila tudi svinčena. Onkraj cerkve sem v daljavi videl konec trga, na vseh straneh pa neskončnost kupol in zvonikov.

Orjaški zvonik sv. Marka je pa ločila od mene samo

dolžina cerkve in slišal sem tiste, ki so vrhu njega govorili nekoliko močneje. Na levi strani cerkve se je videl tudi kos velikega dvorišča palače in eden izmed vhodov. V tistem delu dvorišča je javen vodnjak in tja so neprenehoma prihajali ljudje po vode. Ker pa je bila moja ječa tako visoko, so se mi ljudje spodaj zdeli otroci in njihovih besed nisem razumel, razen kadar so vpili. Počutil sem se dosti bolj slabotnega kot v ječi v Milanu.

Prve dni so me skrbi za kazenski proces, katerega mi je naprtila posebna komisija, nekoliko žalostile; morda se je pridružil tudi tisti mučni občutek večje osamljenosti. Poleg tega sem bil bolj oddaljen od svoje družine in nisem imel od nje nobene vesti. Novi obrazi, katere sem videval, mi niso bili zoprni, a so bili skoraj strašno resni. Govorica jim je pretirala zarote prebivalcev Milana in ostale Italije za neodvisnost in sumili so, da sem jaz eden najbolj nespravljalivih voditeljev tiste blodnje. Moja majhna slovstvena slava je bila znana čuvaju, njegovi ženi, hčerki, dvema sinovoma in celo dvema stražnikoma; vsi ti so si najbrž mislili, da utegne biti pisec žaloiger neke vrste čarovnik.

Bili so resni, nezaupni, željni več vedeti o meni, toda polni vljudnosti.

Po prvih dneh so se vsi pomirili in bili so dobri. Najbolj je obdržala ječarsko vedenje in značaj žena. Bila je ženska zelo suhega obraza, blizu štiridesetih let, zelo kratkih besed, ki ni dajala najmanjšega znaka, da je zmožna kake dobrohotnosti nasproti drugim kot svojim otrokom.

Nosila mi je po navadi zjutraj in popoldne kavo, vodo, perilo itd. Za njo je navadno prihajala njena hčerka, stara petnajst let, ki ni bila lepa, a je bila usmiljenih pogledov, in oba sinčka, eden trinajstleten, drugi desetleten. Odhajali so z materjo in vsi trije mladi obrazi so se obrnili ter me pogledali, kadar so zaprli vrata. Ječar je prihajal k meni samo, kadar me je peljal v dvorano, kjer se je sestajala komisija, ki me je izpraševala. Stražniki so prihajali redko, ker so bili prideljeni policijskim zaporom, ki so bili v nekem nižjem

nadstropju, kjer je bilo vedno mnogo tatov. Eden izmed stražnikov je bil več kot sedemdesetleten starček, a še vedno sposoben za tisto utrudljivo življenje tekanja gori in doli po stopnicah v razne zapore.

Silvio Pellico.

Dva čolna.

Aj čolna dva, aj čolna dva
sta srečala se sred morja...
Za hip čolnarja ustavita,
drug drugega pozdravita.

»Prijatelj mladi, Bog s teboj!
Kam vodi brzi pot te tvoj?« —

»Iz roda v rod pravljica gre,
da onkraj zelenih valov
očem odpira svet se nov,
kje, nihče prav za prav ne ve.

V deželi tej čarovnik star
bil srečo v zlat je grad uklel;
a ona čaka, kdaj prišel
in jo odklel bo mlad čolnar...
In jaz hitim — morda pač mene
k nji poneso vode zelene...«

Nasmehne drugi se mornar,
otožno strese z glavo belo...
»Pravljica...! Tudi jaz sem čul
nekdaj jo — bil sem mlad čolnar
in srce mi je hrepenelo;
od rodnih sem bregov odplul,
iskat šel zlatega gradu,
iskat šel sreče kakor ti...
in brez pokoja, brez miru
za njo sem brodil dni, noči.
A danes truden spem domov,
morda bo grad mi — rodni krov.«

Aj čolna dva, aj čolna dva
 ločila sta se sred morja;
 Pa eden plul je v ocean
 in drugi truden spel v pristan...

Jakob Voljč.

Vice.

Bólen star menih je ležal,
 bólen ležal, bridko vzdihal,
 bridko vzdihal, milo tožil,
 milo tožil, vroče prosil,
 da bi vendar že prišla mu
 ljuba smrt in prekosila
 in zatrla in končala
 mu nesrečo in bolezen.

Sliši ljubi Bog v nebesih
 na prestolu svojem zlatem
 sredi angelov bliščečih,
 sliši ga ter ga usliši.
 Migne angelu kraj sebe,
 naroči mu in veli mu:
 »Spusti hitro se na zemljo
 ter mu reci in naznani,
 da mu dajem na izbiro:
 al' da bode bólen trpel
 še tri leta mučno v svetu,
 al' da koj umre in pride
 za tri ure v trde vice,
 da razmije zadnji madež
 svojih grehov in slabosti,
 predno more gori v srečo,
 večno srečo in veselje.«

Sluša hitro angel vrli,
 naglo se spusti na zemljo
 dol k bolnemu menihu
 ter mu reče in naznani:

»Čul je, o menih nevoljni,
 čul je ljubi Bog v nebesih
 tvoje vzdihne in tarnanje,
 tvoje prošnje smrti željne.
 Čul jih je ter jih uslišal:
 daje zdaj ti na izbiro:
 al' da bodeš bólen trpel
 še tri leta mučno v svetu,
 al' da koj umreš in prideš
 za tri ure v trde vice,
 da razmiješ zadnji madež
 svojih grehov in slabosti,
 preden moreš gori v srečo,
 večno srečo in veselje.
 Voli sam, a voli modro!«

»Oh, le v vice, naglo v vice!
 brž veli menih nevoljni.

»Reci Bogu, dobri angel,
 da bi hitro zlo končal mi,
 da bi naglo vzel me v vice —
 v vice, v vice, dobri angell!«

Angel tih z glavo zamaje,
 splava brzo v raj bliščeči.
 Trikrat Bogu se prikloni
 in pove mu čudno voljo
 malo modrega meniha.

Nasmeje se Bog v nebesih,
 ljubi Bog v nebesih krasnih,
 reče smrti, svoji dekli,
 da se napoti k menihu,
 vzame dušo mu v telesu,
 jo preseli v trde vice.
 In umre menih nevoljni,
 pride v vice, muke grozne,
 da jih ne bi dopovedal,
 če bi noč in dan govoril.
 Bridko vzdihla, grenko joče

mož nesrečni v trdih vicah.
 Kar prikaže se mu angel:
 »No kako je, mož nemodri?
 Je-li s tem si zadovoljen,
 kar si sam izbral in hotel?«
 »Oh, kak bil bi zadovoljen,«
 vzdihne bridko tužni starček,
 »oh, kak bil bi zadovoljen,
 ko si tak' hudo me zvodil:
 rekel si, da bodem trpel
 tu samo tri kratke ure:
 a minila že so leta,
 mnoga, dolga, dolga leta,
 kar že tu medlim in plakam
 in trpevam muke grozne,
 da jih ne bi dopovedal,
 če bi noč in dan govoril.«

»Oj ne bleди, mož nemodri,«
 govori mu dobri angel.
 »Niso leta še minila,
 ni minil ni eden mesec,
 ni še kratke četrt ure,
 kar umrl si, kar tu vzdiháš:
 tvoji bratje v samostanu
 niso ni še utegnili
 sveč kraj trupla ti prižgati.
 Tako malo časa tu si.
 Ali tebi se dozdeva,
 da si tu že mnoga leta,
 ker so muke tu strašnejše,
 vse strašnejše ko na zemlji:
 muke v vicah — muke grozne,
 da jih ne bi dopovedal,
 če bi noč in dan govoril.«

Vzdihne milo tužni starček:
 »Oh, kako li bodem trpel
 tu še tako dolgo časa,
 dolgo tak — tri grozne ure! —

Oh, kako li bodem trpel!«
 »Bog je dober in usmiljen,«
 govori mu dobri angel,
 »daje znova ti na voljo:
 al' da tu trpiš tri ure,
 al' da vrneš se na zemljo
 in prenašaš še tri leta
 svoje prejšnje bolečine,
 da razmiješ zadnji madež
 svojih grehov in slabosti,
 da očiščen moreš gori
 v večno srečo in veselje.«

Kak' menih vesel zavriska,
 kak' srčno zaprosi Boga,
 da bi vrnil se na zemljo
 v svoje prejšnje bolečine.
 In trpi jih še tri leta
 mirno in molče in tiho,
 svojim bratom razlagaje:
 naj voljno bi vse trpeli
 tu na zemlji, da po smrti
 bi zleteli koj v nebesa.
 Bolje je trpet' na zemlji
 cele veke, nego v vica
 eno samo kratko uro.

Jož. Mart. Kržišnik.

Rozika.

Paličarjeva Rozika, deklica v sedemnajstem letu, je služila v Kranju na Gorenjskem; doma se zaradi uboštva ni mogla hraniti. A sporočili so ji, ko je bila v Kranju, da je njena mati opasno zbolela. Rozika takoj ostavi svojo gospodinjo ter odhiti domov, kjer je vrlo dobro stregla siromašni bolnici, redeč z delom mater in sebe.

Nekdaj prijezdi po vasi že postaren gospod in ugleda Roziko, peročo pri vodi. Raz njeno lice je sijala nedolžnost in kretala se je tako preprosto, tako naravno, da si tujec ni mogel kaj, da bi se ne bil ustavil, razjahal konja ter je poprosil vode. Deklica vzame vrč, ga napolni in poda gospodu ter se zopet naglo poprime dela, katero potem skoraj dokonča. Gospod je le stal z vrčem v roki ter se delal, kakor bi hotel še piti.

Deklica ga spodobno opomni: »Prosim, dajte mi vrč. Mudi se mi zelo; mati doma potrebuje pomoči.«

»Ali tvoja mati še živi?«

»Da, gospod, živi še, a bolna je in zdaj sem jaz nje edina podpora na vsem svetu.«

»Stanujeta li daleč odtod?«

»Tamkaj doli, kjer se vidi hišica pri oni veliki lipi.«

»To je kočica, dete moje.«

»Ta kočica je najin dom.«

»No, ako se ne braniš, te spremim domov in pogledam k tvoji materi. To mora biti dobra žena, da jo hči tako ljubi.«

»O, mater jaz res ljubim, samo da bi ji mogla povrniti vsaj nekaj dobrot, kar sem jih od nje užila.«

Rozika zadene kadico na glavo ter se odpravi; gospod se obrne za njo po ozki stezi, konja na brzdi vodeč.

Kmalu sta dospela do hiše.

Deklica prva stopi v sobo k materi in pove, da je z njo govoril nekak tuj, gosposki oblečen mož. »Dala sem mu,« je rekla, »vrč vode ter mu povedala o vaši boleznii; zdaj je prišel k vam on sam.«

Nekako milo se je storilo gospodu, stopivšemu v siromašno kočico, in še bolj se mu je užalilo, ko je tam v kotu na slami videl ubogo ženico. S krotkim glasom je rekel: »Ubožica, zelo se mi smilite!«

»Gospod moj dragi,« odgovori bolnica, »nisem tako siromašna, kakor mislite. Bog mi je dal zelo dobro hčer, ki z ljubeznijo lajša zadnje hipe mojih dni. Ne verjeli bi, kako se muči okoli mene, samo da bi me otela smrti. Šiva, prede, pere — skratka, ne počiva ne podnevi ne ponoči. Le njej se mi je zahvaliti, da sem

še na svetu. Bog ji stotero poplati, kar mi je storila!« Ob teh besedah so starko oblile solze in glasno je zaplakala.

Gospod reče deklici: »Dobra hči si. Bodi vedno taka kakor zdaj ter slušaj mater in pazi na glas svoje vesti v prsih. — Ali bi šla morebiti z menoj v Ljubljano? Denem te v samostan, da se čemu naučiš,« dostavi po dolgem premolku.

Rozika ga čudno pogleda in vpraša: »V Ljubljano? — V Ljubljano da bi šla z vami?«

Modre oči je uprla v gospoda in šele zdaj opazila, da utegne biti duhovnik.

»Da, v ljubljanski samostan,« odgovori častiti mož.

»Ne, gospod! Nikakor ne morem, če mi tudi poveste, da bodem takoj za nuno. Rada bi šla res, a kako se mi je razstati z ubogo bolno materjo?« reče deklica trdno.

»Morda se večjega mesta bojiš, ker še ne veš, kako je tam?« vpraša gospod.

»O ne,« odgovori Rozika, »služila sem že v Kranju, a živela sem slabo.«

»Zakaj li?«

»Gospodinja je bila jako trdega srca in zato ji nobena dekla ni mogla služiti nad teden dni. Dela je bilo do pozne noči; vsak teden je ukazala vse prostorne sobe čisto izmiti. Zelo sem se bila prehladila, a ona se niti moje boleznì ni hotela usmiliti in me je zmerjala, ko sem tedaj prosila, naj me oprosti pretežkega posla. To me je zelo peklo, a molčala sem ter vse prebila zaradi Boga in matere. Tudi po ulicah je bilo sem ter tja tekati, da sem več raztrgala na črevljih, nego li zaslužila plače. Ako ji količkaj ni bilo po godi, je že kričala name in me tudi pretrepala. Imela je hčer in sina; oba sta delala z menoj kakor mati. Kadar sem plakala, so mi odgovarjali: »Zato plačujemo in redimo deklo!« Vendar sem do materine boleznì vse voljno pretrpela.«

»Res je težko,« odgovori gospod, »vsakemu ustreči, kakor bi mignil. Gospodinje naj bi ne pozabile, da so

tudi posli stvari božje, ki imajo v nebesih očeta. Ako služabnica svoje delo pridno opravlja, nikakor ni manj vredna od svoje gospe, ki ji ukazuje, dobro jé in pije, obiskuje prijateljice ter prah pometa po drevoredih in ulicah vse drugim ljudem, osobito bolnikom, na veliko preglavico in kvaro. — Ako bi hotela iti z menoj v Ljubljano, bi jaz skrbel za tvojo mater, a ker se ti ne zdi, — ná to mošnjico,« konča prijazni gospod, ponujaje deklici polno mošnjo.

»O gospod, vidim, kako ste blagega srca!« odgovori Rozika vsa zardela; »a mati, kako bi jaz to vzela, česar nisem zaslužila?«

Tuji mož ji prekine besedo: »Za to ne bodi v skrbeh; primi, kar ti dajem.«

Rozika vzame ponujeno mošnjo ter od samega veselja vzklikne: »Vse to je materino!« obenem svoji materi novce izročevaje.

Bolnica je hotela vstati, poklekniti pred gospoda in se mu zahvaliti za preveliko dobrodejnost, a ta je videl, kaj namerja, ter jo zopet na lahko potisnil na posteljo, govoreč: »Vi ste res potrebni pomoči, a hvala je božja ne moja. Ti, blaga Rozika, tudi sedaj goji mater, kakor si jo dozda, in Bog te nikoli ne ostavi.«

To izrekši naglo sede na konja in oddirja.

Ni bilo dolgo in že se je po vsej vasi raznesla govorica, da je neznani gospod bil sam ljubljanski vladika Anton Alojzij Wolf, idoč na Goričane. Bolna mati in Rozika sta se zelo preplašili, a verjeti iz početka vendar nista mogli, dasi je bila vljudnost visokega gospoda, ki je često v navadni obleki brez družbe hodil ubožne ljudi tolažit in jim pomagat, daleč znana. — Kar gospod župnik pokliče Roziko k sebi ter pove, da je vse res, kakor je svet govoril, in ji vrhu tega še reče, naj pride vsak mesec k njemu po novce, katere je vladika odmenil njej in materi.

Deklica se ni branila pomoči blagega gospoda.

Minulo je poldrugo leto. Stara mati se je v Gospodu preselila na oni svet, a deklica je prosila župnika, da bi ji pomogel zdaj priti v samostan.

Ni prosila zaman; njeni želji je bilo skoraj ustrezno. Baš pred nekoliko leti je pobožna nuna umrla v Ljubljani na žalost vsakemu, kdor jo je poznal.

Njena otroška ljubezen ni ostala brez povračila in do konca svojih dni je v srcu nosila tolažeči glas, da je bila bolni materi na stara leta edina podpora.

Fran Levstik.

Župan.

Postava je nova zverinam podana,
zatorej si volijo urno župana;
pa kaj jim volitve koristile so,
na vrbi nam sraka razlaga tako:

Zberêjo m e d v e d a ; a medved je mrha,
zarobljen in kosmat od pete do vrha;
budil z godrnjanjem prezgodaj jih je
in s tacami sodil, pravično al ne;

in koj se oglasi jih sto:

Le-ta nam županil ne bo!

Zbero si j e l e n a ; pa on rogovili,
prevzeten povsod med prvake se sili;
z rogato glavico je pač darovan,
a v glavi ošabni je malo možgan;

in spet se oglasi jih sto:

Le-ta nam županil ne bo!

Zbero si r j a v c a , iz šume lisjaka,
na katerem krivična je sleherna dlaka;
kupaval je sam in prodajal je sam,
da z ljudsko krvjo si napolnil je hram;

in spet se oglasi jih sto:

Le-ta nam županil ne bo!

Zberêjo si z a j c a ; a zajec neveden,
za skrb in za čast domovinsko nevreden,
poznal ni postave, se slednjega bal,
ponoči je kimal, podnevi pa spal;

in spet se oglasi jih sto:

Le-ta nam županil ne bo!

Zberêjo si k o s a potem gospodarja,
a kos pa ošabno povesod se ukvarja,
žvižgaval jim vedno iz enih je strun,
skoz okence vsako potikal je kljun;

in spet se oglasi jih sto:

Le-ta nam županil ne bo!

Zberêjo si o s l a ; pa osei zabiti
nobene povšeči ni znal obrniti;
z ušesi le miga in v prahu leži,
pa kjer se povalja, tam dlako pusti;

in spet se oglasi jih sto:

Le-ta nam županil ne bo!

Zberêjo si p a l č k a ; a ta je skakavček,
natihoma leta priliznjen hinavček.
Zverino je dražil, vnemal prepir;
pobegnil iz loze je ljubljeni mir;

in spet se oglasi jih sto:

Le-ta nam županil ne bo!

Od tedaj zverina tako zapeljana
po svetu širokém si išče župana; —
če pravega bo pripeljala na dom,
prijatljji, sporočil al pisal vam bom.

Miroslav Vilhar.

Lisica, pes in petelin.

Pes in petelin sta sklenila prijateljstvo ter se podala skupaj na potovanje. Prehitela ju je noč. Šla sta v gozdnat kraj. Petelin je zletel na drevo in si napravil udobno počivališče med vejami; pes pa je zaspal spodaj v duplini debla. Že se je poslavljala noč in je prihajala zora, ko je petelin po svoji navadi začel peti na ves glas. Ko ga je zaslišala lisica, je prišla, želeč ga pojesti, se ustavila pod drevesom in mu zaklicala: »Oh, saj si ti, izvrstna in ljudem koristna žival. Ah, pridi doli, da bova tu skupaj zapela jutranjo pesem in se zabavala.«

Petelin pa je odgovoril: »Stopi, prijateljica, sem h korenini drevesa in pokliči mojega vratarja.«

Lisica ga je šla klicat. Pes je skočil takoj ven ter jo raztrgal.

N. Tommaseo.

Volk in pes.

Čudne stvari se gode, da komaj bi véroval človek, tudi v okrožju zverin, v neštetem cesarstvu živalskem. Basni nam kažejo to in basni so tudi pomembne?

Neki jih radi bero in posluh jim dajejo voljno, ker jih stvar veseli že po svoji navadni lepoti.

Drugi, ki krasi jih sklen globokejšega dušnega vida, zro v teh basnih modrost, ki sije med narodom žarno.

Tem naj eno povem, ki pride mi prva na misel, tisto o volku in psu, ker te še slišali niso.

Živel je bogat seljak; imél je vsega obilno:

poln mukačev je hlev, svinjak mu je z rilci natlačen.

Pseto Belin je čuvaj mu bogatega blagoimetja.

Volku iz bližnjih goščav pocede se sline po prascih.

V misli pogrezne se volk, kako dobil bi pečenke.

Ena mu pride na um, ta bode gotovo najboljša.

Kmalu z Belinom spozna se; pobratita brž se dodobra.

Nekega dne, ko je mislil volkač, da je že stanovitna družba z Belinom ta vez in ne več razrušna prijaznost, reče mu: »Dragi pajdaš, največji prijateljev mojih, daj, združiva se v zvezo; takó narediva pogodbo, da, ko bi jaz kaj ukral, me ti ne izdaš in ovadiš, a ko bi ti kaj ugrabil, te jaz ne izdam in ovadim.« To diplomatično vez potrđita z lastnim podpisom iz zapečatita list po navadi, veljavni na zemlji. A da se vez uresniči in list, da mrtva ne bode beseda, reče Belinu volkač: »Nocoj jaz k tvojemu gazdi pridem nekoliko v vas, da si prasca izberem iz kotca, a da ko mutec molčiš in odgnil ti jezik, če lajneš, da ne zbudiš mi domačih in da bom brezskrbno mesaril.« Reče Belin: »O, le pridi, pajdaš, brezskrbno po svinjče, jaz te ne bodem izdal.« — »No, dobro, pa pridem,« veli [volk.

Kakor nastala je noč, volkač se priplazi k Belinu »Dober večer, Belin, prišel sem zdaj po obljubi.« — »Bog daj dober večer!« odzdravi Belin; »veseli me, da si prišel, že dobro, le nič se ne boj in le srčno pojdi v svinjak in zakolji si tamkaj prasca po volji, ki se ti zdi, da ima najboljšo slanino pod kožo.« Volk gre takoj v svinjak med čredo prašičje družine, grozno morijo prične, da od zob mu cepajo prasci kakor seno od kose in žitno klasovje od srpa. Cviliti svinje začno in ženo prežalostno kruljbo, da je takoj glas znanil, da joj in prejoj se godi jim. Kakor začuje Belin, pa zalaja pred vežnimi durmi, laja glasno, da bi mrtvi, nikar ne zbudili se speči. V hiši družina zbude se, hite vsi vstajati s postelj, kaj da laja Belin in zakaj pač cvilijo svinje. V kotu dobijo volka in lop s poleni po volku; tolčejo na vso moč in mlatijo z bati mu grbo, revež polomljen in zbit jim komaj unese življenje.

Ali tedaj, ko spet poležejo spat mi družina, volk za plotom prikrit razsrjen počaka Belina, pa ga pograbi, rekoč: »Aha, ti verica pasja, je li si tu? Dejal si, da lajal ne bodeš, ko pridem, pa si me ukanil, Belin; tega ne pozabim nikoli,

kajti sem stolčen, da joj, in boli me vse po životu.«
 Zdaj izgovarja se pes in ga prosi, da naj odpusti mu,
 naj ga ne kazni za zdaj, naj vdrugo le pride brezskrbno
 danes zvečer na dvor, da nem bo za cviljenje vsako;
 pa se roti: »Naj mine me um, če zdaj se ti lažem,
 jezik, če laž govorim, naj takoj mi prisahne na nébo.«
 Še se rotil je in kled, da vsega ni znaniti moči.
 Kdor se veliko roti, le tistemu malo verjemi!
 Vedel tegà še ni volk, še prišel je premalo po svetu,
 pa je verjel, kar lagal je Belin, in imel za resnico.

Pride večer in pripelje s seboj noč s temno odejo.
 Kakor pri hiši pospe, primuza se volk na dvorišče,
 zleze v svinjak in začne tu klati brezskrbno prašiče;
 rilci pa v cvil ino v krul, da glušilo je huskanje klavca.
 Ko to začuje Belin, zalaja in laja na vso moč,
 da vso družino zbudi; ti planejo z drogi na volka;
 udri po njem, kdor more, da le ga telebi po koži.
 Sreča mu blaga je spet, da pobili ga niso docela;
 spet jim uide razbit z raztrgano kožo po hrbtu,
 vleče se proč in skrije za plot in počaka pokoja.
 Gleda, kje bil bi Belin, pa ga spazi pred vežnimi durmi
 ter mu golči: »Le počakaj, Belin, ne uideš mi nič več,
 ne odpustim ti, že čas bo prišel, ki te dal mi bo v zobe,
 ko bi ne bil, kjer si. — že dal, kar gre ti, bi zdaj, zdaj.
 Toda pri vratih ležiš pa ne morem priti do tebe,
 molči, le molči, Belin, in nikar se mi nič ne praviči,
 vedi, čez tri dni pridem z vojsko, da za boj si priprav
 [ljen!«

Reče in gre si iskat v temničasti gozd pomagavev,
 sam s seboj govoreč: »Poslal bom k divjemu prascu
 pa mu prijateljski mir med nama obljubim in rodom
 na vekovékovni vek, to, vem, mu bode po volji.«
 Mislil je prav, ni up ga premotil, ker priti na pomoč
 mu je obljubil neres, saj vseč mu bila je pogodba.
 Ali to ni še dovolj; da vojsko Belinovo zmaga,
 spravi na svojo si stran še medveda in modro lisico,
 dobre pogodbe dajóč obadvéma, da morala priti,
 ako bilo jima skrb za prid je le količkaj lastni.

Zdaj jih imel je dovolj pomočnikov, da zmaga Belina; živel je z mirno vestjo in s srcem pokojnim je čakal tistega dne, ki bila sta za rok ga postavila boju.

Tudi Belin se na boj pripravlja in družnikov voli; gre po dvorišču okrog in žalosten pride do mačka. Maček ga nagovori s to pomilovalno besedo: »Kaj pa je tebi, Belin, da se ves prežalosten nosiš?« »Dragi moj muc,« govoreč mu Belin odgovarja potihó, »oh ti ne veš, kaj mene teži; lej, boj mi je z volkom, jutri pod onile hrast z vojsko se postaviti moram. Jeli bi šel ti z menoj mi pomagat, volká da potolčem?« »Oh, oh, hočem, Belin moj ljubi, zakaj bi ne hotel? Bom, bom,« maček veli, »zdaj pojdi še racmana prosit, ta je gotov pomočnik ter pride brez dvojbe pomagat.« K racmanu gre, ki takoj mu obljubi, da pride na pomoč; reče: »Zakaj bi ne šel? Saj ti nas braniš lisice, da si ne upa na dvor se kradoma splaziti stiha in da ljubljениh rac, predragih mi žen, ne pokrade; pojde pa tudi gosak; le pojdi in prosj še njega!« Gre h gosaku; gosak mu takoj obljubi, da pride. »Kaj bi ne šel?« veli, »saj nimam ga vzroka odreči, bil nezahvalen bi pač, če te bi dobrote ne storil tebi, ki nam si čuvaj, nas braniš zalaznikov nočnih.« »Zdaj nas, menim, dovolj bo,« reče Belin veseleč se.

Dojde določeni dan za boj. Volk s svojo armado gre na bojišče pod hrast, ves v svesti si zmagodobitja; niti oddaleč prišlo mu na um ni, da mogel bi biti on, ki dobil bo brce; ni skusil še vojskine sreče. Modri dajo mu svet za uredbo si vojskovojenja; Volk pa ne dela po svetu, ker misli, da sam ve najbolje. Vsakemu sam stan da in dene v kup hrastove stelje divjega prasca, veleč: »Neres, tu tebi je mesto! Ti pa, lisica, na hrast se popni, kar moreš visoko, glej in napenjaj oči ter pazi na levo in desno, kdaj in odkod nam pride Belin in vojska njegova; onda nam stiha poveš, da se bomo mogli ravnati. Medved, ti tudi na hrast, jaz grem pa pod onole klado.«

Ko po zapovedi vse se zgodi in stori po povelju.
bliža se tudi Belin in junaška Belinova vojska.
Njej je na čelu on sam, pred njim koraka jo racman,
maček, držeč rep moško na kvišku, koraka za njima,
z njim jo korači gosak, on puše iz celega kljuna.
Spazi lisica vojsko pa zašepne: »Sovražnik se bliža,
vojsko vodi Belin in s tamborjem hodi od spredaj;
tambor udarja na moč, čuj bobnanjè: tatata, tatal!
Stopa za njim vojnik in puško nosi nabito,
streljal bo zdajle na nas; joj, joj, mi nimamo pušek!«

Vse, vse umolkne, ko pride Belin nekoliko bliže.
Prascu iz listja uho je molelo, nanj sedla je muha.
Zmiga, da proč bi jo zgnal, a maček zapazi ta migljaj,
misli si: lej mi jo miš! — pa priskoči in urno pograbi
prasca, o joj, za uho; prestraši se prasec pa puhne
vun izpod listja, beži, kar neso ga noge vse četvere
Maček se tudi zboji pa pobegne na hrast do medveda,
medved se splaši in strah ga vrže z drevesa na zemljo;
maček še bolj se boji in pleza še više do vrha,
gor do lisice, ki strah jo pograbi, da tudi opadne
in z medvedom zbeži in nič se nazaj ne ogleda.

Volkova vojska se v les razbeži, sam volk je pod klado
tičal in mirno čepel, boječ se, da kdo ga ne spazi.
A ko odšel je Belin, vrnivši z vojsko se junaško
zmagovenčan domov, le brali smo v volčjih ukazih:
Tako velevamo Mi, volk, kralj nepremágljivi zverstva.

Matija Valjavec.

Zlatorog.

Gotovo vsi poznate Rojenice,
dobrotne bele žene, ki s pogorja
prihajajo v človeške hiše časih
pa nosijo jim srečo, blagoslov.
V obličje jih le malokdo zagleda,
nikar šele, da njihov vrt bi videl,

kjer bivajo v zelenju večno mladem.
 Kozâ planinskih, belih kakor sneg,
 jim čeda zemljo varuje čarobno,
 a kozel z zlatimi rogmi jih vodi.
 In če se kdo približa, s skale koze
 nanj kamenje vale in zlati bliski
 iz rog vodniku švigajo, da vzgrožen
 se mož obrne in zbeži s planine.
 Ubiti Zlatoroga ni kaj lahko:
 začaran je, a če ga vendar raniš,
 požene iz krvi njegove vroče
 čarobno zelišče, triglavska roža.
 To rožo kozel ranjeni popase
 in kakor prej je zdajci zdrav iznova
 Zato pa ne posreči se nikomur,
 da Zlatoroga bi zadel na smrt.
 A če se vendar kdaj komu posreči,
 prejel, seve, veliko bi plačilo.
 Rog kozlov namreč doli v Bogatino
 odpre duplino, kjer leže zakladi
 tako bogati, da jih ne razpelješ,
 če prideš ponje s sedem sto vozovi. —
 Tako veli povest o Zlatorogu
 in o triglavski čudotvorni roži.

Rudolf Baumbach — Anton Funtek.

Zaklad ukletega viteza v Triglavu.

Ob vznožju Triglava stoji kup ubožnih, s slamo kri-
 tih bajt; v njih žive pastirji, ki gonijo svojo čredo v
 bližnje planine na pašo. Nekdaj je potrkal v noči na
 vrata ene teh koč starček in prosil za grižljaj in preno-
 čišče. V hiši je živel postaren zakonski par, ki je tujca
 drage volje sprejel pod streho in ga povabil k ognjišču.
 Žena mu prinese skledo prosene kaše in tujec jo použije
 na slast. Ko se je bil nasitil in si ogrel otrple ude ob
 ognju, je pričel govoriti: »Hvala vama, dobri mož in

žena, za vajino dobroto; obenem vama povem, da nisem to, kar vidva mislita. Glejta,« pri tem je pokazal proti enemu najvišjih vrhuncev Triglava, kjer je mesec obseval razvaline viteškega gradu, »tam stoji grad mojih očetov; tam sem gospodaril tudi jaz kot strašen roparski vitez. To je bilo pred tri sto leti. S svojimi oprodami sem strahoval podložnike in prežal ob cestah na trgovce, da jim uplenim težko pridobljeno blago. Toda kazen božja ni izostala. Sovražnik je napadel moj grad in ga porušil. Mene in hlapce, ki so mi pomagali delati krivico, je pokosil sovražnikov meč. Za kazen za grehe, ki sem jih učinil v svojem življenju, pa moram po božji volji bloditi v človeški podobi po svetu, dokler ne preteče tri sto let. Toliko časa se že tarem po zemlji brez miru in pokoja, a sedaj je prišel moj čas, da ležem k večnemu počitku. Vama pa, ki sta bila poštena in vrla, hočem pomoči do velikega bogastva. V kleti onega gradu je zakopan silen zaklad, ki sem si ga žal pridobil s krivičnim delom. Vama je dano, da moreta dvigniti ta zaklad opolnoči, toda preskrbeti si morata vejico bele omele, ki raste na deblu grčastega hrasta. Spoznala ga bosta po tem, da visi na njem božje znamenje. Sedaj pa grem k pokoju in spominjajta se me, ko bosta živela v blagostanju;« Nato je duh izginil izpred oči strmečega zakonskega para. Takoj drugo jutro sta se podala na pot, da poiščeta omelino vejico. Prideta v velik gozd in zagledata po dolgem iskanju majhno kočo. Opogumita se in potrkata na vrata. Prikaže se starka čarovnica in vpraša osorno, kaj hočeta. Dopovedala sta ji s strahom, da bi rada imela tako in tako vejico. Starka pa pravi: »Kdor hoče priti do te vejice, mora imeti več vztrajnosti in moči kakor vidva — kvečjemu da vama je sreča posebno mila. Potujta le vedno proti solnčnemu vzhodu in ko prideta do nekega križpotja na samoti, ugledata hrast, na čigar grčavi skorji raste grmiček omele. Ko prideta tje, odtrgajta tiho vejo čudodelne omele in urno zapustita kraj. Ako črhmeta pri tem le besedo, je ves trud zastonj.« Starca se podasta nato na pot in dospeta po dolgi hoji do samotne jase, na kateri so se križala pota na vse strani. Na sredi te jase je velikanski hrast širil svoje košate veje; iz grča

vega debela pa je poganjal velik grm omele. S trudom je doplezal mož do grmička in si utrgal vejo. Vrneta se domov in gresta dvigat zaklad. V razvalinah gradu opazita vrata, ki so vodila v klet. Nevidna moč čudodelne vejice ju dovede do mesta. Priti so jima morali ljudje na pomoč, da so spravili zaboj v kočo; tam so ga odprli. Kdo popiše radost, ko so zagledali zlato in srebro, ki je bilo v zabojju. Odslej je bilo konec njihove bede.

Narodna pripovedka.

Mala Breda.

Breda vstane, ko se dan zazori,
se sprehaja sem ter tja po dvori,
si odpirat grede gornje line,
ide gledat doli na ravnine.

Ko po ravnem polju se ozira,
vidi, kak' se tam meglica zbira.

»Ljuba mati, urno mi vstanite,
ljuba mati, ročno razložite:
al' meglica ta je od vodice,
al' meglica ta je od gorice,
al' oblak je toče hudourne,
izpod neba zgnan od sile burne?«

Skrbna mati urno prispešila,
tak je svoji hčerki govorila:
»Ta meglica ni ne od vodice,
ta meglica ni ne od gorice,
tud' oblak ni toče hudourne,
izpod neba zgnan od sile burne;
to je sapa turških konj meglena,
ki jih polna je steza zelena.
Turki pote jezdijo. — Oj Breda,
ne postajaj mi tak' silno blede!«

Od strahu je Breda obledela,
 od bridkosti skoraj omedlela.
 »Kaj vas prosim, mila moja mati,
 o, nikarte mene Turku dati!
 Kaj počet' mi bo, nevesti tuji?
 Tur' k' je hud in njega mat' še huji.
 Kar po zemlji leze ino grede,
 o hudobi nje kaj pravit' vede;
 osem žen je sinu že umorila,
 tudi mene bi umorit' utegnila;
 strupa mi bo v vinu napivala,
 strupa mi bo v kruhu ponujala.« —
 »Dobro me poslušaj, hčerka moja,
 kaj ti pravim, skrbna mati tvoja!
 Ko ti huda tašča bo napila,
 bodeš vino ti na trato zlila,
 al' ga zlila boš na skalo sivo,
 iz ktere kuha apnar apno živo;
 ko ti bode kruha ponujala,
 ga ščenetu mlademu boš dala.«

Mlada Breda se zajoka huje,
 materi še tako beseduje:
 »Ko mi boste balo nakladali,
 nakladali, v skrinjo jo spravljali,
 šlarasto mi pečo zgor' denite,
 jo vrh vsega blága položite!
 Peče bodem najpred potreb' vala,
 ž njo si srčne rane zavez' vala.«
 Mlada Breda dalje govorila:
 »Kaj še pravim vam, vi mati mila!
 Kadar bodo Turki prijahali
 in raz konje na tla poskakali,
 jih vi gor za mizo posadite,
 jih gostite, dobro napojite!
 Ko si bodo jeli napivati
 in po mladi Bredi vpraševati,
 takrat, mati, pome vi pošljite,
 takrat hud' mu Turku me peljite!«

Ko je mati balo nakladala,
 nakladala, v skrinjo jo spravljala,
 so že turški svatje prijahali
 in raz konje na tla poskakali.
 Mat' jih je za mizo posadila,
 jih gostila, dobro napojila.
 Svatje so si jeli napivati,
 jeli so po Bredi vpraševati.

Urno mati ponjo je poslala,
 hudim Turkom jo je pripeljala.
 Gor za mizo so jo posadili,
 ž njo za mizo drago vince pili.

Mladega še pripeljajo konja,
 ki je ur' n ko vrh gora postojna.
 Nanj mi mlado Bredo posadijo
 in po ravnem polju proč zdrčijo,
 da se dela gosta mi meglica,
 oj meglica, turških konj sapica.
 V diru se mi Bredin konj spotakne,
 se spotakne, se mu sedlo zmakne;
 v sedlu je bodalo skrito bilo,
 Bredi se je v srce zasadilo.

Mladi ženin brz'ga konja ustavi,
 konja ustavi, svojim svatom pravi:
 »To m' je huda mati naredila;
 osem žen mi je že pomorila,
 še deveto mi umoriti hoče,
 brez katere m' ni živeti mogoče.«

Mlada Breda kliče žen'na k sebi:
 »Kaj jaz pravim, mili ženin, tebi!
 Hiti skrinjo pisano odpreti,
 hiti pečo šlarasto 'z nje vzeti;
 ž njo si bodem rano zavezala.«
 Beseduje še mi Breda zala:
 »Povej meni, ženin srca moj'ga,
 je li daleč še do grada tvoj'ga?« —

»Molči, molči, moja draga Breda!
 Saj že nama grad naproti gleda,
 saj se vidi strešica že zlata,
 saj se vid'jo že srebrna vrata.«
 Še čez ravno polje v dir drčijo,
 kakor v zraku ptičice letijo,
 da se dela gosta mi meglica,
 oj meglica, turških konj sapica.

Ko so v beli grad mi prijahali
 in raz konje na tla poskakali,
 jih je tašča v dvoru pričak'vala,
 mlado Bredo tak ogovarjala:
 »Kar po zemlji leze ino grede,
 o lepoti tvoji pravit' vede;
 vendar nisi tak' cveteč'ga lica,
 kakor gre o tebi govorica.«

Zdaj je Bredi jela napivati,
 ji pogače jela ponujati:
 »Če boš pila vinčece rdeče,
 boš imela lice bolj cveteče;
 če pogačo bodeš pokušala,
 boš pa polti bele bolj postala.«

Mlada Breda vinčeca ni pila,
 na zeleno trato ga je zlila
 in ga zlila je na skalo sivo,
 iz ktere kuha apnar apno živo.
 Trata se je v migljaju usušila,
 v migljaju se skala razvalila;
 in pogače da ščenetu jesti,
 al' razpoči šcene se na mesti.

Breda je pa tašči govorila:
 »Kaj vam pravim, tašča vi nemila!
 Kar po zemlji leze ino grede,
 kaj hudobe o vas pravit' vede;
 pa le vendar tol'ko ne, oj tašča,
 kolikršna je hudoba vaša.
 Osem žen ste sinu umorila,

tudi meni strupa ste napila,
ste v pogači mi ga ponujala.«

Tak je Breda svoj'mu možu djala:
»Kaj ti pravim zdaj, moj ženin mladi!
Kje je moja hramba v tvojem gradi?
Kje je meni spalnica odbrana,
kje je meni postelja postlana?«

Huda tašča pravi ino reče:
»To pa meni v glavo iti neče,
da b' imeli pri nas to navado,
ko nevesto pripeljajo mlado,
da b' po spalni hrambi popraš'vala,
posteljo da bi ogledovala; —
ampak taka je navada naša,
da nevesta za ognjišče vpraša.«

V spalnico jo mladi ženin pelje,
ukaže, naj se postelj ji postelje.
V posteljo se mlada Breda uleže,
urno srčne rane si odveže,
v zadnjič še spregovori in pravi:
»Teci, teci, srca vir krvavi!
Materi te mili bom poslala,
materu te dragi v spomin dala —
nič več vid'la me ne bo na sveti,
slišala da b' vsaj o meni peti!«

Še se mladi ženin mi zajoka,
se zajoka milo in zastoka:
»Kaj vam pravim, huda mati moja!
Bog vam daj življenje brez pokoja!
Žen devet ste že odbrala meni,
živel pa še nisem pri nobeni.
Tu pri Bredi hočem jaz zaspiti,
nikdar več od Brede nočem vstati.«

Huda tašča gor in doli hodi,
od hudobe se ji glava blodi:

»Kaj vam pravim, vi sosedje, bratje,
in vam drugim, ki ste moji svatje!
Ženitvanja ste pričakovali,
zdaj pa bodete ju — pokopali!«

Nar. pesem. — Zapisal Anton Žakelj.

Oldrih in Bojeslav.

... v Črni les se,
tamkaj, kjer so se sešli vladike,
sedem vladik in njih zbori hrabri.
Izgon Dob tja z vso silo jaha
s celo četo svojo v temi nočni;
ta mu četa bila je sto hlapcev:
v nožnicah imajo bridke meče,
k mečem vseh sto ima roke močne
in k Izgonu v srcu trdno vero.
Ko dospeli so do srede lesa,
v krog so si podali desne roke,
tihe so besede govorili.

Noč se prevalila je čez polnoč,
nagnila se v jutro sivomračno.
»Evo,« reče Izgon knezu Oldri:
»Hoj, poslušaj, veleslavni kneže!
Bog ti dal junaštvo je po udih,
Bog ti dal modrost je v bujno glavo:
ti nas vedi proti zlim Poljanom!
Pojdemo za tabo v desno, v levo,
v pred in v zad na naše boje ljute.
Kvišku, ohrabrite srca bojna.«
Knez poprime prapor z močno roko:
»Z mano, z mano hrabro na Poljane,
na Poljane, vrage zemlje naše!«
Zgrne se za njim vladik vseh osem,
z njimi tri in pol stotin vojščakov,
hrabrih borcev tjakaj, kjer je spala
vojska Poljcev razvaljena v spanju.

Ko stopili so na vrh ob gozdu,
Praga vsa je spala v ranem spanju
in za Prago se temné vrhovi,
sivi vzhod jasnili se je za njimi.

Z gore, dolov — vse je tiho, tiho.
V tihi Pragi hitro so se skrili,
vse orožje s krzno so zakrili.
Šel pastir je ven po sivem jutru,
klical je, da naj odpro mu vrata.
Straža slišala je klic pastirjev
in čez Vltavo odprla vrata.
Gre pastir na most in glasno trobi,
skoči knez na most, z njim vladik sedem,
vsak priteče s celo četo svojo.
Udárijo udarce bobni gromni,
zazvene povsod bučeče trombe,
prapore na most vsadijo čete,
most potrese ves pod njih se gnečo.
Strah udari na Poljane.
Oj Poljani grabijo orožje,
sekajo vladike srčne rane,
sem ter tjakaj skačejo Poljani,
po prekopih plazijo se k vratom,
dalje dalje od junaške borbe.
Oj, to zmaga od Boga je dana!
Vstane eno solnce po vsem nebu,
vstane Jarmir nad vso zemljo češko.
Radost se raznese po vsej Pragi,
okrog Prage se raznese radost,
razleti se radost po vsej zemlji,
po vsej zemlji od radostne Prage.

Iz Kraljevodvorskega rokopisa — prev. Fr. Levstik.

Trdoglav in Marjetica.

Živela sta grof in grofica, oba mlada, oba lepa. Vse jima je šlo po volji in po sreči in ko sta si zaželela hčerko, se je tudi to zgodilo. Ptič Bogdal — dolg vrat

ima in visoke noge — jima čuda hitro prinese hčerko, prelepo drobno stvarco. Grof in grofica sta je bila močno vesela. Dala sta ji ime Marjetica in najela sta ji devet služabnic, da so bile vedno okoli nje, podnevi in ponoči, da so ji stregle in jo pazile.

Neki dan gredo služabnice z Marjetico na izprehod. Pa pridejo na križpot. Ob križpotu je stala krčma, v krčmi pa so godli cigani. Služabnicam se je zahotelo plesati. Pustile so Marjetico na križpotu in hitele na ples. Bile so pač mlade in žive. Pozabile pa so narediti Marjetici križ.

Marjetica je vekala, služabnice je niso čule, pač pa jo je čul Trdoglav, povodni mož. Prišel je in ker mu ni branil križ, je poljubil deklico na čelo in rekel: »Mala Marjetica, moja nevestica, čez osemnajst let, eno prej ali poznej, pridem pote spet, za ženo te vzet!« In tako je postala Marjetica nevesta povodnega moža in ni vedela tega ne sama ne druga krščena duša.

Marjetica je rasla in je bila od dne do dne lepša. Ko pa je dosegla osemnajst let, so ji napravili ljubi starši za rojstni dan imeniten ples. Pod zeleno lipo ob bistri vodi je veselo vse vprek rajalo: domači in žlahta in gostje.

Pa pristopi k Marjetici mlad gospod. Nikdo ga ni poznal. Oblečen je bil v lepo zelenkasto suktnjo in sive hlače, na nogah so se mu svetili srebrni čeveljčki. Prijazno se ji pokloni in jo prosi za ples, godcem pa vrže rumen cekin. Marjetica mu privoli.

Plesala sta prvi raj pa je Marjetica ugibala: Kdo je ta rajavec, o kresu ima rokavice! — Plesala sta še drugi raj in Marjetici je bilo tesno pri srcu: Kdo je ta rajavec, ledena sapa gre od njega!

Zaplešeta še tretji raj. Pa komaj se dobro zasučeta, že ji rajavec stisne bele roke, da izza nohtov pogleda rdeča kri. Radi bi bila zavpila na pomagaj, pa utrinjala se ji je moč, oblila jo je smrtna rosa in kakor veter jo je odnesel rajavec izpod lipe zelene čez nizki breg na sredino vode in izginila sta. Vsi so mislili, da je Marjetica utonila.

Tisti rajavec je bil Trdoglav, povodni mož, ki je prišel po izbrano svojo nevesto. Neznano hitro je zdril čal ž njo po vodi šumeči daleč, predaleč v svoj stekleni grad. V tem gradu se je vse bliščalo od samega zlata, srebra in dragih kamnov.

Trdoglav je rekel: »Marjetica, nevestica, vzemi zdaj me za moža in tvoj bo grad, srebrn in zlat!«

Marjetico pa ga je bilo groza in je odgovorila: »Trdoglav brez duše, kar ti povem, poslušaj! Marjetica ne mara te, rajši pogine in umre!«

Trikrat jo je vprašal, trikrat ga je zavrnila. Po tretjem potu pa jo je zgrabil in v viharju odnesel iz steklenega gradu v Pusti grad, ki nima ne oken ne vrat, le edino visoko in ozko lino; in čez in čez je porastel z mahom.

Semkaj je Trdoglav zaprl mlado Marjetico in jo priklenil z zlato verigo na železen steber. Tako je mislil, da ji omehča srce, da ga bo hotela. Sleherni dan je prihajal k nji, ji prinašal hrane in dragih darov, ji sladko govoril, kaj vse ima in kaj vse zna, in jo dan na dan vpraševal: »Marjetica, nevestica, ali me že maraš za moža?« Dan na dan pa mu je Marjetica odgovarjala: »Trdoglav brez duše, kar ti povem, poslušaj! Marjetica ne mara te, rajši pogine in umre!«

Tako so ji tekla pusta leta; polna so bila grenkih solza in milih spominov in nikogar ni imela, komur bi potožila svojo tugo kakor drobno pisano ptičko, ki ji je v linico prihajala pet.

Preteče sedem let, sedem let, osmega pol. Tačas se pa zgodi, da gre mladi španski kralj na lov. Zablodi v neznano šumo pa zagleda v zeleni smreki prelepo drobno pisano ptičko. Zahoče se mu po njenem svetlem perju in dvigne puško, da jo ustrelji.

Drobna ptica pa izpregovori in pravi: »Nikar me ne streljaj, mladi kralj! Imam prijateljico, drugo ptičko; lepša je in ljubša ti bo od mene; zavrta je v kamniti kletki; ponjo idi in njo si otmil!«

Kralja so mikale ptičkine besede. Povesil je puško in rekel: »Kako naj grem, ko pota ne vem in kam ne znam!« Ptička je odgovorila: »Saj bom jaz naprej ska-

kala, pot ti bom kazala.« Zletela je od drevesa na drevo. Kralj ji je sledil daleč, predaleč. Tako prideta nazadnje pred Pusti grad, ki ni imel ne oken ne vrat. Ptičica je trikrat izpreletela pred visoko ozko linico, veselo je zažvrgolela in se potem dvignila visoko proti sinjemu nebu in ni je bilo več. Kralj pa je začuden gledal v linico. V linici je sedela Marjetica; z zlato ščetko si je česala bele lase v srebrno niško; kar ji je padalo iz las v niško, ni bilo nič drugega nego svetli biseri in dragi kamenci.

Kralju je bila mila deklica na vso moč všeč; pozdravil jo je in vprašal: »Lepa deklica, kdo si in odkod si? Kako si prišla v ta Pusti grad, ki je brez oken in brez vrat?«

Marjetica je odgovorila: »Marjetica sem, ujetnica sem; Trdoglav, povodni mož, je gospodar gradu tega. Zaprl me je, zaklenil me je, ker ga ne maram za moža. Sedem let, osmega pol že tu sedim, se solzim in po rešitvi hrepenim!«

Kralj je vzkliknil: »Ukaži, kaj naj storim, da te rešim!«

Marjetica mu veli: »Danes osmi dan, na kvatrti dan gre Trdoglav na Ogrsko duše lovit. Dva bosta prisegala, eno dušo gotovo dobi. Ta dan pridi, prinesi pa seboj tri kaplje blažene vode, tri zrna blažene soli in tri leskove šibice, ki so vse enega leta raščene, na cvetno nedeljo urezane. Vse to prinesi s seboj pa me rešiš iz grdunovih rok!« Tako sta se dogovorila, lepo se poslovila.

Pride osmi dan. Trdoglava ni bilo doma pa na belem konjiču prijaše španski kralj. Kakor mu Marjetica ukaže, tako stori. Z leskovimi šibicami udari z vsako trikrat ob Pusti grad. Počilo je, da se je zemlja tresla, in glej, ozka lina se je razmaknila in Marjetica je stopila v lino. Kralj ji je vrgel leskove tri šibice, Marjetica jih je ročno ujela; z vsako trikrat je udarila po zlati verigi, ki je bila ž njo priklenjena ob železni steber, in s treskom se je zlata veriga odpela. Marjetica jo je spustila z line doli na zemljo in zdrknila po nji na tla.

Varno jo kralj posadi predse na belega konja in hitro, prehitro ž njo odtod zdrči, da ogenj izpod podkev prši. Zlata verižica pa je, ko je Marjetica po nji zdrknila nizdolu, tako močno zazvenčala, da jo je čul Trdoglav noter na Ogrsko, in je rekel: »Meni se zdi, meni se zdi, zlata verižica zvenči, Marjetici se sila godi!« Pustil je krivoprisežni duši in pridrvil domov kakor vihar okoli vogla: Marjetice ni bilo nikoder!

Zatulil je od jeze, visoko planil v zrak, se zavrtel naokoli: daleč, predaleč, kjer se nebo dotika zemlje, je zagledal beguna. Razgrnil je svoj sivi plašč in se zapodil za njima čez drn in strn: pred njim se je lomilo drevje, pod njim so pokale skale.

Že se jima je bližal; že sta čutila njegovo ledeno sapo in iskri belec se jima je plašil.

Pa reče Marjetica: »Kaj ti pravim, španski kralj: ali čutiš, veter veje, snegom seje, to je Trdoglavov dih! Hiti, hiti in spusti na tla tri zrna blažene soli, gorje, če naju ulovi!«

Kralj je tako storil, sol se je raztopila v velikansko jezero, ki je Trdoglavu ustavilo pot, dokler si ni z ledeno sapo čezenj zgradil trdnega mostu.

Z Marjetico kralj naprej drči, da izpod podkev ogenj prši. Že ju je od daleč pozdravljal beli grad španskega kralja, za hrbtom pa sta zopet začutila Trdoglava in njegovo grozo. Belec se je plašil in Marjetica je rekla: »Kaj ti pravim, španski kralj: ali čutiš, veter veje, snegom seje, to je Trdoglavov dih! Hiti, hiti in kani na tla tri kaplje blažene vode, da Trdoglava zadržel!«

Kralj je storil tako. Iz kapljic je vzknila prostrana poljana samih divjih rož. Lovile so Trdoglava za plašč in ni mogel naprej, dokler jih ni z ledeno sapo pomoril. Preden pa je zopet dohitel Marjetico in kralja, sta že dospela v beli grad in težke duri so se zaprle za njima.

Trdoglav je ljuto bučal okoli gradu in vokal: »Marjetica, nevestica, obrni se, vrni se, kar si želiš, vse dobiš!«

Marjetica je skozi okno odgovarjala: »Kako se naj vrnem, nisem počesana niti opletena!«

Trdoglav je odletel kakor blisk in se vrnil kakor blisk in prinesel Marjetici zlato ščetko in srebrno niško.

Marjetica se je česala in opletala, španski kralj pa je poslal po pobožne menihe. Ko je bila Marjetica počesana in opletena, je Trdoglav zopet zatulil in zavekal okoli voglov, da se je stresal grad: »Marjetica, nevestica, obrni se, vrni se, kar si želiš, vse dobiš!«

Marjetica je rekla: »Kako se naj vrnem, ko me kralj ne pusti!«

Trdoglav se je zaletel v grad, da je zidovje pokalo, in ljuto tulil: »Španski kralj, nazaj mi daj Marjetico! Kar si želiš, vse zanjo dobiš!«

Kralj pomisli in mu ukaže: »Prinesi mi zlato kokljico, pod kokljo zlata piščeta!«

Trdoglav je odletel kakor blisk. Prebloditi pa je moral devet dežel; šele v zadnji je našel zlato kokljo, pod kokljo zlata piščeta. Prinese jo španskemu kralju in španski kralj reče: »Zdaj kar pridi po Marjetico, če jo hočeš!«

Trdoglav vstopi v grad, toda pobožni menihi so bili grad že blagoslovili in Trdoglav brez duše in krsta je pred blagoslovi zopet ven zletel kar skozi steno. Bežal je in bežal in koder je bežal, se je pred njim poridalo vse drevje.

Španski kralj in Marjetica pa sta se srečno poročila. Obiskala sta Marjetičine starše in jih vzela k sebi ter sta veselo živela mnogo let. Luknja pa, ki je skozi njo zletel Trdoglav iz gradu, se še danes pozna v grajskem zidu. Kdor ne verjame, naj gre gledat sam.

Fr. Milčinski.

Mornar.

Je lunica svetila
in ura polnoč bila.
Na bregu stal je mlad mornar,
na bregu stal je mlad čolnar.

V levici gosli mi drži,
 z desnico strune ubira
 in pesem to prepeva,
 po morji da odmeva:
 »Oj veter, veter ti morja,
 ti veš za morja ceste vse,
 ti veš za steze zemlje vse,
 ne veš, kaj moje si želi srce! —
 Oj morje, morje široko,
 oj morje, morje globoko,
 ti v sebi kriješ ribji trop,
 ti bodeš moj zeleni grob! —
 Oj ribe, ribice zlate,
 ki v temnem morju plavate,
 ve boste mi pogrebnice,
 da bi še koga druž'ga b'le!«

Na bregu jablana stoji,
 na njo mornar upre oči
 in glasne gosli iz javora
 jej vrže v zeleni vrh tja.

Čez morje veter pridrvi,
 skoz jablane zeleni vrh šumi;
 »Saj veter vem za ceste vse,
 za steze vse čez zemljo in morje;
 in tud' to vem, oj mlad mornar,
 in tud' to vem, oj mlad čolnar,
 kaj tvoje si želi srce!« —

Od brega čoln je odvez'val
 in vanj mornar se je podal!
 Po morji plava mlad mornar,
 po morji plava mlad čolnar.
 Na morje veter zadrvi,
 mornarju v uho zašumi:
 »Mornar, ná teh dišečih rož,
 da malo mi zadremal boš!«
 In veter čoln naprej je gnal,
 v čolnu je mornar zaspal.

Čez morje veter zadrvi,
 skoz jablane zeleni vrh šumi;
 iz gosli glas se oglasi
 in v svetlo noč se razleti:
 »Oj vstajaj, vstajaj, Jelvica,
 ti hči bogat'ga Ceharja!
 Po morji plava pisan čoln,
 je samih žlahtnih rožic poln.
 Oj vstajaj, vstajaj, Jelvica,
 že kmalu bode beli dan
 in mladi pride kavalir pote,
 kakor sta s'noč zmenila se.
 Oj vstajaj, vstajaj, Jelvica,
 da iz teh lepih, žlahtnih rož
 lep venec spletala si boš,
 prej kakor pride beli dan!«

Zbudila se je Jelvica,
 sama pri sebi vprašala:
 »Al' drobne tičke dan pojo,
 al' svatje pome že gredo?«
 Iz post'lje Jel'ca vstajala,
 skoz okno je pogledala,
 na oknu je poslušala.

Spet veter v gosli zašumi;
 iz gosli glas se oglasi
 in strune milo mi pojo,
 bolj milo in še bolj sladko:
 »Oj vstajaj, vstajaj, Jelvica,
 že kmalu bode beli dan
 in mladi pride kavalir pote,
 kakor sta s'noč zmenila se.
 Oj vstajaj, vstajaj, Jelvica,
 da iz teh lepih, žlahtnih rož
 lep venec spletala si boš,
 prej kakor pride beli dan!«

Od okna Jel'ca vstajala
 in mojškro svojo klicala:

»Vstajaj hitro, mojškra ti,
poslušaj to le petje mi:
Al' drobne tičke dan pojo,
al' svatje pome že gredo?« —

»Dan drobne tičke ne pojo
in svatje pote ne gredo;
le veter piše čez morje,
od sebe daje glase te!«

Spet veter v gosli zašumi,
iz gosli glas se oglasi
in strune zadnjič zapojo,
pa bolj trdo in bolj strašno:
»Šaj veter vem za ceste vse,
za steze vse čez zemljo in morje;
in tud' to vem, oj mlad mornar,
in tud' to vem, oj mlad čolnar,
kaj tvoje si želi srce!« —

»Ti morje, morje široko,
ti morje, morje globoko,
ti v sebi kriješ ribji trop,
ti bodeš moj zeleni grob!
Ve ribe, ribice zlate,
ve boste moje pogrebnice,
moje in moje deklice.«

Nar. pesem.

Zlatica v Bogatinu.

Zmaj v Bogatinu je čuvar neizmernih zakladov. Mnogo ljudi je že poskušalo priti do njih, a doslej zaman. Svoje dni se napoti kovač za Bistrico v hribe, da bi poskušal svojo srečo, kajti trdega dela v kovačnici je bil že sit. Divji mož, živeč v Bistrici, ve, kako se pride do teh zakladov — samo kako izvabiti iz njega skrivnost? Kovač se mu previdno približa ali divjak začne že od daleč vpiti nad njim, naj se mu pobere

izpred oči. Toda kovač je bil vse to že poprej premislil in je prinesel s seboj sodček vina ter ga previdno ponudil divjaku. Divji mož se, kakor ga poznamo, sladke kapljice ne brani ter zato hlastno izpije vino. Kovač pa ga nato zaprosi, naj mu pove, kje leži zlatica v Bogatinu in kako bi se prišlo do nje. Ali divji mož ostane gluh za te besede in izgine nazaj v pečevje. Kovač sprevidi, da bo treba poskusiti še enkrat. Drugi dan napolni še večji sodček s še slajšo tekočino in se napoti k brlogu divjega moža. Spet mu ponudi pijačo in divji gost pije, da mu otemni punčica. Radi obile pijače se zruši v travo in začne besedovati: »Ključar zlatice in vseh rudnin je Bogatin nad jezerom. Za dvorom stoji trden grad. Do dvora vodijo tri brvi. Gorje, kdor se ozre, ako se oglase strašni psi!« Kovač pusti moža in sod in se napoti proti Bogatinu. Z lopato in krampom si utre pot in dospe srečno čez prvo in drugo brv, ki vodita čez deroče vode. Dospe do črne gorske peči. Spet brezno pred njim; jek tisočkrat pomnožuje šumenje razburkanih voda. Čez brezno vede od starosti okamenel hlod, ročnik ob robu pa je ves trhel. Neznani grom pretresa zrak. Potipa brv in zatrepeta: življenje je vendar predrago. Obrne se prazen nazaj, a komaj se je oddaljil za lučaj, že telebne prva in druga brv v prepad. Kovač okamni od strahu! — Še dandanes čuva sužnji zmaj zaklade v Bogatinu za srečnega junaka, ki pride čez podrtine.

Narodna pripovedka.

Lepa Vida.

Lepa Vida je pri morju stala,
tam na produ si plenice prala.
Črn zamorc po sivem morju pride,
barko ustavi, vpraša lepe Vide:
»Zakaj, Vida, nisi tak rdeča,
tak rdeča, nisi tak cveteča,
kakor ti si prva leta bila?«

Vida lepa je odgovorila:

»Kak bi b'la rdeča in cveteča,
ker zadela mene je nesreča:
oh, doma bolno je moje dete,
poslušala sem neumne svete:
omogućila sem se, starca vzela,
malokdaj sem, s'rotica, vesela.
Bolno dete cel dan prejokuje,
celo dolgo noč mož prekašljuje.«

Črn zamorc ji reče ino pravi:

»Če doma jim dobro ni, žerjavi
se čez morje vzdignejo; ti z mano
pojdi srčno si ozdravit rano!
Kaj ti pravim? Pote, Vida zala,
je kraljica španska me poslala,
njej dojiti mladega kraljiča,
sinka njen'ga, mlad'ga cesariča.
Ga dojila boš ino zibala,
pestvala, mu post'ljo postiljala,
da zaspi, mu pesmi lepe pela,
huj'ga dela tam ne boš imela.«

V barko lepa Vida je stopila;
al' ko sta od kraja odtegnila,
ko je barka že po morju tekla,
se zjokala Vida je in rekla:

»Oh, sirota uboga, kaj sem st'rila!
Oh, komu sem jaz doma pustila
dete svoje, sinka nebogljen'ga,
moža svoj'ga z leti obložen'ga!«

Ko pretekle so b'le tri nedelje,
jo h kraljici črn zamorc pripelje.
Zgodaj lepa Vida je vstala,
tam pri oknu solnca je čakala.
Potolažit' žalost neizrečeno,
poprašala solnce je rumeno:

»Solnce, žarki solnca, vi povejte,
kaj moj sinek dela, bolno dete?« —
»Kaj bi delal zdaj tvoj sinek mali?

Včera j svečo rev'ci so držali
in tvoj stari mož je šel od hiše,
se po morju vozi, tebe iše,
tebe išče in se grozno joka,
od bridkosti njemu srce poka.«

Ko na večer pride luna bleda,
lepa Vida spet pri oknu gleda;
da b' si srčno žalost ohladila,
bledo luno je ogovorila:
»Luna, žarki lune, vi povejte,
kaj moj sinek dela, bolno dete?« —
»Kaj bi delal zdaj tvoj sinek mali?
Dan's so ubogo s'roto pokopali
ino oča tvoj je šel od hiše,
se po morju vozi, tebe iše,
tebe išče, se po tebi joka,
od bridkosti njemu srce poka.«

Vida lepa se zajoka huje,
k njej kraljica pride, jo sprašuje:
»Kaj se tebi, Vida, je zgodilo,
da tak silno jokaš in tak milo?«
Je kraljici rekla Vida zala:
»Kaj bi s'rota uboga ne jokala!
Ko pri oknu zlato sem posodo
pomivala, mi je padla v vodo,
je iz okna padla mi visoc'ga
kup'ca zlata v dno morja globoc'ga.«
Jo tolaži, reče ji kraljica:
»Jenjaj jokati in močiti lica!
Drugo kup'co zlato bom kupila,
te pri kralju bom izgovorila;
id' kraljiča dojit, moj'ga sina,
da te mine tvoja bolečina!«

Res kraljica kup'co je kupila,
res pri kralju jo je izgovorila.
Vida vsak dan je pri oknu stala,
se po sinku, oči, mož' jokala.

Nar. pesem. — Smole - Prešeren.

Kresnik.

Kresnik je zlatolasi in zlatoroki sin nebeškega vladarja. Ko je bil še mlad, je pasel čredo na planini. Baš je bil malo zadremal, kar je prišel iz daljnih krajev kačji kralj Babilon, njegov smrtni sovražnik. Pokral mu je vse krave in jih odgnal daleč nekam v hribe in jih tamkaj skrtil v veliki gorski votlini. Kresnik se prebudi in pogreši svoje blago. Poda se na pot, da bi ga poiskal. Po dolgem času dospe pred tisto votlino in udari s silno boklačo ob skalnata vrata. Mahoma privre iz pečine na tisoče hudih duhov. A čim se pokažejo ti duhovi na svetlem, se začne bliskati in grmeti kakor na sodni dan. Kresnik je pa vedel, da so ti psoglavci sami vražji coprniki. Zato je potolkel vse od prvega do zadnjega in takoj se je zvedrilo. Ko se je nato prikazal še kralj Babilon, je pobil tudi njega. V votlini je našel svojo čredo in jo odgnal domov.

Kresnik je izvršil še neki drugi slavni čin. Odnesele je namreč krono kačji kraljici. To pripovedujejo takole:

Bil je svoje dni cesar, ki si je vsak dan ogledoval na konju širne pokrajine svojega cesarstva. Vsak dan je videl na neki ledini kačeca ali kačjega kralja, ki se je tam igral in pri tem odlagal dragocenost vseh dragocenosti, svojo krono. Cesar si je zaželel te krone in razmišljal, kako bi se je polastil. Čarodejka, h kateri je šel na posvet, mu pove, kaj mu je storiti. Zapovedal je, naj zidarji in tesarji in kovači napravijo devet železnih vrat od njegovega gradu pa do one ledine. Zgodilo se je, kakor je velel ... in cesar se napoti na konju do ledine. Kačec je bil zaspal. Cesar mu je vzel zlato krono in kar najhitreje odjahal. Toda kaj kmalu mu je bil kačec za petami. A cesar je bil tako uren, da so bila prva vrata že zaprta, ko je došel kačec do njih. Razbil jih je, a cesar je bil že pri drugih. Osem vrat je tako razbil kačec, sledeč cesarju, pri devetih se je sam ubil. Ta cesar je bil Kresnik.

O Kresniku pravijo tudi, da je bil v prastarem času mogočen vitez. Ko je vladal on, je bilo po svetu še dosti goščav in v njih mnogo roparjev. To nadlego

je Kresnik pobil in postreljal. (Tako je osvobodil Kresnik nekoč lastno sestro iz ujetništva, v katerem jo je dolgo časa držal strašen zmaj. Zmaj je hotel odkupiti deklico za drevo, ki vedno zeleni in rodi zlata jabolka. To drevo vsadi v Kresnikovem vrtu. Nato prinese za klade in vodo življenja. Te zaklade mora odslej stražitj zmaj.)

V spomin na to zmago kurijo še dandanes kresove na Ivanji večer in hodijo nakičene deklice po kresnicah. Nobena vas ne bo srečna, kjer bi dekleta zane marjala ta običaj. In to bo trajalo, dokler bo svet stal.

Dvignil se je gavran s pomorske dežele; visoko v oblake se je pognal ter letel proti Kresnikovi deželi. Pastirček je pasel koze nekega dne popoldan. V zraku zasliši silno šumenje; ozre se kvišku — baš nad njim leti črni vran, velik kakor žrd. Tako je mahal črni ptič s kreljutmi, da so se lomili vrhovi hrastov in padali na tla. Koze so teptale z nogami in rinile z glavo v zemljo.

V zlatem gradu je sedel Kresnik in zrl čez svoje dežele. »Zopet mi prihaja kleti Vidovina, da odnese rod moji deželi.« Vran je bil padel na posejano njivo ter počel iskati v oranicah semenje, ki ga je posejal Kresnikov kmetič. Pobral je tri zrna in se pognal v zrak, da bi jih odnesel iz dežele. Pri tej priči se sprevrne Kresnik v neresta in švigne urno kakor blisk po zraku za gavranom, da bi mu vzel plen. Ves dan sta letela visoko pod nebom. Na večer dohiti Kresnik gavrana nad Krvavim morjem in mu odvzame zrna. Poneše jih nazaj v deželo in jih vrne materi zemlji.

Kresnik zna bajati in se more pretvoriti v vsako stvar. Tako se je nekdanj spremenil v seka (ogrskega bika z dolgimi rogovi) in je v tej podobi premagal nekega sovražnika v zraku. Storiti se more tudi nevidnega. Vsako noč se poda Kresnik na pot, da pregleda vse kraje svoje dežele. Potuje tako brzo, da ga je mogoče videti le en hip. Pravijo, da potujoč nosi glavo v roki, iz vratu pa mu švigajo plameni, da se vse sveti, koder hodi.

Stara povest je pripovedovala tudi, da je junak

ugrabil hčer sovražne mu kačje kraljice (Zoro)... Ta svoj čin je Kresnik v cvetu svojih let plačal z življenjem. Brata ugrabljene deklice namreč zvesta, kje je ugrabljena sestra, in jo odvedeta domov. Kresnik poleti za njima. Vname se boj in mlajši brat ga zabode... Toda Kresnik ne umre v resnici, temveč le otrpel leži v grobu. Ponoči vstane iz groba strašna pošast — vampir. Popotnika buri na samotnih potih, zahaja v človeška bivališča in pije spečim kri. Izbljuvana kri razodeva sledove vampirja. A ko ga zalotijo solnčni žarki, otrpne nanovo in leži onemogel v razorih. Toda mine doba ukletstva in junak se prebudi spet k pravemu življenju na zemlji. Tako hodi iz kraljestva dneva in luči v kraljestvo tmin in nazaj ter bo hodil, dokler bo stal nebeški obok. Doba, ko je Kresnik v prekletstvu, je obenem tudi čas žalosti in pokore za njegov narod. Toda ta upa na vstajenje in zmagonosen povratek svojega vladarja. — Tudi družica Kresnikova zapusti, ko umre njen mož, našo zemljo in čaka, da se spet združi z njim, ki mu je prisojena na veke.

Narodna pripovedka.

Pvodni mož.

Od nekdanj lepe so Ljubljanke slovele,
a lepše od Urške bilo ni nobene,
nobene očem bilo bolj zaželene
ob času nje cvetja dekleta ne žene. —
Ko najbolj iz zvezd je danica svetla,
najlepša iz deklic je Urška bila.

Mnog'tere device, mnog'tere ženice
oko je na skrivnem solze prelivalo,
ker Urški srce se je ljubega vdalo;
a ljubih bilo je njej vedno premalo.
Kar slišala moških okrog je slovet',
skušala jih v mreže razpete je ujet'.

Je znala obljubit', je znala odreči
 in biti priljudna in biti prevzetna,
 mladen'če unemat', bit' staršim prijetna;
 modrij in zvijač je bila vseh umetna;
 možake je dolgo vodila za nos,
 ga stakne nazadnje, ki bil ji je kos.

Na Starem so trgu pod lipo zeleno
 trobente in gosli in cimbele pele,
 plesale lepote iz Ljubljane so cele
 v nedeljo popoldan z mladen'či vesele;
 bila je kraljica njih Urška brhkâ,
 plesati ni dolgo nje volja bilâ.

Jih dokaj jo prosi, a vsak'mu odreče,
 prešerna se brani in ples odlašuje,
 si vedno izgovore nove izmišljuje;
 že solnce zahaja, se mrak približuje,
 že sedem odbila je ura in čez,
 ko jela ravnat' se je Urška na ples.

Al' ker se ozira, plesavca si 'zbira,
 zagleda pri mizi rumeni junaka;
 enac'ga pod solncem mu ni korenjaka,
 želi si plesati z njim deklica vsaka; —
 omrežit' ga Uršika lepa želi,
 zaljubljeno v njega obrača oči.

To videt', mladenič se Urški približa:
 »Al' hotla bi z mano plesati?« ji pravi;
 »kjer Donava bistri pridruži se Savi,
 o tvoji lepoti zaslišal sem davi;
 že, Uršika zala, pred tabo sem zdaj,
 že, Uršika zala, pripravljen na raj!«

To reče in se ji globoko prikloni,
 sladko mu nasmeje se Uršika zala:
 »Nobene stopinj'ce še nisem plesala,
 da čakala tebe sem, res je, ni šala;

zatorej le hitro mi roko podaj,
lej, solnce zahaja, jenjuje že raj!«

Podal ji mladenič prelepi je roko
in urno ta dva sta po podu zletela,
ko da bi lahke perotnice imela,
bila bi brez trupla okrog se vrtela;
ne vidi se, kdaj da pòd noga udar,
plesala sta, ko bi ju nosil vihar.

To videti, drugi so vsi ostrmeli,
od čudeža godcem roke so zastale;
ker niso trobente glasova več dale,
mladenčca noge so trdo zacep'tale:
»Ne maram,« zavpije, »za gosli, za bas,
strun dolgih, ko plešem, zapoje naj glas!«

So brž pridrevili se črni oblaki,
zasliši na nebu se strašno grmenje,
zasliši vetrov se sovražno vršenje,
zasliši potokov deročih šumenje,
prič'jočim pokoncu so vstali lasje,
oh, Uršika zala, zdaj tebi gorjel!

»Ne boj se, ti Urška, le hitro mi stopi,
ne boj se,« ji reče, »ne boj se grmenja,
ne boj se potokov ti mojih šumenja,
ne boj se vetrov mi prijaznih vršenja;
le urno, le urno obrni pete,
le urno, le urno, ker pozno je žel!«

»Ah, majhno postojva, preljubi plesavec,
da jaz se oddahnem, da noga počije.« —
»Ni blizu, ni blizu do bele Turčije,
kjer v Donavo Sava se bistra izlije;
valovi šumeči te, Urška, žele,
le urno, le urno obrni pete!«

To reče, hitreje sta se zasukala
in dalje in dalje od poda spustila,

na bregu Ljubljan'ce se trikrat zavila,
plesaje v valove šumeče planila,
Vrtinec so vid'li čolnarji dereč,
al' Uršike videl nobeden ni več.

Fr. Prešeren.

Netek.

Netek je bitje, ki ga ni mogoče nasititi, ki potrebuje več jela in pila, kakor po navadi človeku gre. Ta pomen besede izvira iz sledeče ljudske vere. Netek je, pravijo, neko bitje, ki potuje neprestano po svetu v človeški podobi. Obišče vse kraje in vsako hišo posebej in prosi jedi in pijače. Kjer mu radovoljno kaj dajo, ne poje in ne popije več ko navaden človek; ali gorje tistemu kraju, tisti hiši, kjer bi ga hoteli odpraviti brez postrežbe. Razsrdi se, preišče vse kote po hiši in požre vse namah, karkoli najde živeža za človeka ali žival, pa naj zaloga drugim zadostuje za več let. Največji sod izprazni na dušek! Še hujše: takšnim ljudem ne rode tri leta ne njive ne vinogradi ne sadonosna drevesa! Tako dela netek povsod, kjer ga odpravijo iz skoposti od hiše brez jedi in pijače. Kjer ga prijazno sprejmejo in mu kolikor toliko po možnosti postrežejo, tam se skaže hvaležnega. Vse prazne vreče napolni z najlepšo pšenico, vse prazne sode napolije z najboljšim vinom in pusti za seboj kupe zlata. Zatorej pravijo, da ni varno neznanega človeka brez jedi in pijače odpravljati od hiše, ker bi se moglo zgoditi, da bi nevede in nehote odslovili baš netka.

Za Krko je stala samotna krčma. V to krčmo je prišel spomladi leta 1864. neznan popotnik. Imel je dolgo belo brado in bele lase kakor kak starec, v obraz in život pa je bil zdrav in čvrst kakor 25-leten mladenič. Krčmarica, stopivši v hišo, se začudi in ga vpraša, kod je prišel noter, ker ga ni videla, da bi prihajal skozi vežo. Gost veli: »Po najkrajšem potu.« Krčmarica: »Najkrajša pot je skozi zid!« Gost: »Seveda.« Krčmarica: »Ne zamerite, kdo pa ste?« Gost: »Jaz sem netek.« Krčmarica: »Kdo pa je vaš gospodar?« Gost:

»Bog v rajul« »Krčmarica: »Kaj? (Da je kakemu človeku tako ime, tega pa ne verjamem!« Krčmarica po tem pogovoru ni vedela, kaj naj si misli, ali da se popotnik šali ali da se mu bledè. Vprašala ga je, kaj bi rad. Popotni veli: »Napravite kosilo za dvanajst ljudi.« Krčmarica: »Kje pa imate svoje tovariše?« Gost: »Nikjer.« Krčmarica gre majaje z glavo v kuhinjo, da pripravi zaželeno kosilo. Ko je bilo skuhano, je vprašala gosta, ali naj mu prinese vse ali samo za enega. Tujec reče, naj prinese vse. Postavila je na mizo skledo krompirja, skledo žgancev in skledo zelja. Popotnik je jedel hlastno, da je kar strmela. Izpraznil je vse tri sklede, še preden je minulo četrť ure. Še bolj čudno pa se je zdelo krčmarici to, da ni gost nič zvečil ne požiral, da mu je jed kar nekam zginevala; slišala je, da so se podobne stvari godile pred petdesetimi leti ob času lakote. To je bilo takrat, ko so bili Francozje odšli in so prišli v deželo spet cesarski. Krčmarica je bila preverjena, da je moral biti gost neizrečeno sestradan. Ko je pokosil, mu je šla po vina in mu prinesla merico takega, ki ga je dajala poslom. Bilo je dosti kislo, zato mu ga pa ni mislila računati. Gost popije in vpraša za račun. Usmiljena krčmarica veli, da je že plačano. Nato se dvigne tujec in reče krčmarici s slovesnim glasom: »Vaša sreča, da mi niste nič računali. Bili bi se povrnili žalostni časi, kakršne so doživeli vaši predniki pred 50 leti!« Omeni tudi, da je bil že takrat tukaj in da mu je njen oče trošek zaračunal. »Kakor se postreže meni, tako postreže Bog ljudem.« Ob teh besedah se gost vzdigne in udari s potno palico ob steno. Zid se razmakne in gost gre skozenj kakor skozi vrata in izgine. Krčmarica se je zdaj uverila, da se netek ni šalil in da se mu tudi ni bledlo, da je marveč res božji služabnik. Neizrečeno jo je veselilo, da mu je vse jedi dobro pripravila; samo to jo je jezilo, da mu ni prinesla boljšega vina. Zemlja je tisto leto obrodila obilno sadeža, posebno veliko se je došlo krompirja, ajde in zelja. Vino pa je bilo cviček, da najstarejši ljudje niso pomnili take kislice.

Narodna pripovedka.

Knezov zet.

Pač lep vrtnar je mladi bil,
 ki rože v vrtu je sadil;
 in rad je delal, bil vesel
 pa tako pesem si je pel:
 »Najlepšo rožo bom izbral
 in svoji ljubici jo dal;
 saj bodem, če sem tudi kmet,
 kedaj še vendar knezov zet.«

Pri oknu stal je gospodar
 in slišal, kaj je pel vrtnar;
 po udih stresel ga je mraz,
 od jeze bil mu bled obraz.
 »Le semkaj, semkaj, moj vrtnar!«
 tak klical ga je gospodar;
 »vrtnar si bil doslej ti moj,
 danes pa greš na lov z menoj.
 Le vzemi puško risano
 in z mano pojdi na goro,
 da ustreliva tam volká,
 ki trga mlada jagnjeta.«

Ko solnce šlo je za goro,
 prižgalo zvezde je nebo,
 skovir na gori je zapel,
 nekdo slovo od sveta vzел.
 Po Kolpi plaval je mrlič,
 nad Kolpo je odvažal ptič.

Odbije ura polnoči,
 po starem gradu že vse spi;
 hči knezova le še ne spi,
 pri njej še svetla luč gori.
 Na vrtu pa stoji nekdo,
 premilo prosi, presladko:
 »Le pojdi, ljubica, z menoj,
 da poročiva se nocoj;
 ko počti zor, ti moja boš

in jaz za vekomaj tvoj mož.«
 Tak milo prosi, tak sladko,
 da zmoti modro ji glavo.
 Obleče krilo svileno,
 z rumenim zlatom vdetano,
 čez krilo pa srebrni pas
 in rožo dene v kito las,
 ki jo vrtnar je včeraj dal,
 ko je pod njenim oknom stal.

Grad beli tiho zapusti,
 za ljubim svojim pohiti.
 »Oh pojdi sem, ne mudi se!«
 glas znani v dalji čuti je.
 Če teče bolj, če bolj hiti,
 klic vedno dalje se glasi. —
 »Počakaj, ljubček moj, postoj,
 postoj, ne beži pred menoj!« —
 »Le hiti, hiti, ljubica!
 Saj že na koncu pota sva.«

In ko do Kolpe prihiti,
 na strmem bregu obstoji.
 Iz vode glas se je glasil
 tak žalosten in tako mil,
 da prime s čudno jo močjo,
 v globoko zvabi jo vodo.
 Skovir skovikati začel,
 nekdo pa votlo je zapel:
 »Če bil sem tudi reven kmet,
 zdaj sem pa vendar knezov zet!«

Simon Jenko.

O vedomcih.

Vedomec je človek. Novorojeno dete je treba pomoliti skoz okno; tako se ubrani, da ne postane iz njega vedomec. O vedomcih se pripoveduje, da se shajajo ponoči na križpotih in trkajo kakor koštruni.

Zato mislijo nekateri, da je vedomec vsak človek, ki ima plešasto glavo. Nekateri pa imajo vedomce za strašne velikane, ki se ponoči klatijo okoli po hostah in polju in imajo tako moč, da stara drevesa rujejo.

Kjer se potje križajo, tam se shajajo vedomci. Vsak pride po svojem potu in začno se rvati. Če kdo reče, naj se bijo še bolj, so hipoma pri njem ter ga raztrgajo na cepere. A nobene moči nimajo do človeka, če prestopi hišni prag ali tretjo stopnico. Vedomec nima brk in je motnih oči. Ako mu pogledaš v oko, vidiš v njegovi zenici nizdolu obrnjeno svojo podobo.

Vedomca lahko spoznaš po črnih obrvih. Ljudstvo ima vedomce za navadne ljudi, ki hodijo ponoči ob poznih urah po hišah in se ob tej priliki lahko izpreminjajo tudi v razne živali. Ako človeka zjutraj, ko se prebudi, bole na rokah ali nogah členi ali če mu ponoči v težkem spanju sapo zapira, pravijo, da je tega človeka »vedomec mastil«; pravijo, da se more vedomec prikrasti v hišo skozi najmanjšo luknjico, tudi skozi tisto pri ključavnici. Pri večjih ljudeh vedomec nima posebne moči. Tembolj nevaren je pa otročičem, ki jih zaduši speče v zibelkah. Pravijo, da se otroci, ki so jih vedomci zadušili, spoznajo najbolj po tem, da so po smrti čisto črni. O ljudeh, ki se pretvarjajo v vedomce, pravijo še, da tega niso krivi sami, ampak da jim je že tako prirojeno. Vedomci pa opravljajo svoja dela v nezavednosti. Ako človek sreča vedomca, gredočega na delo, ter ga ogori, se vedomec takoj predrami ter se vrne domov. O človeku, ki je vedomca tako predramil, pravijo, da ga je »vrnil«.

V neki vasi v tržaški okolici se je vračala žena pozno domov. Na potu je srečala vedomca. Bil je opravljen kakor Tirolci in obut v visoke škornje. Žena je poznala vedomca; bil je namreč neki starec iz bližnje vasi; rekla mu je: »Kam pa, kam, oče Ivane?« Vedomec se je nato vzdramil ter jo takoj obrnil domov. O oni ženi ljudje še vedno pravijo, da je »vedomca vrnila«. Mnogi ljudje pripovedujejo, da se jim

zjutraj, ko se zbude, poznajo po truplu kakor ugrizi velikih zob ali pa da se jim posebno za pestmi pozna, kakor bi bili ponoči vkovani v težke okove. Ob takih prilikah pravijo: »Vedomec me je mastil.« Če pa kdo pričakuje, da bi prišel v njegovo hišo vedomec, ima sredstva, da ga zavrne. Eno tako sredstvo je, da se napravi na tleh ali pa tudi pred hišo samo krog ali kolobar. Ko pride vedomec ob svoji uri, se ustavi pri onem krogu. Potem pa v podobi drobne miške toliko časa teka okoli po risu, dokler se ne speha, nakar se vrne domov. Pravijo, da zgubi vedomec pri tisti hiši svojo moč za vselej.

Goriško narodno sporočilo.

Kurent ali pust.

I.

Ko je bil Kurent star dve leti, so mu umrli starši. Po njihovi smrti ga je vzela pod streho stric, a ga je zapodil, ker mu je deček kljuboval. Nato je služil pri nekem kmetu. Prislужil je vsega tri denarje, ki pa v njegovem žepu niso imeli obstanka. Ko je potoval po svetu, so ga zaprosili trije berači zapored miloščine. Dobrosrčni dečko je obdaril vsakega z enim beličem. Nato pristopi k njemu starček in mu reče, naj si izvoli tri reči. Kurent, ki so mu šle po glavi samo posvetne reči, si je izvolil: mošnjo, v kateri bo vedno dovolj denarjev, gosli, s katerimi bi vsakega prisilil k plesu, in puško, s katero bi zadel vsako žival.

Zdaj se je začelo zanj veselo življenje. Pohajkoval je po svetu. Čemu mu je pri tem služila vselej polna mošnjica, je jasno. Povedati pa moramo, kako so mu prav prišle gosli in puška.

Kurent je vedel, da hudir v gozdu polhe pase in jih ponoči goni sem in tja. Šel je torej ponoči v hudirjev gozd in si tam zakuril. Ko hudir prižene polhe mimo, mu Kurent vzame nekaj polhov in jih vrže v žerjavico.

Ko se je hotel hudir vanj zaleteti, je Kurent zgrabil gosli in hudirju tako zagodel, da je ta plesal, dokler si ni peta obrusil.

Nazadnje pa je moral umreti. Sv. Peter ga ni pustil v nebesa. Toliko mu je vendar prijenjal, da mu je nekoliko vrata odprl, češ, naj vendar malo v nebeško slavo pokuka. Kurent pa je uporabil to priliko in je vrgel skoz odprtino klobuk v nebeški dvor. Potem je pa rekel, da si gre ponj. Ko pa je bil že v dvoru, se je usedel na klobuk, rekši: »Bog je dal tako pravico, da sme vsak na svojem sedeti.« In ostal je v nebesih.

II.

Kurent je služil pri nekem bogatem kmetu celih dolgih sedem let; prislužil si je sedem belih vinarjev in suknjico. Ko je nehal služiti, se je napotil po svetu. Koderkoli je hodil, je vpil: »Sedem let sem služil, sedem belih vinarjev sem zaslužil in suknjico.« Sreča ga berač, ki mu pravi: »Če si jih zaslužil sedem, daj meni enega.« »Na, na — saj mi jih ostane še šest,« veli Kurent ter gre dalje, kričeč: »Sedem let sem služil, sedem belih vinarjev sem zaslužil in suknjico! En vinar pa sem daroval potrebnemu beraču.« Seveda se mu je smejala kar vse od kraja. No, zato so ga pa nadlegovali berači drug za drugim; vsakemu je dal po vinar ter vpil in pravil, koliko let je služil, kaj je zaslužil in koliko je že oddal. Končno mu ostane še suknjica. Ali glej, prosi ga za mili dar še en berač, ki pa je bil sam gospod Bog. Ker pa ni imel Kurent nobenega vinarja več, mu da suknjico. Nato pa reče berač: »Ti, Kurent, ti si res usmiljena dušica. Kaj bi si poželetel?« — »Hahaha,« se zasmije Kurent, »kaj mi neki moreš dati? No, pa če imaš res kaj posebnega, mi daj goslice, da bo moral vsakdo plesati, če zagodem; puško, s katero ustrelim vse, na karkoli pomerim; nit, ki bo držala, karkoli za-
vežem; železno stolico, na katero se prilepi vsakdo, dokler ga jaz ne izpustim. Ta stolica pa naj bi vedno bolj pekla, če bi bil kdo na njej.« — Kurent se je le norčeval, kakor je bila to njegova navada. Kako se pa

začudi, ko zdajci opazi, da ima pod pazduho goslice, čez ramo lepo puško, v žepu niti, poleg sebe pa železno stolico. Berača pa ne ugleda nikjer več. Kurent si misli: »Naj bo, kar bo, dobra je ta,« ter gre proti nekemu mestu.

Ustavil se je pri nekem kovaču, kjer je služil mnogo let. Kar se Kurenta domisli smrt ter pride ponj. Reče mu: »Kurent, čas bi bil, da te povedem k Bogu!« — »Prav imaš,« odvrne ta, »pa pojdi na to jablano in na trgaj košek lepih jabolok. Poneseva jih Gospodu za dar!« Smrt se spravi na drevo, Kurent jo pa priveže z ono nitjo k drevesu in jo tam drži dolgo časa. Dokler je smrt, rada nerada, počivala na drevesu, ni na svetu nihče umrl. Smrt ga prosi in zdihuje, naj jo pusti, a zaman! Ko pa mu obljubi, da ne pride nikoli več ponj, jo odveže. Smrt zdirja domov, da se je vse kadilo za njo. Smrtnjak, njen mož, pa pravi: »Čakaj, čakaj, ga pa jaz dovedem!« A kaj, še slabše se mu je godilo! Dobil jih je s palico še za zajtrk. Ko smrtnjak obljubi Kurentu, da ga ne pride več klicat, sme tudi on z drevesa. Za sedem let pa pride ponj sam peklenski glavar, da poskusi tudi on, kaj zna Kurent. — Kurent spravi nato vraga v meh.

Čez nekaj let pride nad Kurenta vrag, ki je bil na eno nogo hrom. Kurent ga ogovori: »Oj, kako se mi smi-liš; truden si od dolgega potu, truden. Sedi, sedi na ono stolico, da se malo spočiješ!« Vrag se usede, vstati pa ne more več. Kurent pa se smeje, segreje železo, pa mu posmodi še drugo zdravo nogo. Stolica pa je pekla vraga čimdalje bolj, da se je kar zvijal od bolečin. Kurent je odžgal vragu še drugo nogo, tako da je postal hrom na obe. Vrag je vpil, prosil, klel, a Kurent se je smejal in žgal. Po sedmih letih ga je izpustil in vrag je komaj prilezel nazaj do pekla. Vesoljni pekel se je zarotil, da ga noče medse, češ, kdo bo neki Kurentu kos.

Kurent pa se je po mnogih letih naveličal življenja. Poskusiti je hotel najprej v peklu, na nebesa se itak ni smel preveč zanašati. Napoti se pred peklena vrata. Ko ga vragi zagledajo, zaženo strašen hrup. Vsi hite prestrašeni k vratom ter jih tišče tako močno, da jih s

kremplji prebodejo skoz in skoz. Kurent si pa misli: »Čakaj, moram lete žebličke zabiti in potolči,« ter zabije štrleče kremplje po nasprotni strani zopet v les.

Nato pa kupi vina ter gre k nebeškim vratom. A sv. Peter mu ni hotel odpreti, rekoč, da za nebesa itak ni maral, ko si je volil tiste tri stvari. Kurent de: »No, malo vina pa vendar vzameš od grešnega Kurenta; pa razkoračiti se moraš, če hočeš piti.« Sv. Peter vzame, se razkorači, a Kurent smukne skozi »koračo« v nebesa. Tam za vrati zagleda na tleh sukunjico, ki jo je bil daroval nekdam onemu beraču. Poskoči nanjo ter pravi: »Pravica je taka, da sme na svojem sedeti vsakdo.« Peter ga zatoži samemu Bogu, ki pa mu reče: »Pusti ga no, ker sedi na svojem.« In tam je ostal.

III.

Stari Slovenci so mislili, dokler so še malikovali, da je bil v začetku sveta presrečni vek, da je rasel kruh na drevju in da je bilo pšenično klasje pol sežnja dolgo. Srečni ljudje so bili sprva dobri; kmalu pa so se pokvarili in postali hudobni. Tedaj so sklenili bogovi svet pokončati. Silno je začelo deževati in zemljo je voda visoko zalila. Vsi ljudje so poginili, samo štirje so se rešili, da niso bili pokončani v strašni povodnji.

O treh povest molči. Kako se je pa četrti otel strašne povodnji, je znano. Bila je namreč na visokem hribu vinska trta, ki se je z vršičem dotikala neba. Četrtri se je prijel te trte in začel plezati v višino. Kurent, pri starih Slovanih jako spoštovan bog, to vidi in se močno razveseli, da mož išče pomoči na drevesu, njemu posvečenem, ter se usmili revnega človeka. Brzo je jela voda odtekati, zemlja pa se je vse bolj sušila. Rešeni človek je moral Kurentu, svojemu rešitelju, obljubiti zase in za svoje potomce, da bo vedno ljubil dve njemu sveti zelišči in rad užival njun sad. To sta bili vinska trta in pa ajda. Rešeni človek vzame v eno roko trto, v drugo pa ajdovo steblo in se poda po širnem svetu iskat stanovanja. Na bregovih Jadranskega morja se ustanovi. Od vinske trte, ki jo je nosil v roki, odseče

šibo in jo vtakne z vso močjo v zemljo. Pri tej priči se strese vsa zemlja. In res je še dandanašnji v Proseku zelo dobro vino. Vsejal je tudi ajdo. Njegovi sinovi so se razširili po Kranjskem in še zdaj se živijo Kranjci večidel od ajde in čislajo vino in se s hvaležnostjo spominjajo Kurenta, starega svojega dobrotnika. Štirje, povodnji oteti ljudje, so se razdelili v štiri dele sveta in zopet napolnili zemljo.

Narodne pripovedke.

Ubežni kralj.

Noč je temna, podkve jeklo poje;
 glej, po gozdu kralj ubežen jaha,
 zgubil vojsko, zgubil zemlje svoje,
 skriva se ko zver po lesu plaha.
 Nima žene, hčere ne sinova,
 vse mu vzela vražna je sekira;
 kočja vsaka duri mu zapira,
 spremljevalca nima pot njegova.

In zajezdi v gosto drevje lesa;
 konj se zdrzne, noče delj bežati,
 v stran zahrska, kvišku pne ušesa;
 brezno vidi pred seboj zijati. —
 Kralj pa gleda in zastonj ugiblje;
 s konja stopi, k veji ga priveže,
 plašč pogrne, nanj ves truden leže:
 sladki sen nad breznom ga zaziblje.

Dahnejo mu sanje v trudno glavo:
 Stol kraljevi iz zemlje mu rase;
 on pak seda nanj s častjo in slavo,
 bogat, venčan ko nekdanje čase.
 Zida se nad njim poslopje širno,
 razsvetljeno, v zlatu lesketaje;
 stavijo se veže na vse kraje;
 zunaj čuje straže hojo mirno.

Prebudi se bobnov ropotanje,
 prebudi se grom trobent vojaških,
 vstane ženket in ostrog rožljanje,
 ide truma vojvodov junaških;
 gre med njimi knez iz zemlje tuje,
 ki mu hotel je deželo vzeti;
 zmagan ide, z njim tovar' ši ujeti,
 klanja se mu, silni meč daruje.

Zadonijo spet trobente glasne
 in prikaže se obraz kraljice;
 z njo sinovi, z njo so hčere krasne,
 njej visoke strežejo device.
 Tu gospoda kralju vsa zavpije:
 »Bog ti slavo hrani čase večne!
 Svetlim vnukom tvojim dneve srečne!
 Hrum veseli po dvorinah bije.

Vzdihne v živih sanjah kralj: »Carujem!
 Oh, podobe gledal sem neznane,
 da ubežen skrivam se po tujem!«
 V sanjah kvišku kakor jelen plane;
 hoče k svojim — roke širi — pada!
 Meč z oklepom v dno breznâ brenkoče:
 konj se strga, podkve udar ropoče.
 Krokotajo vrani iz prepada!

Fran Levstik.

Praprotno seme.

Neki gospodar je imel hlapca. Ves dan sta kosila na travniku ter se trudna vrnila domov. Bil je baš kresni večer. Po večerji ukaže gospodar hlapcu, naj žene vola na pašo, ker pojdejo drugi dan po seno na najbolj oddaljeni travnik. Hlapec uboga, dasi ne pre-rad, ker bi bil šel rajši spat. Komaj pa pride na travnik, kamor je zagnal oba vola na pašo, sede truden na kamen in zadremlje. Vzбудivši se ne vidi več volov.

Hitro skoči ter ju gre iskat. Dolgo je hodil zastonj, poleg tega je bil ves utrujen zaradi kratkega spanja in slabega pota. Misleč, da sta se mu vola skrila, je klel in jima strašno grozil z bičem. Tedaj opazi ves vesel, kako sta v neki dolinici mirno ležala in prežvekala med praprotjo. Tiho se jima bliža, da bi ju iznenadil z bičem. To je bila njegova sreča, kajti če bi ga bila opazila, ko sta se pogovarjala, bi ga bila raztrgala. Ko pride namreč bliže, se nemalo prestraši, ker zasliši glas starejšega vola, ki je govoril mlademu: »Blagor tebi, tovariš, ki boš dolgo živel in si pri gospodarju služil dobro klajo; meni bo pa poginiti že v jeseni, a moje meso bodo pojedli, kakor jim je navada.« Po teh žalostnih besedah mu je privrela — prav zares! — debela solza iz oči. »Na pomlad,« pravi dalje svojemu tovarišu, »boš oral z novim tovarišem za repo; ali ko izorjeta že nekoliko brazd, se bo prikazala izpod brazd velika in strašna kača. Udrla bo za gospodarjem, ki bo tedaj plužil, ter ga smrtno pičila v nogo. A živa duša mu ne bode mogla pomoči razen hlapca, ki bi ji moral, čim se prikaže, z gorjačo razbiti glavo. Pa vstaniva in pojdiva domov; hlapec naju že išče. Gorje nama, če naju dobi!«

Potlej vstaneta ter gresta proti domu. Hlapec pa je šel pohleven za njima in še dotakniti se ni drznil nobenega. V jeseni je res gospodar prodal vola mesarju. Na pomlad, ko so orali repo, se je zgodilo natančno vse, kakor je vol govoril tisti večer. Kača je prilezla izpod brazde in jo udrla za gospodarjem. Ali hlapec je verno pazil nanjo ter ji z gorjačo raztolkel črepinjo. Ko je gospodar videl, kako čudovito ga je hlapec rešil, ga je strmeč povprašal, kako je mogel to vedeti. Ta mu zdaj vse pove, o čemer sta se vola razgovarjala. Vendar pa sam ni vedel, zakaj je baš takrat slišal razgovor med voloma. Vsulo se mu je bilo brez njegove vednosti v škornje praprotno seme. Ako bi bil to vedel, ne bi slišal ničesar.

Narodna pripovedka.

Razna pota.

Oj kmet, li veš do kruha pot?
 Li veš, kje poln dobi se sod?
 Plug in motika vesta zanj;
 le prašaj ju, ko vstaneš iz sanj.

Pa rano vstani; nezaspan
 robotaj, dokler sije dan;
 skrbno obdelaj si polje,
 okoplji v nogradu trtje.

Pomladni hlad, poletni znoj
 po vrsti hodi naj s teboj;
 na levo, desno ne poglej
 in stopaj z njima zvest naprej!

In ko se leto jeseni,
 se ti na njivi hleb zori;
 in ko umre jesenski grom,
 tekoč ti nograd zajde v dom.

Li veš, kje ranjši se dobe?
 Po krajcarjih se pride tje.
 Saj komur krajcarja ni mar,
 ni nikdar ranjša gospodar.

Veš, kod se v siromaštvo gre?
 Skoz hiše s smreko znamvane.
 V njih sladko vince točijo
 in nove kvarte hranijo.

In v zadnji torba se dobó;
 ko pojdeš ven, le vzemi jo!
 Oj, kak se ti lepo poda
 beraška prazna malhica!

V nji boš lesen kozar'c dobil,
 z njim bodeš hladno pitje pil,
 kjerkoli najdeš bistri vir,
 zastonj — tam je sam Bog oštir.

Kje je pa steza do časti,
do mirne srečne starosti?
O tej poštenje ti pove:
naravnost po dolžnostih gre.

Če najdeš na nji križempot,
ne veš, al šel bi tam al tod,
le prašaj svojo dobro vest,
saj kranjski zna — pa bod' ji zvest.

Kje neki steza v grob pelja?
Ta se zgrešiti pač ne da;
po nji vsi hodimo vsak dan,
na nji počivamo vsak dan.

Al onstran groba se deli,
na levo, desno tam drži;
na katero si boš nagnil vest,
to pojdeš — tega bodi svest!

Anton Žakelj — Rodoljub Ledinski.

Rojenice sodijo dečku, da bo vanj treščilo.

Nekdaj je živel berač. Blizu nekega sela ga doseže noč. Potrka na prva vrata in poprosi prenočišča. Žena pa, ki jo je prosil, mu reče: »Ljubi moj človek, ne morem vam dati prenočišča; nocoj bomo imeli porod, pa ne bo nobenega miru pri nas; trudni pa ste in bi radi počitka.« — »Naj bo, mamka, samo prosim vas, dovolite, da smem ostati pod streho; se bom že odpočil.« Žena mu dovoli in berač ostane v hiši. Vsa družina in gospodar, njen mož, so odšli v gozd po drva, samo ena dekla je ostala doma. Ko je žena porodila, gre dekla brž netit peč in pripravljat vodo za dete. Tedaj so prišle rojenice sodit otroka. Žena je ležala kakor mrtva, dekla je bila zunaj, berač pa, ki je prišel prosit prenočišča, ni mogel spati. Tako je čul njihov sod. Ena je rekla: »Za tri leta naj se utopi v studencu, ki je na

dvorišču.« Druga pristavi: »Ne, velik naj doraste, postane naj vojak in naj umre od puške.« Tretja pa reče: »Ne, temveč ko dopolni trinajst let, trinajst dni, trinajst ur in trinajst minut, tedaj naj ga strela z vedrega neba raznese na solčni prah.« Ta sod je obveljal in rojenice so odšle. Drugi dan veli berač gospodarju: »Mogel bi vam povedati nekaj novega.« Gospodar ga vpraša, kaj bi bilo takega, ali berač mu noče povedati ničesar. Obljubi mu pa, ko ga jako prosi, da pride zopet za sedem let in da mu tedaj pove vse.

Za sedem let je res prišel tisti berač in ko je videl, da je otrok pameten, je rekel gospodarju, naj ga da v šolo. Oče ga pošlje v šolo. V enem dnevu se je več naučil nego drugi v enem letu. Berač pa tudi sedaj ni hotel ničesar povedati, temveč je rekel, da dojde za dve leti zopet in tedaj bo povedal vse. In to se je tudi zgodilo. Za dve leti je došel starec in povedal, kakšen sod so bile izrekle rojenice, ko se je dete narodilo: da ga bo udarila strela z vedrega neba ob trinajstem letu, trinajstem dnevu, trinajsti uri in trinajsti minuti. Oče malo premisli in začne takoj voziti kamenje in železo. To vse je pripravljal, da bi sezidal hišo, v katero bi zaprl sina in tako zaprečil, da ga ne bi mogla strela raztepti na solčni prah. Devet sežnjev široko in devet sežnjev visoko je dal zidati hišo in vso zvezati. Ko jo je dogotovil in so že tekla leta, dnevi in ure, ko bi moral biti sin ubit, mu reče oče, naj gre v tisto hišo. Sin pa se obotavlja, češ, čemu naj bi šel v tako temnico. Medtem je prišla določena ura, bližala se je trinajsta minuta. Tedaj je rekel oče: »Vidiš, danes moraš umreti ob trinajsti uri, trinajsti minuti. Dal sem pa to hišo zato narediti, da te rešim. Le hitro, čas je že, strela ne bo šla skoz železna vrata niti ne bo prebila debelih zidov.« — »Glejte, oče,« je odgovoril sin, »kazen božja me more zadeti povsod.« To rekši, vzame knjigo in gre na polje molit k Bogu. Ko pa napoči trinajsta minuta, se zablisne na vedrem nebu, strela udari v hišo in jo raznese na solčni prah. A sin na polju je ostal zdrav in vesel.

Pomladni žarki.

Na nebu je solnce
zaplalo mogočno,
nadela je zemlja
obleko poročno,
popevajo ptice,
šepečejo viri —
vse vstaja in raja
v kipečem nemiri.
Kdo zdaj bi umiral,
ko smrt je umrla?
Kdo zdaj bi ne peval
iz polnega grla?

*

Ali bilke ali cvetke
sleherna poganja gruda.
Božji prst po zemlji piše
sam neviden vidna čuda.

O, ta knjiga, polna, živa,
davno vsem zemljanom znana,
vedno vsem očem odprta
in nikoli vsa prebrana.

*

In vendar bolj kot knjige vse,
kar jih človeški duh rodi,
pogled globok v prirode knjigo
srce nam širi in topi.

Zakaj se lep ne vidi cvet
sosedu cvetu, ptiču ptič?

Zakaj priroda mati svoje
lepote ne občuti nič?

A ti, zemljan, pomladi čar
uživaš v svoje duše dnu.

Lepote čut, lepote žeja
uči te, kaj si in čemu.

*

O, prvi, pomladanski cvet,
pozdravljen bodi tisočkrat!
Pogledal komaj si na svet
in že bi te odtrgal rad.

Nemilo smrt ti pač zadam,
a rešim te viharnih dob;
in kam naj nesem te? Ah! Kam?
Na materin samotni grob.

Komu poje ptiček
v pomlajenem logu?
Solncu ali drugom,
sebi ali Bogu?

Srečen se ne meni,
če ga kdo poslušā;
lepše kakor včeraj
peti ne poskušā.

Stvarnica mu dala
pešem je gotovo.
Kar zarēs je lepo,
zdi se zmeraj novo.

Anton Medved.

Jamski mož.

V davnih časih so rudarji v idrijskem rudniku večkrat videli jamskega moža. Bil je to majhen možic v rudarski obleki ter z jamsko lučjo v roki. Videti ga je bilo le kak trenutek, ko je švignil mimo vhoda v rov ali pa preko križišča rovov. Hudoben navadno ni bil. Nasprotno! Napovedoval je rudarjem nesreče (povodenj, ogenj, posip) ter jih opozarjal, naj gredo pravočasno iz jame. Včasih je tudi pokazal kako bogato žilo rude. Tu in tam je pa tudi rad ponagajal. Zmešal je rudarjem orodje ter se jim potem krohotal, da je po-

šastno odmevalo po podzemlju. Včasih je komu, ki se mu je bil morda zameril, pihnil luč, da je moral tavati v temi ter se je morebiti celò ponesrečil.

O jamskem možu vedo stari rudarji povedati marsikatero zgodbo. Navadno delata po dva rudarja skupaj. Nekdaj pa se je zgodilo, da je nekemu rudarju tovariš obolel. Zdravi je šel sam v jamo ter pričel kopati. Med delom se mu je pridružil neznan rudar ter mu začel pomagati. Izpregovarila nista niti besedice. Ko je bila dnina končana, je tuji rudar v nekem rovu kar izginil. To se je ponavljalo vsak dan do konca meseca, ko je rudar prejel plačo. Ko je šel zopet na delo, je vzel denar s seboj. Neznani pomagač je prišel. Rudar mu je takoj povedal, da je prejel plačilo in da si morata denar razdeliti. Razdelila sta si ga vestno na polovico. Ostal pa je še majhen, nedeljiv novčič. Rudar ga je ponujal tujcu, tujec rudarju. Nobeden ga ni maral. Nista vedela, kaj početi. Tedaj vzame rudar sveder ter preseka z njim novčič na dva enaka dela. Polovico da tujcu, drugo polovico obdrži sam. Tedaj pa tuji mož izpregovori: »Dobro in pravično si ravnal. Ako bi bil vzel cel novčič, bi te bil raztrgal na drobne kosce. Ker si pa pošten, ti dam še svojo plačo.« Dal mu je denar ter izginil. Poštenj rudar je pa imel odslej pri kopanju vedno večjo srečo.

Ljudska pripovedka.

Žebljarska.

Od štirih do ene,
od štirih do ene
so zarje rumene,
so trate zelene,
od štirih do ene
vodà nam kolesa, mehove nam žene,
nad nakli smo sključeni;
vsi, fantje, možje in dekleta in žene,
od štirih do ene
že vsi smo izmučeni:

vodà nam kolesa, mehove nam žene
od štirih do ene,
od štirih do ene.

Pol treh, pol treh —
spet puha nam meh!
Žareči žebli so nam v očeh,
do osmih zvečer žebli, žebli v očeh.
Od štirih do ene
vodà nam kolesa, mehove nam žene,
do osmih od treh
žareči žebli, žebli v očeh...

Smo jih v polje sejali?
Po polju naši žebli cvetò;
poglej v nebo:
vanj smo jih kovali
od štirih do ene, do osmih od treh,
da nam bodo tudi ponoči v očeh...

Pa ondan sem pred zrcalom postal:
o, kakor da sem po sebi koval!
O, kakor da delam ves božji dan greh
od štirih do ene, do osmih od treh.

Od štirih do ene,
od štirih do ene
vodà nam kolesa, mehove nam žene,
od osmih do treh
žareči žebli, žebli v očeh...

Oton Župančič.

Poljska pesem.

Polje spi. Pšenično klasje	Zemlja trudno, težko diha,
sanja sanje zlate,	klanja se pšenica,
še enkrat plamteči žarki	srpa in ženjice čaka
zablešče čez trate.	naših polj kraljica.

In poljubljajo v slovo
solnčni žarki vroči —
srp srebrni že potuje
čez nebo ponoči...

Cvetko Golar.

Premalo zemlje in preveč.

Živel je bogat kmet. Toliko sveta je imel, da ga v pol dne ni obhodil, pa mu ga še ni bilo dosti. Imel je soseda; ta je bil siromak. Drugega ni bilo njegovega nego lesena kočica in boren zelnik, ob čigar meji so stale tri dolge, krive češplje. Ta zelnik je bodel bogatemu kmetu v oči.

»Prodaj mi svoj zelnik,« je rekel sosedu, »imeti ga moram, da bo ves svet moj od vode do hriba!«

Sosed ga je zavrnil: »Zelnika ti ne morem prodati. Kako naj živim brez njega, ki mi daje vsakdanjo hrano?«

»Če mi ga ne daš zlepa, ga boš dal zgrda,« je zagrozil kmet.

In kmet si zmisli in gre h gosposki in toži soseda, da mu dela škodo, ker češplje ob zelniku mečejo svojo dolgo, temno, težko senco na njegovo, kmetovo deteljo. Tako ga je tožil, potem pa vesel svojih naklepov šel z grajskim pisarjem v krčmo.

Šele pozno zvečer se je dobre volje odpravil proti domu. Na ravnem polju ga zajame temna noč. Zgrešil je pot. Hodil je in hodil, davno bi že bil moral biti doma; hotelo se mu je že dremati, pa ni vedel, kod ga nosijo trudne noge. Pa pride do sivega zidu. Razveseli se ga.

»Tu so ljudje,« si misli, »naprej nisem kos, poprosim jih za prenočišče.« Tava ob zidu, najde vrata, vstopi, stori par korakov pa se spotakne in pade.

»Kaj vraga je to,« pravi in tipa okrog sebe. Otipa grob, otipa križ. Zašel je na pokopališče! Obide ga groza. Tačas prične v zvoniku bŕti kladivo. Kmet šteje,

našteje polnoči. In kaj je to! — Po zadnjem udarcu se prične iznad grobov dvigati, širiti in naraščati skrivnostni šepet, zamolkel smeh, polglasen prepir.

Bolj mrtev ko živ sede kmet na grob in se prekriza. Kar začuje tudi pod seboj iz zemlje glas: »Živec, debelec, kaj sediš na moji strehi!»

Kmet je zatrepetal: »Sveti Šentjanž, samo to noč me še obvaruj, saj vem, da sem hud grešnik!«

Iz groba pa se je zopet oglasilo: »Živec, debelec, ali si mutast? Kdo si, kaj delaš na moji strehi, govori, da mi ne bo treba vstati in iti gledat!«

Kmet je zdrknil z groba, pokleknil ob njem in trepetajoč govoril: »Jaz sem, jaz — krščanski človek sem; zašel sem, nemara sem preveč pil, Bog mi odpusti ta greh! Pri gosposki sem bil po opravkih, zaradi zelnika, ki mi ga sosed ne da zlepa!« —

»Ti si, ti? Zdaj te poznam! Glej, glej, pa premalo imaš sveta, praviš, in se boš še pravdal zanj!« Tako se je zopet oglasilo iz groba in zraven še čuden grohot, kakor da bi kdo iztresal grah. »Revež si, revež in smiliš se mi. Jaz sem bil tudi tak. Nikdar mi ni bilo dovolj zemlje! Zdaj, zdaj je pa imam dovolj! Preveč je imam; v usta mi sili, v nos in v ušesa! Veš kaj, kmet, ti imaš premalo zemlje, jaz je imam preveč, idiva menjat!« —

In kmet je čutil, kako se pod njim dviga grob, in prešinil ga je smrtni strah. — Tačas pa je udarilo v zvoniku eno in kakor namah je po grobeh vse utihnilo.

Ko je zjutraj šel grobokop dan zvonit, je našel kmeta nezavestnega ob grobu. Prenesli so ga domov in le počasi je okreval. Lasje so mu bili tisto noč osiveli.

Z revnim sosedom pa se je pobotal in je ž njim delil svoje bogastvo.

Fr. Milčinski.

Apel in čevljar.

Apel podobo na ogled postavi,
ker bolj resnico ljubi kakor hvalo;
zad skrit vse vprek poslušaj, kaj zijalo
neumno, kaj umetni od nje pravi.

Pred njo s kopiti čevljarček se ustavi;
ker ogleduje smolec obuvalo,
jermenov meni, da ima premalo;
kar on očita, koj Apel popravi.

Ko pride drugi dan spet mož kopitni,
namest da bi šel dalj po svoji poti,
ker čevlji so pogodi, meč se loti.

Zavrne ga obraznik imenitni
in tebe z njim, kdor napčen si očitar,
rekoč: »Le čevlje sodi naj Kopitar!«

France Prešeren.

Epigrami.

Osel gre le enkrat na led. — Baš to je oslovstvo!
Modrec ve: danes sem pal, jutri bom plesal po njem.

Vol ima rog (če natanko premislimo, dva!),
sune te z njim, a nanj trobiti — ne zna.

Brate moj, saj si še mlad in vse se lahko še popravi:
filozofijo na klin, dreto in smolo v roké!

Oton Župančič.

Sam.

Gorje mu, ki v nesreči biva sam!
A srečen ni, kdor srečo uživa sam!
Imaš li, brate, mnogo od nebes,
od bratov ne odvrčaj mi očes!
Duh plemeniti sam bo nosil boli,
a sreče užival sam ne bo nikoli.

Odpri srce, odpri roke,
otiraj bratovske solze,
sirotam olajšuj gorje.

Kedor pa srečo uživa sam,
naj še solze preliva sam!

Simon Gregorčič.

Vinska modrost.

Vino je učeno. Človeka domisli kdaj takih reči, o katerih se mu treznemu niti ne sanja. Pri litru znajo Slovenci hrvatski, nemški, italijanski, pretresajo duhovito skrivnostne besede sv. pisma, ugibljejo težke matematične probleme. Tudi Noetu se je um o prvem pridelku iz vinograda čudno razjasnil in izbistril. Pre-mišljuječ pota in načine, kako bi si olajšal in polepšal trudapolno življenje svoje, je izumel črke in pisanje, ki je bilo do takrat ljudem povsem neznanó. Vesel in oduševljen je hotel novo umetnost poskusiti in zapisati stavek: *M e n i s e d a n e s p r a v d o b r o g o d i*. Mesto papirja je rabil cesto, mesto črnila cestni prah, mesto peresa svoje noge. Šel je naravnost štiri korake naprej, potem dva nekoliko vstran nazaj, pa zopet dva nekoliko desno naprej in slednjič štiri naravnost nazaj. Tako je narisal popolnem pravilno prvo črko svojega stavka, veliki M. Po nesreči pa je nastopil takrat zanj tisti usodni trenutek, da se je moral zrušiti. Leže na tleh ni mogel seveda nič več pisati. Tudi je kmalu po-tem zaspal in zasmrčal. Ko se je zopet iztreznil, so mu izginile črke iz glave, kakor da jih nikoli ni poznal. Ali njegovo slavno izumenje ni ostalo brez sledu in spo-mina. Veliki M pišejo pijanci prav pridno po cestah še dandanašnji. Ta črka je torej med vsemi najstarejša in edina, o kateri vemo čisto za gotovo, kdo jo je prvi izumel in zapisal.

Janez Trdina.

Uganke o vinu.

Mati je bila slaba, da brez palice ni mogla stati, pa je rodila junaka, ki ves svet premaga? (Trta, vino.) — Sovražniku še nikoli nisem nič žalega storil, prijatelja pa sem že marsikaterega umoril, kdo sem? (Vino.) — Sam sem lahak, da me zvrne vsak otrok; če se primem

človeka, pa dobim težo, da ga ni korenjaka, ki bi pod njo ne omagal? (Vino v steklenici, pijanost.) — Sem fantič mlad, še ne leto star, pa užugam vsakega junaka? (Vino.) — Jaz sem tako dober, da ga nosim; v zahvalo me po tleh meče, pa mu vendar ostanem prijatelj? (Vino in pijanec.) — Jaz sem čuden popotnik: tečem navzdol, pridem pa navrh? (Vino, grlo, glava.) — Pri nas imamo junca, ki je v velikem hlevu krotak kakor jagnje, v majhnem pa hud kakor vrag? (Vino v sodu in v steklenici.) — Katera žival človeku nič ne stori, če je zunaj; ako pa noter pride, ga rada pobode in vrže v gnoj? (Vino, dokler se ne pije, in potem, ko je popito.) — Mati je iz zemlje prišla, sin pa v zemljo zakopa? (Trta in vino, če se preveč pije.) — Mati zakopana, oče obešen, sin po svetu hodi pa ljudi moti? (Trta, grozdje, vino.) — Mati stoji, sin visi, vnuk pa teče? (Trta, grozdje, vino.) — Če me ni, me želi, če me dobi, me uduši? (Pijanec, vino.) — V okroglem stolpiču čepim, vsako srce razveselim? (Vino v steklenici.) — Pri nas imamo čudnega volička. Če ga izpustimo, nam zleze v zemljo, če ga zadušimo, pa nam skoči v glavo in nas pobode? (Vino.) — V temnici ležim, odrešenja si želim, ko mi odpro, me pa požro. Tako sem zmeraj revež, pa nič ne vem, da sem? (Vino v sodu in na mizi.) — V leseni hiši sem bolj miren nego jagnje, v koščeni pa hujši kot volk? (Vino v posodi in v človeku.) — Če ga premagam jaz, stojiva oba, če premaga on mene, pa pade z mano vred? (Človek, vino.) — Dokler sem cel, me vsak otrok pokonča, kadar me pa iz kože denejo in razmesarijo, postanem hrust, da ves svet premagam? (Grozdje, vino.) — Fant junak, starec za devet junakov? (Novo in staro vino.) — Ne dolžen sem bil obešen, poteptan in zaprt; ko so me izpustili, sem bil največji grešnik, pa so me vsi častili in niso mogli prebiti brez mene na nobeni svatbi in veselici? (Grozdje, vino.)

Janez Trdina.

V jutranji zarji.

Odkrij se! Jasno čelo v svet!
Po polju hodi zlati kralj,
po polju hodi božji dan,
poslan iz sinjih dalj.

Poklekni tja na rosna tla!
Po polju dihi vejejo;
nemara božji angeli
čez stvarstvo spejejo.

Odpri srce! Povzdigni glas!
Nebo se nad teboj žari:
prihaja milost jutranja,
odpri srce, odpri.

Silvin Sardenko.

Poletna noč.

I.

1. Poletna noč, kadar žariš,
kako srce mi pomladiš —
čez dan tak sladkobolno,
a zdaj veselja polno!
2. Postarni beli ded neba
na zemljo mesec se smehlja,
srebrno perje meče
na lice zemlje speče.
3. A zvezde, hčerki njegovih krog,
smejavih, drobčkanih otrok,
zvonijo z zlatim glasom
nasproti lepim časom.

II.

1. Ah, kaka slast je polegati
ob gozdu tu na trati
in z zvezdicami zlatimi
zaupno šepetati!
2. Smehljaje migljajo zvezdice
in gledajo tak mično —:
Povejte, kar o vas govore,
je pač li vse resnično?
3. Da majhne ve ste zvezdice
velika telesa bela, —
od ene k drugi da je sto let,
a včasih večnost cela?
4. Saj vidim, kako ste drobčkane,
kako vas je Bog razprostrl. —
Če jaz bi gori bil, bi vas
s kamenom na kupe podrl.
5. Da v večnem plesu sleherna
sto milj v trenutku preskoči?
Ej, kakšen bi moral biti šum
in dirindaj ponoči!
6. A vam življenja tihi sen
se nemo v neskončnost snuje —
če s prsti dlesknem jaz vesel,
gotovo to bolj se čuje.

Jan Neruda — Al. Benkovič.

Na petelina.

Jutro velikega tedna.

Ob dveh čez polnoč.

Krog ledij sem imel tesno stisnjen pas z naboji, na rami dvocevko. Tak sem hitro šel iz hiše. Po prstih, kakor tipajoč v skrivnost.

Ko sem zaklepal vežna vrata, sem se ozrl na nebo in se razveselil. Toliko je bilo veselje, da sem občutil udarce srca. Nobenega oblaka, nobene lise na nebesu. Sama čista, na gosto v zvezdah trepetajoča božja dlan. In sem se napotil.

Psi na vasi se niso oglasili. Zakaj skrivnosten je bil moj korak, namenjen skozi tesne vaške ulice v gorsko sotesko. Že je ostala zadnja hišica za menoj, skrita na koncu vasi med drevjem, pa v nobenem oknu ni zasrkvavela luč za rdečim zagrinjalom. Hiše so spale in sanjale.

Iz soteske mi je dehnil v lice oster zrak. Pa ni valovil. Še toliko ne, da bi zdramil najtanjši brst na mladem bukovju. Tiho je plul po dolini, kakor je bil tih potok pod njim, kakor moj korak po kolovozu. Kot rani popotniki smo šli svojo pot. Nišmo se pozdravili ne ogovorili in ne vprašali: kam? Zato potok ni šumel, kakor šumi ob belem dnevu in štropotajoč polni korce mlinskih koles. Potajno je točil vodo čez skalice, da je cingljalo kakor s srebrnimi kraguljci. In pred zarjo razgibanj vzduh bi ne genil kodra na čelu, pa me je vendar poljubljal, da je skelelo v lice. Celo zvezde na ozki progji neba se niso genile in se niso utrinjale, a je vendar žarelo iz njih s čudovitim ognjem, ki je gorel čisto nizko.

Edino sivoumazana pot je zdaj pa zdaj zaječala, kadar je v temnem mraku noga predrla tenko ledeno skorjico na strnjeni luži.

Ali takrat je moja duša vselej občutila, da se je dvignil božji prst in mi požugal: »Pssst!« ...

Iz mračnega gozda ob levi in desni je dehtel skrivnosten vonj, duh velike noči, duh vstajenja. Srce se mi je razburjalo ob tej tajni pomladnega jutra.

Noga ni občutila grudave poti, teža skrbi je drsela z ramen, čelo se je jasnilo, pleča so se dvigala sproščena in prsi so se širile. Začul sem jasno klic vstajenja, zahrepenelo se mi je po življenju. —

»Naprej!« je vzklikalo v duši, »naprej, to je kakor pot do paradižal!«

Tedaj se je na ovinku hipoma dvignil iz gozda steber sivega dima in v motnih obrisih kipel kvišku, miren in resen.

Prebudil me je iz sanj, da sem za hip obstal in premišljal.

»Lovčevo znamenje!« sem hitro ugenil. »Boji se, da ne najdem kraja, domenjenega za svidenje!«

Opozorjen sem naglo krenil na levo in kmalu zagledal skozi goščo rdeče plamene, ki so mirno, kakor na sliki, žarele pod stebrom dima?

Ob ognju sem zapazil svojega lovca. Na štoru je sedel, resnoben in zamišljen kot človek, ki čaka velikega dogodka. Dolgi brki so bili praznično nasukani. Tako se spodobi za slovesnost.

»Dobro jutro!«

Lovec me ni začutil, ker sem šel nalahko in previdno po stezi. Moj pozdrav ga je predramil. Oko je v bliskih ognja zažarelo v veliki radosti, brki so se ob smehljaju ustnic postavili kvišku, kakor v pozdrav.

»Dobro jutro! Tako ste prišli, kot pride divja mačka. Včasih sem čakal drugih strelcev na petelina. Pa je ta in oni prisopihal in prilomastil, da sem mislil: medved gre.«

»Ko ste pa dremali!«

»Kaj? Dremal? Vso noč nisem zatisnil očesa!«

»Zakaj ne?«

»Od skrbi, pravijo, da človek ne spi. In od veselja tudi ne!«

»Ali vas tako skrbi in veseli petelin?«

»Takole vam povem: Če bi prišel k meni človek in bi me povabil: Ti, France, na svatovščino pojdeš jutri in starešina boš — in ob tistem bi prišel drugi in bi govoril: Nad petelina greva jutri: tedaj bi jaz starešinstvo odpovedal in šel nad petelina. Takle sem!«

»No, in kako sodite današnji dan? Bo?«

»Snoči sem šel oprezovat. Pa se je pripeljal na ono bukev. Starec, vam povem, da takih ni mnogo! Tako, sodim, ga dobite, kakor bi šli v kurnik ponj.«

»Bomo potlej videli.«

»Je tudi res. Zakaj stari petelini so pretkani. Po trebuhu ti zakruli, brrr — pa zleti. Vse sliši, hudir! Mladega naskakovati — igrača. Nori in brusi in poka tjavendan, da bi na volu prijezdil podenj. Prav zares.«

»Pa pojdiva! Ne?«

Lovec se je ozrl na zvezde.

»Nič se še ne mudi. Lahko se pogrejete ob ognju. Mrzlo je, da bi se mi skoro zanohtalo!«

»Pa vendar! Rajša počakava jutra v hribu nego tu v dolini.«

Lovec je vzel iz torbe majhno svetiljko, segel po ogorek v ogenj in prižgal.

»Z lučjo bova hodila?«

»Pot je hentano slaba in ledena po tem žlebu.«

Nato je poteptal ogenj pa sva šla.

Takoj za prvim robičem sva morala čez vodo.

»Pazite!«

Lovec je govoril skoro šepetaje, dasi je bil prej ob ognju zelo glasen. Prevezela ga je trenutna slovesnost.

Prekoračila sva potok — hudournik — po gugajočih se kamenih.

»Dajte mi puško! Reber je zelo drsna!«

Tudi to je govoril čisto tiho, skrivnostno. Nato sva krenila kvišku.

Korakoma sva se dvigala po strmini. Včasih so zahreščali žreblji na sklizki poti. Vselej je lovec hitro zaobrnil svetiljko, da sva se ognila poledičnih plasti in kosov zmrzlega snega, ki se je svetil na črni zemlji kakor bele zaplate. Izpregovorila pa nisva besedice več.

Ob hoji se je razgrelo srce. Kri je zaplala z veseljšimi valovi. Noga ni čutila navora. Zdelo se mi je, da z vsakim hipom raste strast, da se razplamteva hrepenenje.

Krog in krog je iz zemlje čudovito puhtelo. Pa to ni bil vonj, ob katerem se jeseni povese glava in človeka objame modrost — smrti, ko brodiš skozi gozd po vlažnem listju.

Ne, to ni bila smrt, to je bilo rojstvo. Vse naokrog je dehtelo po svežem jutru, vse je v nemem molku čakalo, da zadoni po tokavah mogočni klic: Vstanil!

Vzbúdi se, zrno, in poženi kal in obródi cvetico! Razmakni se, popje, in razvij list in cvet! Oživi, grm, in zapoj, zapoj pesem vstajenja in življenja! In dvigni se tudi ti, kraljeva ptica naših gora, zapústi bivališče v robidi in smrečju in s krepkim zamahom poléti na visoko bukev in — zapoj, zapoj! —

Hudi strmec je bil zmagan, žleb preplezan. Po borovničevju in mahu se je vila najina pot. Z vrha visokega bora je žvižgala perot sove, bežeče pred dnem v skrivališče.

Pod borom sva obstala. Lovec je upihnil luč. Z roko je zamahnil proti južni strani. Izpregovoril pa ni več. Tudi šepetaje ne.

Nema sva stala pod drevesom. Zvezda za zvezdo je gasnila. Temni obrisi gozda so rasli od bregov v vedno razločnejših črtah. Vrh gore se je rodila iz teme siva cerkvice. Potok po dolini je šumel glasneje. Mesglena tenčica je puhtela iz vrha. Na vzhodu je bledelo nebo, drobni kosmi meglic so bili razkropljeni po poti prihajajoče zarje. Kakor čeda ovčic.

Moj lovec pa ni imel trenutka, da bi ga privoščil vzhajajočemu jutru. Kamor je pokazal z roko, tja se je zamaknil z ostrim vidom in tenkim sluhom. Zdaj pa zdaj je zaslonil uhelj z dlanjo in poslušal še oprezneje.

Pri daljni podružnici je zazvonilo dan.

Lovec je postal nemiren. Obe roki je zaslonil za uhlja in obračal glavo na levo in jo obračal na desno. Pogledal sem mu v lice in se potajil, da se nisem nasmehnil. Napeta skrb in strah sta mu zarezala mračne poteze nad očmi, košate obrvi so bile srdito naščeperjene; slovesnost brk se je izprevrгла v truden delavnik — ves obraz gost mrak, da se ni vedelo, ali udari iz nje ga blisk ali posveti solnce.

In posvetilo je solnce. Bliskovito mu je zažarelo lice, stisnjene ustnice so se razširile, z desnico je krepko zamahnil proti jugovzhodu in jo obdržal napeto z iztegnjenim kazalcem kot lesen kažipot ob cesti.

Petelin je zapel...

Komaj slišno je donelo z globokim, zamolklim kovinskim glasom v hitrih presledkih daleč na pobočju

gore. Razločilo se je pokanje, brusiti ga še nisva čula. Petelin je bil daleč.

Brez obotavljanja sva se naravnala v smer, kamor je kazala še vedno iztegnjena lovčeva roka.

Prihuljeno, stopajoč po prstih, plazeč se po vseh štirih pod vejami in po kolenih plezajoč čez strmec sva lezla zdržema kakor lisjaka proti petelinu. Včasih je kljub previdnosti počila trhla vejica pod okovanim čevljem. Tedaj sva vselej obstala kakor ukopana in prisluškala. Čezdalje razločnejši je bil glas, razdalja se je krčila, srce je kar pelo v hitrih, glasnih utripih.

Treba je bilo počakati. Zakaj noga je stopila v odločilno okrožje.

Iz pasu sem potegnil naboj in ga vtaknil v dvocevko. Pod vratom sem odpel gumb pelerine, da mi je zdrsnila na tla. Še ozrl se nisem za njo. Lovec me je zapovedovalno pogledal in visoko dvignil kazalec. Razumel sem. Samo po en korak se smeja ob naskakovanju bližati petelinu — starcu.

Ko je zabrusil petelin vnovič, sem se prestopil prvič in prisluhnil. Lovec je imel čisto prav. Petelin je proizvajal tako kratke, hipno odrezane bruse, da bi le z največjo naglico na ugodnem prostoru utegnili korakniti dvakrat.

Začela se je tekma, ki tudi staremu lovcu požene kri v lice in mu iztisne kaplje izpod klobuka. En korak, za košček sekunde prekesen, droben pok, če se ti utare pod nogo suhljad, če trči vejica ob puško — petelin te je začul — po vejah štropot — in tvoja pot je prazna.

Sprva je bil prostor zelo ugoden. Pripravne jase so se odpirale iz mraku in nama delale ceste. Toda prišli so jarki in kotanje. V njih snega na debelo. Da bi se ogibala? Vsak hip je dragocen. Torej naprej, naravnost do cilja, brez ovinkov! Da bi vsaj sren držal! — Drži. — Samo ponekod. — Drugod se udara do kolena. Sneg grozno zahrešči, da zagomazi po živcih do mozga. Noga — leva — do kolena v snegu — desna dvignjena. Petelin premolkne. — Pet minut nobenega petja več. — Midva visiva v kotanji. Z desno nogo se ne smeš upreti, da ne zaškriplje sren. Leva noga omaguje. Če naju je

zaslutil? Vendar... Krepko mlaskanje. — Bo. Je že zapel. Hitro nogo iz snega! — Na kolena! — Tri krepke sunke — iz kotanje sva, na robu čepiva, kakor okame-
nela upirava pogled v tla. In zopet: »pluk, pluk, pluk!«
Na noge — pogled kvišku! Zagledala sva ga.

Na iztegnjeni roki stare bukve je stal — v tem hipu miren kot naslikana črna ptičja senca na sivo platno gostega mraka. Kakor bi nekaj sumil. Toda mi dva nisva trenila z očmi in dihanje je bilo brezslušno. Pa je visoko dvignil nogo in se izprehodil po veji s počasnim, tehtnim korakom. Tako stopa kralj. Nato je iztegnil vrat in prisluhnil na levo, na desno, upognil glavo nizko pod vejo in iskal po tleh pa jo zopet dvignil ter pogledal kvišku in iskal po strmini. Molč. Kdo bi govoril, kadar ima besedo kralj?

»Vsaj še dvajset korakov,« sem tiho zaželel, ko sem se z velikansko stopinjo pognal naprej. Petelin je pel zdržema, kakor bi se bil zamislil v nov napev, nam so se pa naskoki odsedali.

Še krog tega grma. Samo pet korakov! Potem... Za grmom sva obstala zopet na snegu. Petelina so zastirale veje. Lovec me je vprašujoče pogledal. Okrenil je samo oči, z glavo ni genil.

»Ne streljam v negotovost skoz gosto vejevje!« Tako so mu povedale moje oči.

Takrat je petelin zopet premolknil, obstal — povsili perot, priklonil glavo, kakor bi mislil težke misli...

Tedaj pa se je zgodilo nekaj, da sva oba zatrepetala. Pod lovčev nogo se je udrl sneg: resk —. Na bukvi pa: štrof-štrof-štrof —. Petelin se je prepeljal. Videla sva samo črno črto, ki je izginila nad gozdom.

Moja napol dvignjena dvocevka se je povesila in povesili so se še bolj lovčevi brki. Tako ga je bilo sram, da je potegnil klobuk na oči in mi ni pogledal v lice.

»Na svidenje, petelinček, april je še dolg!« S klobukom sem zamahnil proti kraju, kamor je izginila črna črta za petelinom.

Tedaj je šele izpregovoril lovec France, ker je izprevidel, da se ne jezim.

»Vse sliši hudir, sem rekel, in res je. Ta preklicani sneg!«

Z nogo je jezno cepetnil po srenu, ki se mu to pot ni predrl.

»Kaj sedaj, gospod? Tako pot, pa zastonj!«

»No, zastonj pač ni bila! Petelina sva slišala in videla. Saj ni, da bi morala moriti. Lovec, ki gre samo zato na lov, da bi ubijal, ni lovec.«

»O gospod, to so besede!«

Lovec se je kljub žalosti veselo nasmehnil in sklenil roke na prsi kakor za molitev.

»To so besede, pravim. Drug strelec bi me bil ozmerjal.«

»Takih strelcev ne vodite na petelina! — Ker nimate daleč domov odtod, lahko greste. Jaz pa pojdem vrh hriba in se vrnem po drugi strani.«

»Če je pa vaš namen tak, potem prosim takole: za vsako drevo vem, kjer navadno poje. Če se vam ne smilijo stopinje, jo mahniva za njim. Utegnete danes še streljati.«

»Tudi prav!«

»Potem pa le kar!«

Lovec je naglo stopil po moj plašč in obrnila sva se navzgor. Vrh sedla mi je rekel, naj počakam. On da gre sam pogledat.

Razgrnil sem plašč na rdečo plahto cvetoče vrese in legel. Prav tedaj so šinili prvi prameni zarje na vzhodu in pokropili s škrlatom — ovčke — oblačke. Daleč, ne vem kje, se je oglasil s tenkim, visokim glasom trikrat zapored žvižg ptička. Potem za hip odmor. Ko je zastavil četrtič in zapel melodijo, tedaj je udaril vesoljni zbor. Zapel je vsak grm, iz vsake drevesne krone se je drobila pesem. O, to ni bilo več petje ptičev, to je bila himna gore, za katero si je loza ubrala strune ob dnevu vstajenja.

Pred mano je stal lovec.

»Na tej strani se nič ne oglasi. Greva za beguncem!«

Ročno je zdrsnil po bregu v dolino, jaz pa za njim.

Šlo je dalje v strastnih skokih, brez poti gor in dol. Kadar sva pležala pod vrhe razritih žlebov, je lovec vselej snel klobuk in plezal naprej, na vrhu legel in opazoval. Troje grebenov sva prekobalila, troje hudih strmin preplezala, opraskana od robide in trnja, mokra na kolenih — o petelinu nič sledu. Meni se je zdel ta divji pohod že kar nespameten. Toda strast je menda nalezljiva. Zato sem vztrajal.

»Če ga s tega grebena ne ugledam, potem ne vem...«

Tako je modroval lovec, ko sva lezla skoz močvirno korito, tepena od vej in trgana od gloga, da se popneva zopet kvišku. Lovcu se niso povesili samo brki, celò krajci njegovega klobuka so se zavihnili obupani navzdol.

Pod vrhom se je ozrl in skoro zarezal vame:

»Postojte!«

Sam je snel klobuk in plezal kakor kuna. Samo eno oko je dvignil po strani čez greben. Par trenutkov je motril prostranost.

Hipoma je pa odskočil in zdrsnil prav do mene.

»Na borovcu je! Daleč doli, sredi griča! Hitro navzdol, potem prek roba —, streljali boste, stavim...«

Tedaj se je že drsal po rebri — jaz pa za njim. Kakor blazna sva drevela.

»Dovolj!« je velel zapovedovalno in se ustavil na kozji stezici.

»Odtod oprezno vprek na greben — pa ne boste več petdeset korakov od njega.«

Lisjak ne more previdneje tihotapiti kakor sva midva. Niti ptiček na drevesu, pod katerim sva lezla, ni obmolknil. Ko sva brezslušno pripolzela do roba, sem, skrit za grmom, pogledal proti borovcu. Veja se je šibila in gugala, petelin je strigel poganjke in jih metal objestno na tla. Ker je bil obrnjen od mene, sem lahko vstal, lovec pa je obležal pri mojih nogah.

Prav v istem hipu se je pa dvignilo solnce izza obzorja. Bogati žarki so se razlili po lesketajočem se perju. Petelin je razprostrl krila, našopiril rep v pahljačo in se z veličastno kretnjo obrnil proti solncu. Glavo je globoko priklonil, dnevu v pozdrav, nato pa

je iztegnil vrat in zapel — pesem vzhajajočemu solncu. Spričo krasnega prizora se mi je ustavljala roka, ko sem dvigal puško. Toda nestrpni moj spremljevalec je že priganjal: »Prižgite!«

Dobrava je jeknila...

Petelinu je klonila glava na prsi, kjer je začutil bolečino... Zadnja pesem — solncu, zadnji pogled — na to vroče srce...

Nato je omahnil.

Moje srce pa je prevzelo čuvstvo, v katerem je bila grenka kaplja...

Franc Finžgar.

Zabučale gore.

(Moravska narodna.)

1. Zabučale gore,
zašumeli lesi —
ah, mladost ti moja,
kam ušla si, jbe si?	3. Časi, mladi časi,
neužiti krasi!
Moja mlada leta
niso užila sveta!
2. Ah mladost ti moja,
kam si se zgubila?
Kakor da bi kamen
v vodo potopila.	4. Kamen, še ta kamen
v vodi se obrne,
le mladost se moja
več nikdar ne vrne...

Oton Župančič.

Življenje.

Življenje je kot reke tek deroči,
ki dere pred človekom v dalj breždanjo,
gorje, kdor je prezgodaj stopil vanjo,
ker je zaupal svoji mladi moči.

Postoj ob bregu, mislim se izroči,
valove spremljaj nad široko planjo,
zamisli v njih nevarnost se notranjo,
da te ne zvabi vase val begoči.

Kdor slepo izroči svoj čoln valovom,
 naj morja vsa po svetu krog prepluje,
 on tujec tujim bo ostal svetovom.

Ob njem le veter svojo moč poskuša,
 zastonj v viharju s svetom se bojuje —:
 življenje ustvarja ti le lastna duša.

Jan Kollár — Ivan Lah.

Slovo od mladosti.

Dni mojih lepša polovica kmalo,
 mladosti leta, kmalu ste minule!
 Rodile ve ste meni cvetja malo,
 še tega rož'ce so se koj osule,
 le redko upa solnce je sijalo,
 viharjev jeze so pogosto rjule;
 mladost, vendar po tvoji temni zarji
 srce bridko zdihuje, Bog te obvarjil!

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
 Veselja dokaj strup njegov je umoril:
 sem zvedel, da vest čisto, dobro d'janje
 svet zanič'vati se je zagovoril,
 ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
 Zbežale ste, ko se je dan zazoril,
 modrost, pravičnost, učenost, device
 brez dot žal'vati videl sem samice.

Sem videl, da svoj čoln po sapi sreče,
 komur sovražna je, zastonj obrača,
 kak veter nje nasproti temu vleče,
 kogar v zibeli vid'la je berača,
 da le petica da ime sloveče,
 da človek toliko velja, kar plača.
 Sem videl čislati le to med nami,
 kar um slepi z golj'fijami, ležami.

Te videt', grje videti napake,
 je srcu rane vsekalo krvave;
 mladost jasnost vendar misli take
 si kmalu iz srca spodi in glave,
 gradove svetle, zida si v oblake,
 zelene trate stavi si v puščave,
 povsod vesele lučice prižiga
 ji up golj'fivi, k njim iz stisk ji miga.

Ne zmisli, da dih prve sap'ce bode
 odnesel to, kar misli so stvarile,
 pozabi koj nesreč prestanih škode
 in ran, ki so se komaj zacelile,
 dokler, da smo brez dna polnili sode,
 'zuče nas v starjih letih časov sile.
 Zato, mladost, po tvoji temni zarji
 srce zdih'valo bo mi, Bog te obvarji!

Fr. Prešeren.

Beg.

Bližala se je polnoč.

Epafrodit je slonel v kubikulu na mehkiem baržunu, odet v najslovesnejšo obleko. Njegov život je bil maziljen, da je dišalo skozi dragoceni bisus. Vse je bilo vzorno, sijajno, kakor bi bil namenjen do despota. Grk je jasno videl, da se bliža ura zmage — ali smrti. Hotel je zmagati ali umreti v sijaju, ki ga je spremljal že dolga leta.

Prisluška! je oprezno, ali se ne oglase z ulice polpijani, polveseli glasovi vojakov, ki se vračajo iz tabern. Ob enajstih bi se morali oglasiti pred portalom njegove vile. Ko je zaobrnil peščeni časomer, je postal razburjen. Vsaka minuta ga je razdražila. Bil je preblizu cilja, na vrhuncu poti do zmage ali do smrti. Ena sama minuta, ena nepremišljena beseda, slučajen ukaz častnika, ki prekrene in premeni straže, določene za to noč — bi mu lahko razbil ves načrt, ga z vrha pahnil v brezno, da bi iztežka še kdaj prišel tako blizu cilja.

Minute so ginile, vsa stoiško mirna narava, ves njegov močni duh je vztrepetaval. Vstal je. Segel je po temnem plašču, s svileno ruto ovil glavo, čeznjo potegnil kapuco in šel iz kubikula v atrij.

»Prihajajo!« mu je pošepetal Numida.

Epafrudit je bil tako vznemirjen, da ni slišal od daleč prihajajočega petja, smeha, trdih korakov.

»S forov se sliši šum!«

»Ni s forov, prejasnost! Fori so umolknili že davno.«

Tedaj je pa tudi Epafrudit razločil šum veselih vojakov, ki so prihajali iz tabern.

»Ali si videl, kam sta se vtaknila carska ovaduha, ki stražita mojo vilo?«

»Pred vestibolom konsiliarija Joanesa sedita in dremljeta.«

»Ugodno,« je pomislil Epafrudit. »Vojaki pridejo neopaženi v moje hleve.«

Tedaj se je že približal vratom smeh, krik, dovtipi, popevke in nerodni koraki kakor koraki vinjenih. Nekdo se je zaletel v duri, da je zabobnelo. Epafrudit in Numida sta razločila besede: »Tegale imajo tudi v précepul!« Splošen smeh.

Epafrudit je pomežiknil.

»To je stari Sloven. Izborno igra.«

Počasi so se glasovi oddaljili, umirali, se še enkrat odzvali, utihnilj in izginili.

Epafrudit in Numida sta krenila na vrt. Suženj je odhitel.

Ali skokoma se je vrnil za nekaj minut in naznanil:

»Gospod, Sloveni že sedlajo konje! Vsi so došli — neopaženi!«

»Ali sta čolna pripravljena? Orodje? Meči?« Mrzličavo je vpraševal Grk.

»Vse, gospod!«

Spustila sta se po stezi k morju.

Majhen čolnič, katerega je gnal krepak suženj, je spolzel po morju. Za njim je v razdalji tiho veslal večji.

Ko so bili v Proponti, je Epafrodit molil, stisnjen v črni plašč:

»Gospod, pomagaj, otmi ga...«

Veslači so tako spretno zasajali vesla v morje, da ni pljusnilo niti zašumelo. Kakor skrivnostni senci sta drsela čolna po gladini, ki ni plivkala in se ni genila kot v strahu polnem čakanju.

Zvezda nad kupolo sv. Sofije je pokazala natančno polnoč, ko so v carskem vrtu pritisnili k bregu. Veliki čoln se je skrtil v visoke lotose, nihče se ni genil v njem. Iz malega sta stopila na suho Numida in Epafrodit.

Vrhu marmornih stopnic se je izluščila izza cipres temna postava.

Epafroditu je palo srce.

Postava je zgenila z roko in za njo sta šla po višjugastih stezicah med pinijami, cipresami, mandeljni in palmami — Epafrodit in Numida.

Kar obstane temna senca — vodnica — in počaka Epafrodita.

»Stoj! Straža! Ne pusti nas dalje!«

»Naprej!« pošepeta Epafrodit in stopi odločno proti palatincu, ki je stal kakor kip sredi steze.

Spiridion se je prihulil in skrtil za oleander.

Ko palatinec zagleda Epafrodita, se hipoma obrne in odkoraka, kakor da ni videl nikogar.

Spiridion ostrmi. Plašen gre za njim, sklone glavo k trgovcu in mu reče z glasom, ki je razodeval strah in grozo:

»Gospod, čarovnik si!«

»Sem, toda samo nocoj! Straže so ovražene. Ne vidijo nas!«

Spiridion se je tega razveselil in verjel z vso dušo, da je Epafrodit čarovnik. Pogumneje je stopil predenj v svesti, da jih ne zalotijo. Hkrati pa se je Epafrodita neizmerno bal. Ko bi mu ta sedaj rekel: — Ne dobiš niti enega zlatega bizantinca v plačilo — ne upal bi se upreti čarovniku in bi mu tiho pokoren izpolnil vsako željo.

Prišli so do druge straže ob vratih, ki vodijo z vrta v palačo.

Motno se je svetlil šlem v brezmesечni noči. Kakor siva senca se je svetil meč v vojakovi roki.

Spiridion je odpehnil duri, nalahko, da niso zaškripale v tečajih. Vojak se ni genil, ni dvignil meča in jim zastavil poti. Kakor iz kamena je stal, brez življenja.

Spiridion je bil sedaj prepričan o čarovniški moči Epafroditovi.

V strahu pred njim, drzen v zaščiti tolike čarovniške moči trgovčeve je privedel hitro oba po temnih hodnikih, po stopnicah in zvutih pomolih — kakor v labirintu — do zadnjih vrat — do stana ječarjevega.

Tu se je Spiridion ustavil.

»Gospod, ali očaraš ječarja?«

»Njega ne morem.«

»Izgubljeni!« je zacvilil Spiridion.

»Odpril« je veleval Epafrodit.

»Izgubljeni!« je ječal Spiridion in se križal, ko je odklepal zapah.

»Prižgi plamenico!«

Numida je potegnil izpod plašča drobno lučko in vžgal plamenico.

Spiridion je pokazal s prstom na ječarjeva vrata in trepetaje počenil za vlažen slop ob zidu.

»Počakam! Počakam! Pojdita sama!«

Numida udari na ječarjeva vrata.

»Odpril«

»Nikomur!«

»Veliki despot zemlje in morja ti veleval!«

Siv obraz ječarjev se je zasvetil v vratih ob žaru plamenice. Epafrodit je razgrnil plašč, da je ječar ostrmel ob sijaju jasnega gospoda.

»Velik gospod si,« se je priklanjal ječar, »nisi pa despot! Ne morem!«

»Beril!«

Epafrodit je potegnil iz srebrne cevke Justinijanov podpis, nad katerega je ponaredil carsko dovoljenje, da sme do Oriona.

Ječar je čital slabo, a vendar je spoznal podpis Justinijanov. Poklonil se je pergamentu do tal in snel ključe.

»Da ne boš v dvomih, še en dokaz! Poznaš prstan?«

»Od despojne?« se je začudil ječar in se vnovič priklonil prstanu.

Zarožljali so skrivljeni ključi, zaškripali zapahi, zakrutila vrata, prva, zaječala druga in tretja.

»Toda samo ti, gospod, o tem,« pokazal je Numido, »na pergamentu ni pisano!«

»Samo jaz,« je odgovoril Epafrodit in vzel plamenico Numidi, katerega je pomenljivo pogledal.

V Grku se je vse razplamenelo od razburjenja. Njegov razvajeni voh ni občutil groznega vzduha, ki je pritisnil vanj iz ječe. Samo en sam korak še — do zmage, ena minuta, kratka in odločilna. Začutil je v stari in šibki roki moč, da bi prijel nož in sunil vsakega v prsi, ki bi mu sedaj branil do cilja.

Ko je zagledal Iztoka, je prebledel. Ustnice so se mu tresle, v očeh ga je skelelo kakor od solza. Zarožljala je veriga, ko je Iztok obrnil vanj pogled. Mrak je ležal na njegovih očeh — kakor žalostna blaznost.

Epafrodit je stal sredi ječe, plamenica je trepetala v njegovi desni — besede ni mogel iztisniti iz grla.

Tedaj je zunaj nekaj votlo zabobnelo, kakor bi padlo truplo na tlak. Epafrodit se je osvestil v grozi, v ječo je planil Numida — s krvavo tuniko. —

Iztoku se je zdanilo; spoznal je Numido, spoznal Epafrodita.

Vkovani roki je sklenil in dvignil — ter izpregovoril zamolklo, kakor iz groba: »Bogovi! O — otmite me! Pri Kristu, svojem Bogu, pomagajta!«

Ko je Numida v svitu luči zagledal svojega ljubljenega gospoda, kako je prikovan na jasli, kako je shujšano njegovo lice, je zajokal na glas, se zgrudil k njegovim nogam in poljubil okrvavljene členke, koder ga je rezala železna spona.

»Hitro, Numida!« je velel Epafrodit.

Dasi vaje svile in baržuna, mehkih preprog in

dehtečih sob, je Grk pokleknil v nesnago poleg Iztoka. Numida je segel v nedrije in odmotal zavitek z jekle-
nim orodjem.

Zašumele in zaškrtale so pile. Razvajenemu tr-
govcu se je pcedil pot curkoma po maziljenem čelu. Toda ni odnehal za trenutek. Šumelo in škripalo je z
mrzlično naglico po železnih obročkih krog členkov ob
rokah, ob nogah. Počasj so se zarezavale škrbine,
obročki so odnehavali, Numida jih je z orjaško silo
razkrenil, osvobojena je bila noga, desna, leva, za njo
roki. — Iztok jih je dvignil in zgenil. Zapokalo je v
zastanih in okorelih členkih. — Pričela sta na vratu.
Obroč je bil debel. Čas je bežal po bliskovo.

»Pustita obroč!« je izpregovoril Iztok.

Vsa sila, ki se pojavi v boju na življenje in smrt,
se je zbudila v Iztoku. Zgrabil je za precej šibko veri-
go, s katero je bil prikovan na jasli, otrple mišice na
rokah so se zdramile in vzvalovile, hrbet se mu je sklju-
čil, žile na vratu nabrekle. — —

»Nikar! Prepiliva verigo!« vzklikne glasno Epa-
frodit.

Tedaj je počilo, slab udek v verigi je odnehal in
Iztok je odskočil na sredo ječe, držeč v tresoči se roki
kos verige, ki se je držala obroča na vratu. Kolena so
se mu pošibila in sesedel se je na mokro prst.

Zopet je segel Numida v nedrije in mu ponudil iz
steklenice arabske žganice. Iztok je drhteč nastavil k
ustnicam in izpil. Dvignila se je v njem vsa moč in
naglo je vstal brez opore.

»V beg!« veli Epafrodit in zgrabi plamenico, ki je
bila vtaknjena v vlažno zemljo.

Odhitel je po trhlih stopnicah, Iztok za njim, držeč
v roki verigo, da ni zvenčala. Pred ječarjevimi vrati
so vsi oprezno preskočili mlako krvi. Epafrodit se je
ozrl samo mimogrede na ječarjevo truplo, ki je ležalo
vznak z izbuljenimi očmi. V srcu mu je tičal Numidov
nož. Grka je stresla groznica in bežal je, da je plame-
nica gasnila.

Ko so pribežali do mesta, kjer je čepel Spiridion,
je Epafrodit velel le-temu:

»Zatvoril«

»Ne bom, ne utegnem! Bežimo!«

Skoro po vseh štirih kakor plaha žival je tekel Spiridion in jih vodil po ovinkih in stopnicah. Epafroditu se je zdelo, da je pot daljša kot prej, da so hodniki ožji, stopnice vse opolzle. Ozrl se je na Spiridiona in se za trenutek ustrašil.

»Zmotil si se! Pot je čudna, Spiridion!«

»Ne boj se, bolj skrita je, bolj varnal«

Tedaj je trgovec videl, da tlači Spiridiona na hrbtu težka vreča. Povprašal bi, pa ni bilo časa.

Zakaj nenadoma so stalj izven ozidja v gostem mirtovem grmičju.

Spiridion je zgrabil plamenico, ji udušil luč z roko in jo vrigel v grm.

»Kje smo?« izpregovori Epafrodit.

Spiridion je položil prst na usta, potem pokazal s kazavcem kvišku in zašepetal:

»Teodoral«

Privel jih je po skrivnem potu prav pod caričnim oknom na vrt.

V kratkih, brezslisnih korakih so bili na znani stezi, pri vratih, kjer so prej vstopili. Ko jih je zagledala vojakova senca, se je zgenila — in šla tiho za njimi. Prišli so do druge straže — tudi ta se je okrenila in jim sledila. Preden so prišli do morja, so se odkrhnile od temnih grmov še tri sence in vse so kakor brez volje, gnane s čarovniško silo krenile na stezo za begunci.

Ko so se zasvetili v temi stebriči ob stopnicah k morju, je izpregovoril Epafrodit polglasno:

»Hvala tebi, Kriste Spasitelj!«

Ali v istem trenutku so se oglasili trdi koraki; iz teme je udaril blesteč meč in po vrtu se je razlegel glas zapovedujočega častnika:

»Kdo? — Stoj!«

Zalotil jih je nadzirajoči častnik, ki je prišel ob nenavadni uri na vrt do straž.

Epafrodit je odskočil pred ostrino meča, vzduh je zasičal, udarec ni zadel. Bliskovito se je dvignil sivi

pramen svetlega jekla, da udari po Iztoku, ki je v goli tuniki šel za Epafroditom. Ali takisto bliskovito so se vzpele iz grmovja temne sence — trgovčevih sužnjev, ki so pripluli z velikim čolnom in čakali v zasedi, ako bi bilo treba pomoči.

Navalili so odzadaj na častnika in ga podrli na tla.

»V čoln!« krikne Epafrodit in potegne Iztoka za seboj po stopnicah. Poskočila sta vanj tudi Numida in Spiridion.

»Odrini!«

Šajka se je zagugala na valovih.

Padli stražnik je zakričal na pomoč. Begunci v čolnu so slišali tek straž od raznih postojank prostrane vrta. Zazvenčalo je jeklo, zapokali šlemi, krik, hrušč, padanje in pljuskanje vode. Pet stražarjev Slovenov — ki niso zabranili Epafroditu vhoda, ki so pri begu sledili in bili takisto namenjeni pobegniti z Iztokom — vsi ti so priskočili vrlim sužnjem na pomoč.

Iztok se je v čolnu stresal od hrepenenja, da bi udaril tudi on.

Prsti na desnici so se mu krčili, kakor bi iskali ročnika — pa so otipali le konec verige, ki mu je visela od vratu.

Vsi so molčali v groznici. Epafrodit je nastavljal uho, da bi po hrupu razbral izid boja. Udarci so ponehaval, krič je utihnil, bolesten stok se je priplazil zdajzdaj po morju do njegovih ušes.

»Zmagal!« izpregovori prvi Numida.

»Veslaj!« zapove Epafrodit.

Numida je zgrabil veslo in pomagal močnemu sužnju.

Šajka je letela kot postrv.

Ko ni bilo slišati ničesar več, se je sklonil Iztok do Epafroditove roke in jo dvignil k ustnicam. Grk je začutil dve gorki kaplji, ki sta kanili iz junakovih oči na njegovo drobno desnico.

»Gospod, brezmejen je moj dolg!«

»Plačal sem ti svojega!«

Iztok je vnovič poljubil njegovo roko, pomolčal in nato s tresočim glasom vprašal:

»Kje je Irena?«

Vsa duša, srce, vse življenje je trepetalo iz te besede.

»Oteta, Iztok! Ni je v Bizancu.«

Iztok se je sklonil, da so se drgetajoča kolena doteknila tal čolna, in položil glavo na mehki bisus Epafroditovega naročja.

»Kristus naj ti plača, bogovom žrtvujem zate — jaz ti ne morem plačati!«

Grka je genilo. Z obema rokama je prijel Iztokovo glavo.

»Iztoče, kakor hčerko ljubim Ireno, kakor biser ti jo bom čuval. Ne vprašaj, kje biva. Zakaj tvoje srce bi pozabilo nase in šlo za njo v pogibel. Zaupaj Epafroditu! Vredna je božje ljubezni — zato jo čuva Bog!«

»Jo čuva Bog...«

Zamišljeno, z vero in dvomom je ponovil Iztok zadnje besede. —

Vsi so obmolknili. Na licih mogočna tajna, svečanost in upanje.

Le Numida se je smehljal od žarečega veselja in se skrbno oziral nazaj po velikem čolnu.

Dospeli so v pristan Grkove vile. Numida je gledal nazaj in z očmi prebodel nočno tmino.

»Prihajajo,« je izpregovoril glasno, ko so stopali iz čolna.

Šele tedaj se je zgenil na dnu čolna čepeči Spiridion. Zobje so mu šklepetali od silnega trepeta, vrečo z denarjem je pritiskal krčevito k sebi.

»Gospod, plačilo!« so bile prve besede, ki jih je izpregovoril.

»Kako se vrneš? Zakaj si prišel?«

»Plačilo, gospod, plačilo mi daj, potem pobegnem.«

»Pobegneš,« se začudi Epafrodit.

»Ne morem nazaj, si ne upam. (Ko si ti otimal Iztoka verig, sem zagledal smrt. Zbežal sem po denar, kar sem si mukoma prihranil.« Stisnil je vrečo še tesneje k srcu. »In sedaj utečem, gospod. Daj mi plačilo! Tisoč si rekel, tisoč zlatih...«

»Dobiš, še več dobiš. Hočeš zbežati z menoj?«

»Prosim, milost mi izkaži...«

»Numida, Spiridiona naj prepeljejo na jadrnico! — Tam dobiš plačilo.«

V tem se je približal veliki čoln, katerega so gnali zmagavci z velikansko močjo. Par sužnjev je padlo. Sloveni — vojaki niso bili ranjeni.

»Brzo na konje!«

Spustili so se vsi v tek po strmini proti hlevu. Tam jih je čakalo petnajst vrlih palatincev — Slovenov v krasni opravi jezdecev. Dva in dvajset osedlanih in obrzdanih konj je hrzalo in tolklo s kopiti.

Med vojaki je bil tudi — Radovan. Na glavi pozlačen šlem, na prsih srebrn oklep...

Epafrudit se mu je veselo nasmehnil, ko je zagledal godca v vojni konjeniški opravi, ki je široko razkoračen nerodno stal in čakal.

Ko je zagledal starec Iztoka, bledega, v sprhneli tuniki, z verigo okrog vratu, je zletel k njemu, ga stisnil z nerodnimi rokami na prsi, da je rožljala veriga po oklepu, in golčal v solzah:

»Iztoče, Iztoče... Sinko moj... Kako težko sem te rešil...«

Preteklo je nekaj kratkih hipov. Iztoka je kril oklep magistra peditum, zlati orel se mu je svetil na prsih, ob pasu mu je poleg meča visela drobna roženica s kamenčki iz Hilbudijeve čelade. Kljub burni zadregi je ni pozabil — — —

Po srednji cesti so udarile podkve v granit, pri adrianopolskih vratih je zaklical Iztok — magister peditum — geslo, katero so mu izdali bežeči Sloveni — palatinci.

Straža je odprla, pozdravila — konjica je šinila v divjem diru — iz Bizanca v svobodo.

Istodobno se je dvignilo sidro, jadra so se napela — zmagavec Epafrudit je odplul — na široko morje.

Življenje ni praznik.

Cvetočega lica, cvetočih še let
zdaj prve korake namerjaš med svet, —
nastlali na stezo so pisan ti cvet.

Po poljskih stezicah te žive cvetice
spremljajo kot ženina mlade družice.
In svatov prijateljskih radosten trop
praznuje tvoj prvi v življenje vstop.
In tebe — pač moti te cvetje na poti —
to občno veselje se tudi poloti!

Ne čutiš — naj srca ne vara te čut —
da vhod le v življenje je s cvetjem posut?
Ne slutiš, da cvetje, na stezo nastlano,
le trnje zakriva, da zvene ti rano?

Prijatelj, ne bodeš za zlo pač mi vzel
resnobne besede na praznik vesel:

Ni praznik, predragi mi, naše življenje,
življenje naj bode ti delaven dan!

Od zore do mraka rosán in potán
ti lajšaj in slajšaj človeško trpljenje!

Ne plaši se znoja, ne straši se boja,
saj moško dejanje krepčuje moža,
a pokoj mu zdrave moči pokonča,
dejanje ti ljubi, a boj se pokoja!

Dolžan ni samo, kar veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan!

Na delo tedaj, ker resnobni so dnovi,
a delo in trud ti nebo blagoslovi.

Simon Gregorčič.

Sonet.

Hrast, ki vihar na tla ga zimski trešne,
ko toplo solnce pomladansko seje,
spet ozelenil sem ter tja bo veje,
naenkrat ne zgubi moči poprešne;

al' vendar zanjga ni pomoči rešne.
 Ko spet znebi se gozd snega odeje,
 mladik le malo al' nič več ne šteje,
 leži tam rop trohljivosti požrešne.

Tak siromak ti v bran, sovražna sreča,
 stoji, ki ga iz visokosti jasne
 na tla tebebi tvoja moč gromeča.

Ak' hitre ne, je smrti svest počasne,
 bolj dan na dan brli življenja sveča,
 dokler ji reje zmanjka in ugasne.

France Prešeren.

Na gorah.

Gore naj ne bodo naše sovražnice. Nikdar nisem imel rad, ako sem kje bral, da jim je kdo vrgel »bojno rokavico«, da se kdo odpravlja v »boj« z njimi, da jih kdo imenuje sovražnike, katerim postavlja nasproti svojo lastno moč. Planinstvo ni boj in ni vojno stanje. Samo kak dogodek, kaka slika je včasih boj. Temelj planinstvu mora vedno biti čista ljubezen do narave in do gor; človek se mora globoko iskreno poglobiti v njihovo življenje, njihovo bistvo, njihovo dušo. Čeprav so one besede mišljene samo kot prispodoba, vendar zvenj iz njih neskromnost in prevzetnost. Zdi se, da pritlikavci zabavljajo in se bahajo. Najboljša čednost hribolazcev je skromnost. Gore so vendar tako velike in tako prizanesljive. Toliko potrpijo. Za marsikatero zmago, ki se zdi, da postavlja človeško moč in spretnost v najsvetlejšo luč, se je vendar zahvaliti samo njihovi dobrohotnosti. Gledale so mirno in niso hotele braniti. Njihovo strašno orožje je počivalo. Ako pa kdaj resno zamahnejo, potem zadenejo nezmotljivo in uničujoče. Kdo pameten se bo resno smatral za močnejšega, kot so one. Noben majhen »jaz« jim ne more biti gospod. Tolikokrat se bere: »Moje gore« ali na primer: »Moje Julijske Alpe«. Ali bi ne bilo pravilnejše,

ako bi to misel drugače izrazili in rekli: »Jaz sem njihov«, in ne: »One so moje«? Zdi se mi, da je za izkazovanje človeške gospodovalne narave komaj kak kraj manj srečno izbran kot visoko gorovje.

Gore odpro vse svoje bogastvo in globočine svoje duše samo ljubezni. Zahtevajo pa celega moža, polno vdanost, srčnega poguma in resnične navdušenosti. Potem pa tudi dajo ljubezen za ljubezen in kogar ljubijo, tega dvignejo visoko k sebi ter ga naredijo velikega in bogatega. Blagor njemu, ljubljencu gora! Gradijo mu najlepše zlate mostove in mu celo tam, kjer se zdijo nedosegljive in zgrajene v strašni veličini, večkrat pustijo majhno, čeprav majajočo se in vrtoglavo lestvico, po kateri lahko spleza do njihovega prestola. Seveda ne vedno, da se človek ne prevzame in da se nauči tudi podlegati. Potem pa ga sprejmejo s prazničnim bliščem, okrasijo ga velikodušno s svojimi častnimi znaki, govorijo mu v svoji vtisov polni govorici, ki je nihče ne pozabi, kdor jo je kdaj slišal in razumel. Pripravile so mu lep prostorček v toplem solnčnem siju in prijazno ga vabijo, naj sede, mu s svojo živadjo v gozdovih, skalah in zraku, z barvami, sencami in lučmi, s plešočimi meglami in veličastno prihajajočimi oblaki predstavljajo svoje čarobne igre — nobena človeška domišljija bi si ne mogla izmisliti zanimivejših in kratkočasnejših — in razprostirajo pred njegovimi nogami iz svoje neizčrpne zakladnice dragocenosti v lesketajočih se vrstah, kakršne more ustvarjati samo božja moč in umetnost. Tako stojijo potem nepozabne v naših hvaležnih in srečnih srcih, ko so nas milostno odpustile s »Pridi kmalu zopet!«

Gore imajo bistro oči in opazujejo ostro. In ako opazijo, da ne vodi k njim srčna potreba, temveč moda, šport, ničemurnost ali slučajna muha, gledajo mračno, skrijejo nezaupno svoje zaklade in se zaprejo ponosne, mrzle in neme. Temu tujcu nimajo povedati ničesar in reven gre od njih, kakor je prišel. Često se ne vrne več k njim. Koliko »hribolazcev« sem videl, ki so začeli navidezno sijajno, a so v kratkem izginili.

Ako vstopamo v njihove dvore, bodimo skromni

gostje v hiši mogočnikov. Vse svoje življenje sem se naslanjal nanje kot na močnejšega prijatelja. Bile so nasproti meni tako dobre. Mnogokrat so me nalahno vodile, mnogokrat potolažile in me iz težke zemeljske stiske zopet vzravnale. To imenujem planinsko življenje. Tako sem hrepenel po vas, tako sem zaupno prihajal k vam in tako se bom, ko bo moralo biti, poslovil od vas, lepe, večne gore.

* * *

Prišel sem iz zapadnih Alp; iz Turina sem bil brzojavil Andreju. Ko sem došel v Rateče, je stal tam z Jožetom točno v polni opravi. Po taborenju na prostem v zadnji Planici smo v jutranjem somraku priplezali čez vznožje Jalovca in čez nam že znano ozko polico v vzhodno steno Konce Špice, obšli njen vrh in brez omembe vrednih težkoč dosegli velik gruščevit žleb med Konco in Vevnico. Tu smo se obrnili na levo, splezali čez sijajno trde skale na severni greben Konce in šli potem po celi rezi preko vrha in južne škrbine grebena do Kotove Špice. Samo enkrat ali dvakrat smo bili prisiljeni izogniti se nekoliko v vzhodno stran. To je bila peta in gotovo najlepša pot, kar sem jih otvoril na Kotovo Špico. Tam smo se obrnili, se po lažji poti vrnili h gruščevitemu žlebu in potem lahko splezali na Vevnico. Končno sem torej stal prvič in žal tudi zadnjič nad lepo snežno dolino, katero skriva v svojem naročju. Čez lesketajočo se ploskev njenega večnega snega zdrsne pogled globoko dolj na obe jezera, ki pozdravljata navzgor v veličastnih barvah in očarljivi ljubkosti. Na levi se nad svetlozelenimi planinskimi travniki in črnimi gozdovi vzdiguje njih čuvar Mangart v vsej svoji strašanski veličini. To je skupna slika čudovite lepote, ki ji v Alpah ni najti mnogo enakih. Vežalni greben se v divjem kotu med Vevnico in Strugovo Špico razgubi v vrsto stolpov. Tu je najtežji in najbolj zamotan del pohoda. Stolpe je treba obiti, pri čemer mora človek ponovno mimo strašanskih globin. Potem se zopet lahko neovirano nadaljuje pot po grebenu do Strugove Špice.

Na vseh prekoračenih vrhovih smo ure dolgo uživali razgled; ko smo šli po severnem grebenu Strugove Špice navzdol, se je solnce nagnilo k zahodu. Tako se je naključilo, da smo morali prebiti noč v okroglo izrezani škrbini med Strugovo Špico in Zadnjo Ponco. Tam se je na zapadni strani pod višino grebena našel prostorček, ki je nudil nekaj krivenčastih grmov, majhen kup snega, od katerega je tanko curljala voda, in od večernega solnca lepo ogrete skale. Bilo je tako strmo, da smo se za noč privezali na skale. Globoko v temnem prepadu pod nami je v navpični črti moral biti začetek poti na Strugovo Špico. Posrečilo se nam je napraviti majhen ogenjček. Ali ga je videl kdo iz doline? In kako si je pač razlagal izgubljeno rdečo iskro visoko gori v nočnem grebenu Ponce?

Moje ozko ležišče je bilo tik pri prepadu. Pritlikav bor mi je s korenino in razvlečenimi vejami delal varujočo oporo. Kako je bilo to dobro mišljeno! Noč je bila svetla; ležali smo pol speči, pol bdeči; večkrat smo pregledali vozle vrvi. Globoko pod sabo sem videl jezeri. Lahek pajčolan je plaval nad njima; sanjali sta mirno in tiho. Zgoraj je visoko nad nami štrlel Mangart, črn, molčeč velikan. Okoli njegove mogočne glave so se v slavnostnem plesu premikale bleščeče se zvezdne podobe. Zunaj v dolini so polagoma druga za drugo ugašale majhne luči. Gozdovi so spali. Počivaj tudi ti, ljuba duša. O da bi mogli tako varno in dobro spravljeni počivati in spati ob vseh prepadih, mimo katerih nas življenje vodi, da bi nas držale močne vrvi, da bi nas oklepale in varovale skrbne roke, da bi nas zvesto čuvala prijazno nam naklonjene moči v vseh nočeh nevarnosti, v vsej temini stiske, žalosti in reve prav do svetlega osvobodilnega dne!

Solnce je vzšlo, ko smo zopet stali na grebenu. Kot žareči zvoki trobente so leteli svežnji njegove luči preko vsega obzorja. In zdelo se je, kot da vse gore, visoko vzravnane nad zemeljske sence, kličejo polne zaupanja zročje proti vzhodu in z obličjem, ki je žarelo v nebeški predradosti, vzhajajoči dnevni zvezdi v slovesnem zboru nasproti: »Pozdravljeno, solnce!« Tako

smo v vriskajočem in slavnostnem razpoloženju prekoračili greben do Zadnje Ponce. Kmalu je postal čisto ozek; zahteval je našo popolno pozornost. Po kratki razdalji pa smo ugledali pred sabo udobnejša mesta, ki so nas zlahka vodila do vrha. Še nam je delala malo skrbi Rdeča škrbina pred Srednjo Ponco, toda tudi ta se je izkazala za malo nevarno in ko smo dosegli široki hrbet Srednje Ponce, nam je bila nadaljna pot jasna in dobro znana. Na Visoki Ponci smo ure dolgo taborili v solnčnem siju in pregledovali prehojeno pot. Razločno smo videli vsak steber in vsak stolp. Trije kilometri hoje po grebenu. To je omamljivo lepa pot preko božanskega mosta, ki ga drži osem lepo zavitih lokov in ki nikjer ne pade pod 2100 m, pot v solncu visoko nad dvema najlepšima dolinama Julijskih Alp.

Dr. Julij Kugy.

Iz Joba.

Ob času sanj in misli sred noči,
 ko trdo spe ljudje navadoma,
 prepade groza me nenadoma,
 preplašijo se moje vse kosti.
 Ko neki duh je mimo mene vršal,
 na glavi se je sleherni las nasršal.
 Podoba neka, znana nikdar preje,
 strmela je pred mojimi očmi.
 Njen glas sem čul (kot veter rahlo veje):
 Mar je pravičen kdo v primeri z Bogom,
 čistejši človek nego Stvarnik večni?
 Služabniki s sijajnim svojim krogom
 in angeli živeli ne bi srečni,
 da Bog jim ni hudobnosti zatrl.

Kdo zadovolji moje hrepenenje?
 Kar pričakujem, kdaj poda mi Bog?
 On, ki je meni dal in vsem življenje,
 zatare naj me s silo svojih rok?

Tolažba moja ta edina bodi,
 da On, ki me nemilo tepe z boljo,
 naravo občutljivo milo sodi,
 vedoč, da molim Njega sveto voljo.
 Kje moč imam, da bi prenesel vse?
 Kdo me poslej v vdanosti podpre?
 Obupal sem, ne bom več živel dalje.
 Zanesi mi, ker nič so ure moje!
 Kaj je zemljan, da ga poveličuješ,
 da v srci nanj obračaš misli svoje,
 da zjutraj ga zarana obiskuješ,
 pošiljaš zdaj napasti mu, zdaj žalje?
 Doklej bom še požiral grenke sline
 dolgosti vedno hujše bolečine?
 Če sem grešil, kaj naj bi storil zdaj?
 Človeški varih, o povej, zakaj
 postavil sebi si me bil nasproti,
 da sem težak sam sebi in napoti?
 Zakaj dolga pregrehe ne odpišeš;
 zakaj krivice moje ne izbrišeš?
 Glej, v prahu bodem spal čez kratek dan,
 iskal me zjutraj boš — iskal zaman.

*

Modrost kje bi se našla prava, kje?
 Komu razumnosti je mesto dano?
 Nje skrivno bistvo ni človeku znano.
 Ni je v deželi, kjer v slasteh žive.
 Zijavo brezno kliče: »Ni je v meni!«
 »Pri meni tudi ne,« se morje peni.
 Zlato najčišče se ne da za njo,
 pri menji ne odtehta je srebro.
 Kje torej je modrosti vrelo skrivno
 in kje razumnosti je mesto divno?
 V očeh nobenemu se ne zrcali,
 pod nebom brzih ptic ni sladka last.
 Poguba, smrt med sabo sta dejali,
 da čuli sta na svoj posluš nje čast.
 Nje pot in mesto nje le Bog pozna.

On namreč zre pokrajine sveta
 in vidi vse pod nebom, vrh neba.
 On, ki otežil silne je vetrove,
 na mero stehal je valovje vod,
 ki dežju je zakone dal gotove,
 grmljávini, nevihti stalno pot.
 Takrat jo je uzrl, oznanjeval,
 takrat pripravil in do dna spoznal.

Anton Medved.

Huzarji na Polici.

Polica je precej velika vas. Ima blizu 60 hiš. Komaj dober streljaj daleč zunaj vasi na nizkem holmcu, odkoder se prav lepo vidi po vsej dolini, stoji prijazna, četúdi majhna graščina. Na Polici stanuje župan z vso sosesko. Poličanje so miren in blag narod. Pridno obdelujejo svojo zemljo, kakor so se naučili od svojih dedov in pradedov; poleg so pa tudi veseli in vsako nedeljo so vse tri krčme v vasi polne dobrovoljnih gostov. Iz tega miru vzdrami Poličane glas, da pridejo huzarji. Sprva ni tega verjel nihče. Ali kakor bi jih s kropom poparil, so vsi povesili glave, ko je neki dan prišel oče župan klavern iz komisije in z žalostnim obrazom pritrnil, da je res, kar je raznesla govorica po deželi. Huzarji bodo res prišli, skoro cel eskadron, le to se še prav ne ve, kdaj. Da, kakor po pravici povemo, tega naznanila ni bil vesel noben Poličan.

Župana je imelo kaj hudo. Glavo si je podprl z obema rokama in mislil na vse strani, kako bi si pomagal v tej zadregi. Naposled se zmislil na — Matizeljna. Matizelj je bil edini človek v vasi, ki je znal za silo nemški brati in govoriti, seveda razen grajskih, s katerimi pa župan ni imel rad opraviti, ker je imela soseska z graščakom veliko in staro pravdo zaradi nekoga gozda. Ali z Matizeljnom je bila spet grozna sitnost. Prvič je bil redkokdaj doma in če se je tudi držal doma, je bil malokdaj trezen. Poleg je imel še to

napako, da je bil zelo razmišljen. V tej razmišljenosti si je marsikaj prisvojil, kar ni bilo njegovo. Zato je prihajal pogostoma z gosposko navzkriž. Ljudje so pa govorili, da ima predolge prste. Bil je domač sin. Nekoliko let je hodil v šolo in marsikatera ženica se je veselila, da bodo imeli na Polici novo mašo. Ali Matizelj Poličanom ni privoščil tega veselja. Obesil je uk na kljuko ter se poprijel šivanke. Kaj se ve, morebiti bi bil prav dober krojač, ko bi ga ne bili vtaknili v vojaško suknjo. Kar je pa prišel od vojakov, ni bil za nobeno rabo več. Pri hiši ni prijel za nobeno delo, ker ni hotel biti »kmet«; pa tudi šivanke se ni več lotil. Najrajši se je držal mesarjev, jim pomagal kupovati in piti. Sploh se je vdal v voljo nebeškega Očeta, ki redi ptice pod nebom, ki tudi nikoli ne sejejo ne žanjejo.

Tisto popoldne, ko je župan prinesel žalostno novico iz mesta, se je Matizelj pravkar prebudil v svitslih in premišljujoč ničemurnost tega sveta stopal počasno po vasi. Kar zasliši županov glas: »Matizelj, pojdi no malo k nam, da nam kaj poveš!«

»Kaj vam hočem povedati, ker sami več veste kakor jaz,« se odreže Matizelj, pa ves začuden, odkod danes tolika prijaznost županova, vendar stopi v hišo. Tu ne ve, bi li verjel svojim očem ali ne; župan je postavil predenj polič vina in hleb kruha.

»Na, jej in pij, če si potreben, pa mi povedi, kakšni ljudje so ti huzarji, ker se jih vse boji. Ti si bil sam vojak, pa boš najbolje vedel povedati, so li res taki hrustje, kakor se pripoveduje.«

»No! In pa kakšni! To vam rečem, vso vas vam bodo obrnili!« — in že je imel pripravljenih polno malho laži; pa hitro mu šine v glavo misel, da se tu ni varno lagati, ker se bodo ljudje kmalu sami prepričali. Hitro torej popravi: »Vsaj slišal sem tako, kajti sam jih nisem videl.«

»Kaj? Huzarjev nisi videl, pa si štirinajst let jedel komis; kaj si pa vendar delal?«

»Kaj sem delal? Na to je težko odgovoriti: veliko in pa ničesar. V tistem času, ko sem jaz nosil vojaško

suknjo, je bil mir in vseh štirinajst let nisem prišel iz Ljubljane. Le enkrat smo šli pomagat begunov loviti po Kamniških planinah. Takrat je bilo za vojaka žalostno, zdaj vsaj kaj vidi po svetu.«

»Ali huzarji pa vendar tudi našega cesarja služijo; če bi bili taki poredneži, saj je vendar še pravica na svetu.«

»Je, je pravica, toda je visoko položena.«

»Naj že bodo, kakršni hočejo, bomo že kako izhajali, saj ljudje so vendarle.«

»To vam rečem, vsak vojak je revež, da vam ni treba iskati večjega. Če je še tako velik gospod, najsi nosi tudi rdeče hlače, vendar nima svoje glave, kakor je nima prostak, ki mora poslušati desetnika.«

»Res je, res, prav praviš.«

Potem je Matizelj županu še veliko pripovedoval o težavah in sitnostih vojaškega stanu. Ko je bil pa z vinom že pri kraji, mu je župan rekel:

»Matizelj, vidiš, jaz sem tako-le mislil: ti znaš nemški govoriti in brati, ti bi mi najbolj mogel pomagati huzarje nastaniti, kajti nemški bodo nekateri gotovo znali ali bodo vsaj nemško pisanje prinesli s seboj. Torej mislim, da bi dobro bilo, ko bi se držal doma, da mi boš pri rokah. Pričakujem jih pa vsak dan.«

»Že prav, oče, že prav, bomo že naredili, kakor mora biti. To bo naša skrb. Prosim vas, ker ste mi postregli že z vinom, posodite mi še pipo tobaka.«

Župan mu ga da z veseljem. Matizelj ga zasmodi in gre počasi iz hiše. Še nikoli ni tako počasno in močno stopal po vasi kakor danes. Pa kaj bi tudi ne, saj je najjimenitnejša oseba v vsej vasi.

* * *

Drugi dan popoldne vstane po vasi kar nagloma velik hrup. Otroci, ki so se igrali pri mlaki zunaj vasi, so z neznanskim vpitjem prihrumeli v vas.

»So že tukaj, so že tukaj!« kriče vsi na vse grlo in kmalu za njimi pripodi Močnikov Anžek v največjem diru svojo mavro, ki se je mirno pasla ob ce-

sti. Otročja drhal vedno bolj narašča in vsi teko kriče v dolnji konec. Na ta krik privro ljudje iz vseh hiš na ulice ter gledajo proti kapelici, kjer se prevali cesta čez majhen klanec. Nobeden ni poprašal, kdo prihaja, vsi so razumeli otročji vrišč.

Zdaj se prikažeta izza znamenja dva huzarja, ki sta prav zložno jahala proti vasi. Pod lipo, ki stoji pred cerkvijo v gorenjem konci, se ustavita in poskačeta s konj. Župan pa, ki je tudi slišal otroški krik, hiti k njima. En huzar odpre svojo veliko rdečo listnico, vzame iz nje pismo z velikim pečatom ter ga poda županu. V tem pa so pristopili tudi drugi možje in čez županove rame ogledovali pismo, katero je župan preobračal na vse strani in obenem z rokama pripovedoval huzarjema, da ne zna brati; a tudi ta dva sta migala z ramami.

»Kje je Matizelj? Zlodej vedi, kje ga pes drži! Pojdite ga iskat!« reče župan fantalinom, ki so prišli počasi bliže. Kakor blisk jo uderejo fantje po vasi in »Matizelj! Matizelj!« se je razlegalo na vse kraje. Matizelj je bil ta trenutek najimenitnejša oseba v vsi vasi. V tem, ko so otroci iskali Matizeljna, so ljudje, katerih je bilo čimdalje več, ogledovali natanko huzarja. Najbolj čudno se je zdelo vsem, da ta dva nimata rdečih hlač, marveč da sta vsa modra kakor plavica v pšenici; tudi se je ljudem dobro zdelo, da nista imela tako hudih brk. Da bi huzarja predolgo ne čakala zunaj in da bi morebiti ne bila nejevoljna, jima namigne župan z očmi in z rokama, naj gresta z njim. Huzarja primeta vsak svojega konja za uzdo in gresta peš za županom, ki zamišljeno ogleduje veliki pečat na pismu.

Otroci so prepvili vso vas, pogledali v vse krčme, povpraševali po vseh hišah, v katerih se je Matizelj navadno oglašal. Ali vse zaman! Matizeljna ni bilo nikjer. Baš danes, ko ga je bilo najbolj treba, je izginil. Pri zadnji hiši so šele zvedeli, da je šel z bližnjim mesarjem na Kozje brdo koštrunov kupovat. Župan je bil v veliki stiski, kaj hoče početi; pismo se mora vendarle prebrati. Napravi se, vzame pismo in gre ž njim v grad, četudi herad!

Gospa mu rada prebere pismo, iz katerega se je zvedelo, da pride jutri sto in dvajset konjikov, za katere mora vas pripraviti stanovanje in živež. Za stotnika in poročnika z dvema služabnikoma vred je bilo pripravljeno v gradu, druge je pa župan še tisto popoldne s prisežnimi možmi razdelil med vaščane, navadno v vsako hišo po dva; le kočarji so bili prosti. Zato pa so župan in še nekateri drugi trdnejši kmetje vzeli po tri. Ta dva, ki sta prinesla pismo, sta ostala takoj pri županu.

Drugo jutro okoli enajstih so se zaslišale trobente in od znamenja se je proti vasi valil prah kakor siv oblak. Niti konjikov niti konj ni bilo videti iz prahu. Čule so se le trobente in peketanje konjskih kopit. Župan jim s svojima huzarjema hiti naproti. Po dva in dva so jezdili v vas in se postavili v red pred cerkvijo. Župan hitro pristopi k stotniku in poročniku, ki sta skočila s konj, in ju ponižno pozdravi. Nista ga sicer razumela, a toliko sta videla, da jima veli, naj gresta z njim. Župan ju pelje naravnoš proti graščini. Ko so zavili za cerkev, so poskakali tudi huzarji raz konje in prisežni možje so jih delili po hišah. Skoro vsak gospodar je prišel sam ter vzel dva ali tri može, kolikor mu jih je bilo namenjenih. Prostor pred cerkvijo se je kmalu spraznil. Ko je zazvonilo poldne, so že vsi sedeli pri polnih skledah.

* * *

Poglejmo zdaj nekoliko v vas, ki še ni bila kmalu tako živa kakor danes. Huzarji so stali pred hišami ali se izprehajali po vasi. Kmetje so bili enih misli, da niso tako hudi in poredni, kakor so mislili. Ta in oni je vedel o svojih pripovedovati, kako so pohlevni in z vsem zadovoljni. Za otroke je bil pa Mohorjev trobentar najimenitnejša oseba. Pri Mohorju sta stanovala huzarja Miško, trobentar, in prostak Janoš. Pred Mohorjevo hišo se je zbrala tolpa otrok, samo da bi videli trobentarja. Ali komaj se je pokazal na prag, so se otroci vriskaje razkadili na vse strani, kajti Miško je bil črn, kakor da bi se bil namazal s sajami.

Kadar se je pa zarežal, so se mu videli zobje beli kakor repa: videlo se mu je, da je ciganske krvi. Ko je prišla nedelja, so šli skoro vsi huzarji k deseti maši, tudi Miško, čeprav so njegovi tovariši trdili, da nima nobene vere. Janezek, šestletni Mohorjev sin, se je že toliko sprijaznil z Miškom, da ga je ta iz cerkve grede držal za roko, kar je celo staremu Mohorju, ki je šel z drugimi možmi nekoliko za njima, bilo jako všeč. Vsi otroci so zavidali Janezka in ta je to dobro vedel, zato je pa tudi kaj moško korakal in delal neznansko široke stopinje.

Ko pridejo domov, odloži Miško kapo in sabljo in stopi na dvorišče. Tu je videl triletnega Mihca, drugega Mohorjevega sina, ki je še v sami srajci hodil in vedno palec v ustih držal in sesal. Miško se mu je, kolikor mu je bilo mogoče, prijazno in zapeljivo smehljal, mu migal z rokami in ga vabil, da bi šel k njemu. Mihec se mu je sicer režal, ali vendar se je bolj in bolj umikal, kakor bi prav ne verjel Miškovemu prilizovanju. Zdajci skoči Miško za njim in ga ulovi za srajco. Mihec je hotel zavpiti, usta je imel že na stežaj odprta, ali revež se je tako prestrašil, da mu je sapa pošla. Ko jo je spet dobil, je Miško že sedel na klopi pred hišo in Mihec je jahal na njegovih kolenih, skonca bolj počasi, potem čimdalje hitreje. Mihec je v tem popolnoma pozabil na jok in se je tako zadovoljno režal, kakor bi bil v nebesih. Mati, ki so ravno napravljali kosilo, so vse videli. Materi se je to še bolje zdelo, nego Mihcu. »Kakor je črn, vendarle je dober človek,« so dejali proti dekli. Prav tedaj je Janoš napojil konje in jih peljal nazaj v hlev. Miško hitro vzame Mihca ter ga posadi na konja. Janoš je konja prepeljal po dvorišču, Miško je pa tekal vstric njega in Mihca držal. Z enim očesom je pa kukal v kuhinjo, ga li mati vidijo ali ne. In mati so ga videli, celo očeta so poklicali.

»Glej ga, kako ima rad otroke!« so rekli mati. Ko so takoj potem jedi devali v sklede, so se spomnili Miška. Razen mesa, ki jima je šlo, je ležala na zelju za vsakega lepa mesena klobasa. Miško se jej je že od daleč namuzal.

»Prijatelj,« se obrne proti Janošu, »to je moja stara izkušnja, ki me še nikoli ni varala.«

Tudi Janoš je gledal, da se je materi prikupil. Ko nekoč niso mogli zakuriti, so se jezili na posle, kako nobenemu ne pride na misel, da bi trsak nacepil. Janoš jih je precej nacepil toliko, da so jih imeli vsaj za pol leta za podkurjavo.

Sploh so se kmetje kmalu prepričali, da ti gostje, katerih so se bali bolj nego hude letine, niso baš taki malopridneži, kakor so si jih mislili. Res je sicer, da je časih Mohorjevi materi izginila kaka klobasa iz omare, ali kdo bo precej zato koga dolžil? Saj je tudi prej časih kake zmanjkalo, saj jo je kdo drug pravtako lahko vzel kakor črni Miško. Ali če je kos slanine, ki je visela v kašči, tako hitro kopnel kakor sneg na toplem solncu, kdo more zato? Miško res neizrečeno rad je suho slanino, kakor je prerokoval Matizelj, ali mati ga zato še niso mogli dolžiti. Morebiti so se v kašči zadredile miši in podgane. Miško se je pa tudi tako nedolžno držal, da so bili mati prepričani, da on ni kriv tatvine, torej mati o vsem tem niso očetu povedali ničesar, posebno ko so videli, kako rad ima Janezek Miška in kako veselo jaha Mihec na njegovih kolenih. In ko bi se bila tudi včasih v materi vzbudila kakšna sumnja na Miška, so nekega dne spoznali, da je Miško popolnoma nedolžen in da niti ne ve, kje imajo spravljene klobase in slanino. Ko so namreč nekega dne prišli mati s polja domov, so našli Miška, ki je zibal malo, pol leta staro Manico, ki se je zbudila, in ji poleg tako ljubeznivo prepeval »aja tutaja«, da so mati od veselja obstali med durmi. Pri večerji so ga pred vsemi očitno pohvalili! »Kdo bi mislil, da so tako dobri ljudje. Vas domačih moških nobeden ne bo zazibal otroka, ko bi si grlo razpral; še celo Janezek se zmuza skozi vrata, če le more.«

Mohorica je bila pa Mišku tudi hvaležna. Kadar je devala v skledo, je mislila nanj. Kosci, katere je dobival Miško, niso bili najslabši. Neki dan se je pa posebno prikupil očetu. Imeli so ravno seno na travniku. Bilo je že suho in zvečer so ga mislili spraviti

domov. Kar so se jeli popoldne preganjati hudourni oblaki in kopičili so se vedno huje. Ljudje so hiteli, kar so mogli. Mohor bi bil rad naprosil svoja huzarja, da bi šla pomagat, pa si ni prav upal. Ko je Miško videl, da so v zadregi, je nagovoril svojega tovariša Janoša. Vsak vzame vile. Janoš je na travniku nakladal, Miško je pa doma zmetaval na svisli. Oba sta delala, da jima je kapal pot od čela. Predno se je ulila ploha, je bilo vse seno že pod streho.

»Ne bi verjel, da znajo tako delati,« se je čudil Mohor.

Mohorica pa reče možu: »Danes jima moraš privoščiti kaj boljšega.«

Proti večeru se Mohor napravi, zbere vso svojo nemščino, ker je mislil, da ga bosta huzarja nemški bolje razumela, nego po domače, in jima namigne: »Alo! Gemer bircaus!« In Mohor se ni zmotil. Miško ga je precej razumel. Ko je pokazal Mohor še z roko, kaj hoče povedati, sta skočila oba po svoje čepice in vsi trije, Mohor v sredi, so jo zavili v gostilno k Nepotrebniku. Tu moramo povedati, da je Nepotrebnik prvi uvedel v svoji krčmi to lepo navado, da je dajal vsakemu gostu svojo kupico. Drugje so dobivali vsi le eno samo, če jih je tudi bilo polno omizje. Precej, ko so sedli, je ponudil Miško vsem kmetom okoli mize svojega vojaškega tobaka. Mehur je šel iz rok v roko. Skonca so sedeli tiho. Pri četrtem poliču so bili že zgovorni in pri vsakem poliču bolj in bolj. Huzarja sta jo rezala po madjarsko, Mohor pa pošteno po kranjsko in poleg so si namežikovali in z rokami mahali. Ali so se razumeli ali ne, to je težko povedati. Človek bi skoro mislil, da. Vsaj smejali so se, da bi kmalu popokali. Naposled so se jeli objemati. Miško je učil Mohorja madjarski in kmalu so bili vsi trije »baratom«. Da bi Miško pokazal svoje posebno prijateljstvo, je posadil Mohorju na glavo svojo vojaško čepico. Sam pa vzame očetov slamnik. Ta prijaznost je Mohorja tako genila, da je brž poklical še en polič. Janošu je jezik že odpovedal službo. Glava mu je bila

težka. Nasloni jo torej na mizo in zadremlje. Miško je pa jel učiti Mohorja po madjarsko šteti in naučil ga je do pet. Bog ve, koliko bi se bil Mohor še naučil, ko bi ne bil Nepotrebnik ustavil nauka, kažoč na uro. Stresli so zaspanega Janoša, prijeli se za pod pazduhe in Nepotrebnik jim je pomagal, da so se srečno zmotali skozi hišne duri in čez vežni prag. Ali zunaj jim je bila nocoj preozka cesta, na kateri se lahko izogneta dva velika senena voza. Plazili so se pri hišah zdaj na desni, zdaj na levi strani. Vendar so srečno brez vsake nezgode prijadrali do doma. Mohorica od skrbi ni mogla zaspiti. Čakala jih je s prižgano lučjo. Ko je zaslišala ropot pri vratih na dvorišču, jim je šla odpirat. Žena se prestraši, ko ugleda svojega moža v vojaški čepici. Misli si, da se je morebiti mož v pijačnosti sam v vojake vpisal. Ali ta strah jo je kmalu minil, ko se je Miško z očetovim slamnikom na glavi pomolil v vežo.

»Kaj ste vendar delali tako dolgo, saj bodo kmalu jeli petelini peti,« je godrnjala mati.

Ali kako se nanovo zavzame, ker je Mohor govoril samo madjarski. »Eč — kete — harom — baratom!« pogovarja Mohor svojo ženo, opotekaje se po veži. Mati so si mislili, da jim je črni Miško, kateremu so se nocoj oči svetile kakor ogenj, moža začaral. Miško je jel spet očeta objemati. Janoš se ga je oklenil od druge strani in vsi trije so govorili madjarski. Mati so kar strmeli vanje in se niso mogli načuditi.

»Za božjo voljo! Zdaj sem pa med samimi Madjari.«

Naposled sta se vendar huzarja skobacala v svojo izbico pod streho, mati so pa očeta spravili v posteljo. Že na pol v spanji je še vedno mrmral: »Baratom — eč — kete — harom — neč — et — het — baratom!« in žena je bila res v skrbeh za možovo pamet. Potolažila se je šele zjutraj, ko se je Mohor prebudil kakor pošten Kranjec: madjarski šteti že ni več znal, le »baratom« mu je še zvenelo po ušesih. Čemur se je pa Mohor najbolj čudil, je bilo to, da mu ona ni ničesar

očitala in da ni šobe napela kakor po svoji stari navadi. Le pri kosilu so rekli mati: »Če moški k vinu sedete, ni vas stran spraviti.«

To je bilo vse in Mohor, ki je pričakoval večje nevihte, je bil prav vesel.

Fr. Erjavec.

Iz »Stolistne rože«.

I.

Zopet gledam vas brez cvetja,
zapuščeni gaj in log,
vrt brez sadja in brez petja,
jesen vlada krog in krog.

Pod vetrovi trepetajo
veli listi vrh rastlin,
njih sledovi šepetajo
cvetja prejšnjega spomin.

Krasni dnovi, slasti sladke,
čase ste imeli kratke,
prešli ste in k meni zdaj
hodi le spomin nazaj.

II.

Med gozdovi, med borovi
je odpel večerni zvon,
tam za daljnimi vrhovi
vtonil dan je v nebosklon.

Kakor zlati ščit junaka
mesec v nebu se blišči,
v mraku moja duša čaka,
da se v noči pomiri.

Plovi, misel moja, plovi
 med nebeškimi svetovi,
 združi se v en glas in dih
 tam v vsemirja tisočih.

III.

Naj morja valovje buta
 ob življenja čolnič moj,
 naj divja nevihta kruta,
 naj grozi viharjev boj,

mirno moj čolniček plava
 tja, kjer sije jasen dan,
 radost v duši se vzigrava,
 ko se spomnim na pristan.

Saj mi v najtemnejši noči
 sveti v čudotvorni moči
 troje zvezd iznad višav:
 vera, nada in ljubav.

IV.

Isker konj je jezik naš,
 kakor čisti dih prirode
 vzrastel je z domačih paš,
 zdravi sin svobode.

Glavo v jasnem zraku dviga,
 iz oči žari mu sila,
 plamen iz nozdrv mu šviga,
 koža je kot svila.

V diru grive se njegove
 razigrajo med vetrove,
 a če v zmerni gre korak,
 v hoji plesu je enak.

V Pekingu.

Prve dni decembra je kan Kublaj z dvorom zapustil Šang-tu ter se podal v Peking, glavno mesto cesarstva. V kanovem spremstvu je bil tudi Marko. Kan ga je hotel ves čas imeti poleg sebe.

Sredi pota, na skrajni meji mongolske stepe so prišli do velikega kitajskega zidu. Zid je bil visok 16, širok pa pet metrov. V njem je bilo mnogo stolpov. Vlekel se je čez hribe in doline, preko rek in prepadov. Dolg je bil več kot dva tisoč kilometrov. Gradili so ga celj rodovi mnogo stoletij pred Kristusom. Milijoni sužnjev so delali, da bi postavili varno brambo proti vpadam Tatarov. Zaman! Tatarji so pridrli pod vodstvom Kublajevnega pradedna Džingis-kana, prekoračili zid in si podjarmili Kitajsko.

* * *

Kmalu se je pokazalo glavno mesto cesarstva Peking, čigar sijajne zgradbe in veličastni vrtovi so se vrstili na obeh bregovih reke Pei-ho, ki je prestolnico delila v dva popolnoma ločena dela: v kitajski, stari del in v tatarski ali novi del. Pred Markovimi očmi se je razprostrl prizor dveh mest, ležečih na nasprotnih bregovih iste reke in obdanih z visokim zidovjem. Zid okoli novega mesta je meril po dolžini 24 milj. Mesto je bilo zgrajeno v obliki pravnega in somernega četrkotnika. V vsaki stranici so bila vrata, ki so jih čuvali močni oddelki vojakov. Ulice so bile ravne. Cesta, ki je vezala dvojne nasprotnih vrat, je bila tako ravna, da bi se bilo videlo iz vrat v vrata, da ni bila razdalja med njimi tako velika.

Novo mesto so bili zgradili na ukaz kana Kublaja, kateremu so dvorni zvezdogledi prerokovali, da se bo prebivalstvo starega mesta, kjer je stanovalo podjarmljeno domače ljudstvo, nekega dne uprlo in povzročilo svojim gospodovalcem obilo skrbi. Kublaj se je

podvival zgraditi na drugem bregu reke novo mesto, sredi katerega je med krasnimi poslopji stala cesarska palača. Bila je zgrajena na prostoru, ki je meril štiri-jaško miljo in je bil obdan s trdnim zidom. Med istim zidovjem je bilo še osem manjših stavb, v katerih so bile shranjene vse kanove priprave za vojno in lov: loki, sedla, puščice in drugo vsakovrstno orodje in orožje. V zidu na južni strani je bilo petero vrat. Srednja vrata, ki so bila večja od drugih, so se odpirala samo, kadar je prišel cesar. Za prvim zidom je bil v kratkem presledku še drugi, med obema pa so bili travniki in vrtovi, po katerih so se nemoteno pasle koze, hermelini, beli jeleni in druge najrazličnejše živali. Na severozapadni strani pa je bilo majhno jezero, polno rib. Cesarska palača je stala na majhnem hribčku, na čigar pobočju so rasla drevesa iz vseh, tudi najbolj oddaljenih krajev.

Ko je Marko prišel skozi dvojni zid, je opazil toliko novega in lepega, da si je moral priznati, da bi njegova domišljija ne mogla ustvariti slike o takšnem sijaju. Povsod je bilo zlato in kristal. Blišč je bil viden že na razdaljo več milj. In znotraj! Hodniki so bili poslikani s prizori iz vojne in lova. Po vseh sobah in dvoranah zlato in srebro, razkošne preproge, svila. Marku se je zdelo, da sanja. Mislil je na tiste začarane kraje, koder se sprehaja domišljija majhnih otrok, ki so slišali pravljico o deveti deželi. Iznenadenje se je vrstilo za iznenadenjem, čudovitosti je sledila večja čudovitost. Marko si je večkrat pomel oči, da bi se prepričal, da ne spi in ne sanja.

* * *

V sledečih dneh je Marko opazoval šege in navede, katerim se ni čudil nič manj kot razkošnim palačam. Vedno bolj se mu je razkrivala moč velikega kana.

V prestolnici je utripalo srce cesarstva. Tja se je iz Indije in vseh krajev Kitajske stekalo blago in dragoceni predmeti. Tjakaj so iz najbolj oddaljenih kra-

jev prihajali trgovci nakupovat blago in od tam so vsak dan odhajali v sto smeri sli, ki so nosili vladarjeva pisma.

Cesarska pošta je bila izvrstno urejena. Vsakih 25 milj je bila postaja, kjer so sli lahko počivali in menjali konje, katerih je bilo na vsaki postaji več sto. V najnujnejših slučajih so konje menjavali vsake tri milje. Sli so nosili ob bokih ropotulje, ki so v diru proizvajale zelo močan ropot. Kadar so stražniki na manjših postajah zaslišali ta značilni ropot, so takoj zasedli konja ter čakali prihoda cesarskega sla. Ta je kanovo pismo izročil čakajočemu, ki se je v najhitrejšem diru podal proti prihodnji postaji. To je trajalo tako dolgo, dokler ni pismo doseglo naslovnika. Ako pa je bila vest naravnost izredna, kot na primer neredki slučaji sovražnih vpadov ali upor kake pokrajine, potem so vedno pošiljali po dva sla. Dalj so jima posebno izkaznico in obvezali so jima glavo, da bi jima močan veter ne škodoval. Nato sta pognala konja v dir. Ustavljala sta se le toliko, da sta menjala konje. Tako so v enem samem dnevu prihajale do kana vesti o dogodkih iz dežel, oddaljenih 200 milj.

Še bolj kot pošti se je Marko čudil denarni uredbi, katere Evropa takrat ni poznala. Dežela zlata, srebra in biserov se je za vsakdanjo kupčijo posluževala papirnatega denarja, katerega so izdelovali iz skorje dragocenega drevesa, ki je doma na Kitajskem in Japonskem, a se dandanes dobiva tudi pri nas, namreč neka vrsta murve. Bankovci so bili majhni in veliki, za majhne in velike vsote. Veljali so za vse cesarstvo in nihče se jih ni smel braniti. Ako so se v teku časa obrabili in pokvarili, jih je cesarska zakladnica zamenjala za nove. Res je, da si je cesarska blagajna ob zamenjavi pridržala tri odstotke vrednosti za stroške izdelovanja, a radi tega se ni razburjal nihče.

Marko se je čudil tudi črnemu kamenju, ki so ga kopalj v gorah. To kamenje je gorelo kot suh les in dajalo močno žerjavico. Ako so kos takega kamna zažgali zvečer, je gorel vso noč. Črno kamenje je bilo

poceni. Marko ni vedel, da je to premog, ki ga je tam okoli še dandanes mnogo. V Evropi tiste čase še niso poznali tako dragocenega kuriva.

* * *

Ko si je Marko ogledal zunanje znamenitosti glavnega mesta, je obrnil pozornost tudi na ljudstvo. Kmalu je opazil, da živijo poleg dvornega sijaja in razkošja ljudje, pogreznjeni v skrajno bedo, ki se gnetejo v umazanih hišah in starih ladjah ter so zadovoljni s prgiščem riža ali s tem, kar ujamejo v reki.

Ako pa je bila beda tolikega dela prebivalstva velika, ni bila kanova darežljivost nič manjša. Vsakemu, ki je prišel prosit, je dal kruha. Ubogi so to dobro vedeli in tisoči so vsak dan prihajali v cesarsko palačo po živež. Ti nesrečneži so klicali blagoslov z neba na svojega vladarja.

Včasih je prišla nad kako pokrajino povodenj, vihar ali suša in ves pridelek je bil uničen. Beda je bila v takih slučajih velikanska in kan bi ne mogel pomagati, da ni že prej mislil na take nesreče. Ob dobrih letinah je nakupoval pšenico, riž, ječmen, proso ter vse to shranjeval v suhih in dobro zastraženih prostorih. Kadar so mu javili, da trpijo v kaki pokrajini draginja in pomanjkanje, je takoj poslal tja svoje zaupnike, da bi poizvedeli o dejanskem stanju stvari. Ko je bila velikost škode in bede ugotovljena, je ljudstvo tiste pokrajine oprostil vsakršnega davka, zastonj razdelil žita in semena. Ako je poginilo mnogo živine, je primanjkljaj nadomestil iz cesarskih hlevov.

Če pa je bila draginja splošna in so brezvestni dragoletniki skrili zaloge živil, da bi jim zvišali ceno čez dovoljeno in pošteno mero, je kan odprl svoja skladišča in preplaval trg z žitom najboljše kakovosti ter ga prodajal po tri ali štirikrat nižji ceni, kot je bila tedaj običajna. Tako so bili oderuhi prisiljeni prodajati svoje skrite zaloge. Cene so postale navadne in draginja je v kratkem izginila.

Patriarhalno kraljestvo! Dobro urejeno in modro upravljano. Kadar se je zvečer oglasil z največjega

stolpa zvon in oznanjal delopust ter so se ljudje vračali v svoje hiše, katerih ponoči niso smeli zapustiti razen v izrednih potrebah, je kan z mirno vestjo lahko mislil, da je dobro poskrbel za svoje podložnike, kojih nobeden ni ostal lačen in brez pomoči.

Po knjigi «Il milione» (Marko Polo).

Pismo v domovino.

(Otonu Župančiču.)

Tomsk, 1.—2. junija 1919.

I.

Pomlad. Čeremhe bele v šumnih gajih,
žalujke breze nad zrcalom vod,
nebo nad stepo v radostnih sijajih, —

nekje se sokol nosi v sinji svod,
nad reko sanja vas, a v meji kliče
družico drozd... Povsod pomlad, povsod.

Le v srcu ni je. Misel v daljne griče
zaromala je, išče znanih cest
v dolenske loge, v solnčnate holmiče.

Zaman. Visok, molčeč je zid — bolest —
(ne preleti ga orlokrila ptica)
med nami zrasel od zemljé do zvezd.

In vse je le še čudežna pravljica:
kako šume v pomlad dobrane naše,
kako zlati se židana pšenica,

kako povračajo se črede s paše,
kako smeji se v bregu polni grozd,
zvenijo pesmi, žvenketajo čaše,

kako v viharju poje hrastov gozd...
Biló je. Daleč tam. In je minulo.
Le še spomin mi je otožen gost.

Za cvetom cvet — kako se je osulo
vse, kar bilo je radost in sijaj,
in v srcu zadnji je smehljal otrulo!

In zdaj ti pišem tja v domači kraj
iz step sibirskih v daljno domovino,
ki Bog ve če uzrem jo sploh še kdaj.

Prispe to pismo v rodno kdaj daljino?
Bog ve... Od tam ni sluhov, ni vesti,
ni pisem v to pozabljeno tujino.

Deli globoko morje nas krvi
in ne dozrejo mu bregov pogledi
megleni hrepenenja in skrbi.

Mordà v grobovih mnogi že sosedi
počivajo in ljubljeno srce
že mnogih dragih je podleglo bedi,

mordà... Mordà je naše že ime
samo še blede senca med spomini,
ni vzdihov več in suhe so solze.

Pozabljeni smo, izgubljeni sini...
Ah, dolga, težka, izgubljena leta,
mladost ubita, križana v tujini!

Mi vsi smo kakor tožen vrt brez cveta, —
uničil ga ponočni je vihar,
zatrll mu v kali vsa semena sveta, —
nikdar ne bo več prejšnjih rož, nikdar.

II.

Rad spal bi daleč tam, kjer naši lesi
šumijo v dan iz svojih rosnih sanj
in vriskajo škrjančki pod nebesi.

Rad spal bi tam, kjer v igri lesketanj,
beže slapovi rek od skale k skali
in strm je breg in solnce zlito nanj.

Rad spal bi tam, kjer v jezeru zrcali
nebo nad snegom sinjih se planin
in blesk neba se v eno zliva z vali.

Rad spal bi tam. In v sanjah bi tišin
dehtela nad menoj pomlad in cvetje
na grob mi sipala kot tih spomin.

Budilo bi me v noči sladko petje,
zvenceče od zemlje do zlatih zvezd
iz prsi slavčevih med mladoletje.

Rad spal bi daleč tam... Gre misel, gre
čez neobsežna, šumna stepna polja
in sanja duša, hrepeni srce.

A k tlom je prikovana moja volja —
in ni izhoda, ceste, ni poti, —
ni krila ne pomagajo sokolja —
in s stisnjenimi čakam le zobmi...

Vojeslav Molč.

V Angleški banki.

Kam te peljem najprej, dragi čitatelj, ko sva se
nekoliko odpočila in se oborožila z velikim mestnim
zemljevidom, brez katerega se ne drzni hoditi nikamor,
ako se nečeš izgubiti v tisočeri ulicah tega velikan-
skega mesta?

Kdor hoče uživati tuje kraje, se mora najprej iz-
nebiti svojih domačih navad in se prilagoditi tujini v
obleki in hrani, v govoru in v mišljenju. Če tega ne
stori, ostane med njim in okolico sovražna stena, ki ga
tako močno loči od ostalega sveta, da je samoten v
gneči in se v najveselejši družbi dolgočasi. V vsak kraj
moraš priti z resnim namenom, da boš v njem iskal
baš tega, kar tam najdeš. Ako hočeš uživati klasično
umetnost, pojdi v Rim! Ako se hočeš vesel pozabavati,

pojdi v Pariz! A v London smeš priti edinole z enim smotrom: denar šteti in iskati dobička.

Vse mesto je pravzaprav le velik stroj, v katerem se neštevilna kolesca v mrzlični naglici vrte in izdelujejo bogastvo, s katerim si Anglež kupuje svoje svetovno gospostvo. Velikanske delavske mase se pehajo v okolici po tovarnah in v pristanišču prekladajo tovore iz vsega sveta. V sredi mesta so pa velikanske pisarne, kjer se vodijo računi, sklepajo pogodbe in se štejejo dobički. Veliko telo angleškega naroda, katero steguje kakor pajek svoje dolge noge in prste po vseh petih delih okrogle zemlje, ima tu svoje srce, ki utriplje neprestano in žene gospodarsko kri modernega sveta — neutrudni in nikdar mirni kapital — po tisočernih žilah mednarodnega prometa.

Zato nas pa vodi prvi korak tje, kjer utriplje to srce z najmogočnejšimi udarci in napoveduje svetu zakone kapitalističnega razvoja. To je »Angleška banka«, velikansko poslopje sredi bogate City. Tu se osredotočuje ves mestni promet. Tu se shajajo omnibusi z vseh strani; in ker se Angležu zdi taka škoda vsake pedi zemlje, je trg pred banko seveda tako majhen, da vlada na njem nepopisna gneča voz in ljudi.

Kot zavedna in odločna »globetrotterja« tudi v najhujši gneči nisva v zadregi. Na široki Oxford Street skočiva zadaj na stopnice omnibusa in se hitro ujameva za držaj ter zlezeva po zavitih, kot lestvica strmih stopnicah na streho. Zato je treba nekoliko spretnosti, kajti tudi omnibus se je navzel velikega zaničevanja do počasnežev in zlepa ne počaka nikogar, tudi ustavi se samo takrat, kadar zavozji v tak kaos konj in voz, da ne more nikamor naprej. In tedaj je nebeški užitek, tako s strehe doli gledati na mravljlišče, ki mrgoli pod nami, na te cilindre, vozičke in konje, ki tekajo za vsakdanjim kruhom kakor za stavo. Tam spodaj je vse v smrtni nevarnosti. Kdor pade, ga pohodijo in povozijo in šele zvečer se čita njegovo ime v časopisih. A tak omnibus je drago zavetišče kakor Noetova barka v splošni povodnji: tako varen si na njem kakor dete v zibelki in imaš najprijetnejšo priložnost, da iz višine

premišljuješ zakone svetovnega prometa in neizprosnega boja za obstanek.

Pred banko stopiš dolj in si kar hipoma najnesrečnejši človek na svetu, kajti iz osmih ulic, ki se tu križajo, dero vozovi na kup, kakor bi se hoteli pomečkati. Težki omnibusi, izvoščki, dvo- in štirikolesni, poštni vozički, livrirane ekvipaže, majhne dvokolnice postreščkov, hropeči tovorni parizarji — vse to se vali na kup in vmes letajo in skačejo otroci človeškega rodu v smrtnem strahu, da jih ta grozeča sila ne podere in ne potepta. V sredi trga je svetiljka, okoli katere je nekoliko vzvišen prostor, kamor ne seže poulična oblast voz. Sem se zaletimo in s tega otoka opazujemo deročo prometno reko. Ko se prvič pokaže presledek v vrsti voz, jo udarimo z junaškim sklepom na nasprotno stran in stojimo na trotoarju pred banko, a le nekaj hipov, ker nas hiteči pešpotniki takoj potegnajo za seboj. Šele ko smo prodrli skozi vrata v poslopje, se lahko nekoliko oddahnemo.

Poslopje Angleške banke je velikanska zgradba, pri kateri se ti najprej čudno zdi, da nima nobenih oken. Angleži so za svoje bogastvo tako v skrbeh, da se jim zdi nevaren celo solnčni žarek, ki bi mogel od zunaj pokazati zločincu pot do milijonov, ki žive tu v velikanskih zalogah zlata in papirja. Vsa svetloba prihaja samo z notranjih dvorišč. Tako si je ustvaril kapitalizem svojo trdnjavo, proti zunanjemu svetu za varovano z debelo steno rezanega kamna, pred katero so postavljeni lični klasični stebri kot znamenje, da umetnost na svetu služi bogastvu za kratkočasen okras. V severozapadnem kotu je pa sezidan tempelj, posnet po Sibilinem svetišču v Tivoliju pri Rimu, a tukaj kraljuje v njem Merkur, edino božanstvo, ki ima oblast nad človeškimi srci. Nekdaj je bilo tu pokopališče sv. Krištofa; nad mestom pokoja in miru se je nastanilo najbujnejše življenje, nasičeno z najvišjo energijo.

Ker je to morda najvažnejši denarni zavod na svetu, se smemo pač nekoliko ozreti na njegovo zgodovino.

Angleško banko so ustanovili l. 1694., in sicer je podal prvi načrt zanjo Škot William Paterson. To je delniška družba, prva te vrste na Angleškem. Skozi 140 let je bila tudi edina. Ker je uživala velike kraljeve privilegije, se je silno razvijala. Seveda so nastale v poznejšem času še druge banke, a ta je edina angleška banka, ki sme izdajati papirnat denar. Začetna glavnica je znašala 1.200.000 funtov šterlingov, a pozneje se je podvanajsterila. Več kot tisoč oseb je v službi med temi zidovi; čepe nad knjigami, pišejo, računajo in pre-mišlujejo, kako bi se bogastvo banke pomnoževalo brez konca in kraja.

Zlata in srebra je v Angleški banki vedno okoli 20 milijonov funtov šterlingov v stalni zalogi, kajti čez 25 milijonov njenega papirnega denarja kroži po svetu, a ta vrednost, ki je zapisana na bankovcih, mora biti pokrita v banki z istinitim kapitalom. Banka opravlja poleg drugih bančnih poslov za vlado tudi vse, kar je v zvezi z državnim dolgom, in to ni majhna stvar, kajti Anglija ima že 750 milijonov funtov šterlingov dolga. Dandanes se dela vse na kredit in zato se ni čuditi, da so najbogatejše dežele na svetu tudi najbolj zadolžene.

Zmenil sem se z nekim tovarišem iz hotela, da se snideva danes v Angleški banki. Uradni prostori banke so namreč občinstvu seveda odprti, a do notranjih skrivnosti se dobi pristop le težko. Dovoljenje mora dati sam governor banke ali vsaj njegov namestnik, deputy governor. Vseh štiri in dvajset drugih ravnateljv nima te oblasti. Moj prijatelj gospod James Wild pa je ne vem, po katerih tetah, svakih ali drugih zvezah znan z vladajočimj duhovi prvega angleškega denarne-ga zavoda in si je torej dobil dovoljenje, katerega sem po njegovi prijazni velikodušnosti postal deležen tudi jaz.

Čakal ga nisem dolgo. Prišel je točno. Zamudni so po navadi ljudje po majhnih mestih, kjer nič ne računajo z daljavami in torej s potjo vedno kaj zamude. V Londonu pa vsakdo ve, da mora za najbližji obisk računati vsaj eno uro poti, in zato je točen. Gospod James Wild je pristen Anglež, kajti doma je na Škotskem,

prebiva pa v Avstraliji. V London pride po trgovskih opravkih in to potovanje je hkrati njegov tribut stari domovini, od katere se Avstralija vedno bolj osvoboduje.

Kmalu je gospod Wild dosegel, da naju je peljal nižji uradnik v notranje prostore. Velikanska zgradba obsega okoli štiri orale zemlje in tu je združeno vse, kar služi poslovanju banke.

Najprej stopimo v silno močno zidano, obokano zgradbo, podobno temni kleti.

»The Bullion Office«, reče najin voditelj. »Tukaj je shranjena zaloga zlata in srebra. Tu se hranijo natančno stehtane množine dragocene kovine in tvorijo vrednostno zalogo banke. Bankovci, katere nosita v žepu gospoda, imajo veljavo le radi tega, ker leži tu varno shranjena njihova vrednost, s katero se vam takoj vsak trenutek na zahtevo pokrije bančni papir z zvenečo zlato veljavo.«

»Zanimivo, krasno.« je mrmral gospod Wild, katerega pogledi so z veliko ljubeznijo objemali skrbno spravljene zlate zaklade.

»Koliko pa je en milijon funtov?«

Uradnik pokaže neko višino. »Vse je stehtano do zadnjega miligrama, gospoda. Izvolita vstopiti tu v »Weighing Office« (urad za tehtanje), kjer se zlato tehtal.« Natančno opazovanj od vseh strani vstopimo v prostor, poln tehtnic, nad katerimi se po vozovih na železnih tirih prevažajo zlati tovari. Zlati so bili zaviti v podolgastih zavojih in vsak stehtani oddelek se skrbno zapiše, močno zavije, zapečati in mora prestati vse mogoče muke, preden je dovolj preskrbljeno za njegovo varnost.

»Tukaj, gospodje, je videti stroje, ki tehtajo ceskine, po 33 vsako minuto. Tehtnica stehta sproti vsak sovereign in one, ki imajo pravo težo, polaga na kupe v en oddelek. To se godi avtomatično z največjo natančnostjo. Na dan se tu stehta okoli 80.000 sovereignov.«

Dobra volja mojega tovariša je vedno bolj rasla in v srcu brezčutnega Angleža so se začela oglašati sre-

brna čuvstva prijetnega zadovoljstva. Najin voditelj pa naju je z vpljudno spretnostjo ločil od zlatih tehtnic in peljal čez dvorišče proti drugi veliki zgradbi.

»Izvolite si ogledati ‚Printing Office‘, kjer se bankovci tiskajo.«

»Zanimivo, prekrasno,« je vzkliknil polglasno gospod Wild. Najin vodnik pa nama je predaval na poti o veselih in žalostnih zgodbah, o rojstvu, življenju in smrti bančnih papirjev.

»Več kot 50.000 bankovcev se natisne vsak dan v teh prostorih. Vrednost posameznih listov je od 5 do 1000 funtov šterlingov.«

Odpre se velikanska dvorana, polna tiskarskih strojev, ki s flegmatično navdušenostjo polagajo tiskarske liste drugega na drugega. Sto funtov šterlingov ali pa posetnica — to je stroju popolnoma vseeno.

»Tu se tiskajo tudi poštna nakaznice in bankovci za Indijo,« je razlagal naš mentor ter pokazal z močno kretnjo na hropeče stroje.

Gospod Wild je postajal vedno bolj navdušen. Njegova duša je s slastjo uživala pogled na tako dobičkonosno podjetje, kakor je tiskarna za bankovce.

»Je pa tudi preskrbljeno, da se kaj ne pokrade, kaj ne?« je vprašal z veliko sočutnostjo.

»Menim da,« odgovori uradnik. »Nadzornik nadzira nadzornika. Kakor vidite, so povsod nastavljene straže, ki ostro pazijo na vsak naš gibljaj. Ponoči pa pa straži poleg bančnih čuvajev tudi oddelek vojaštva vse kote, kjer bi se zločinec mogel prikraati.«

Bliže k strojem nas niso pustili. Le oddaleč smo smeli pogledati v dragoceno delavnico in kmalu je naš vodnik z vso prijaznostjo potisnil gospoda Wilda in mojo malenkost skozi vrata na dvorišče.

Gospod Wild se ni mogel premagati, da se ne bi obrnil in pogledal nazaj. Njegovi pogledi so obviseli ob vratih, a njegova duša se je izprehajala med stroji...

»Sedaj si oglejmo še ‚The Old Note Office‘, urad, kjer se shranjujejo stari bankovci, ki so že ob veljavo. Vsak bankovec, ki se v banki izplača, se črta in izgubi s tem trenutkom svojo vrednost. Nekateri bankovec

radi tega doživi le kratko starost. Lahko se primeri, da je danes izdan in jutri že črtan. Črtani bankovci pa se še ne uničijo, ampak se pet let shranijo v banki, da služijo lahko za dokazila v pravadah ali drugih slučajih. Dalj časa se ne shranjujejo, ker je njih število preveliko. Vsak teden se vzamejo izmed njih bankovci, ki so bili izdani v istem tednu pred petimi leti, in se sežgo.«

Stopili smo v ta oddelek. Stene velikih soban so od tal do stropa obložene z zavoji, v katerih so zloženi stari bankovci in razdeljeni po dneh in tednih svoje smrti ter čakajo pogreba.

»Koliko pa je tega blaga«? je vprašal gospod Wild.

»V petih letih se nabere okoli 80 milijonov bankovcev, ki tehtajo kakih 90.000 kilogramov.«

»Bog pomagaj!« se je začudil gospod Wild, »koliko pa je vredna ta krama?«

»Zadnjič je znašala skupna vrednost črtanih in shranjenih bankovcev 1750 milijonov funtov šterlingov. Neki šaljivec je izračunal, da bi tvorili 13 km dolgo vrsto, če bi jih položil drugega za drugim.«

»No, vi bi lahko z bankovci London potlakali in hiše olepili!«

»Da, ako jih ne bi morali sežigati.« In peljal naju je skozi hodnik do velike peči ter dejal: »Tu se bankovci sežigajo. Peč je pet čevljev visoka in ima v premeru deset čevljev. Vsak teden je čisto polna.«

»Peklenska peč to!« je godrnjal gospod Wild.

»V nekaj trenutkih se izkade v obliki lahkega dima skozi dimnik listi, ki so bili še pred kratkim vredni mnogo milijonov.«

Gospod Wild je molče strmел nekaj časa v peč. Nato se pa hitro obrne in reče: »Pojdimo! Če tukaj notri ne čepi sam vrag, ga ni nikjer več!«

»Gospoda smeta pogledati še eno zanimivost: bankovec za en milijon funtov šterlingov!«

»To pa to!« je pritrdil gospod Wild. Šli smo v pisarno, kjer leži spominska knjiga za tujce. Tukaj se

bere ime marsikatero odlične osebe. Tu so imena vladarjev, s kronami in brez kron. In mnogokrat so poslednji mogočnejši od prvih...

V lepem zabojčku pod steklom se vidi dragoceni papir. Večji je in lepše risan od svojih ponižnejših tovarišev. Tudi je dobro ohranjen, ker se mu ni treba truditi po svetu, hoditi po semnjih, poslušati prepire med mešetarji in se valjati po potnih žepih. Kakor kralj na prestolu sedi tu v svoji škatlici in se lahko smeje zmečkanim in umazanim proletarcem svojega rodu, ki dobivajo toliko ran v boju za obstanek in se morajo včasih podvreči celo malo okusnim operacijam z limom in papirčki, da si ohranijo življenje. Da, tako je na svetu! Revež se trudi in trpi, bogatinu pa vsi strežejo, se mu hlinijo in ga občudujejo!

Gospod Wild se je ves zamaknil v ta prijazni simbol najvišje zemeljske sreče. Vedno bliže mu je prihajal z nosom, da si vtisne neizbrisno v spomin te tako pomenljive poteze.

»Ali se sme ta bankovec tudi otipati?« je vprašal uradnika. »Bi vsaj smel reči, da sem imel že milijon funtov v roki!«

»Je prepovedano!« odgovori uradnik smeje se. »In vam tudi nič ne koristi, predragi gospod Wild, čeprav ga ukradete. Kajti poglejte: bankovec je brez številke in brez podpisa! Niti ene žemlje si ne morete kupiti zanj!«

»Potem naj pa le v škatli ostane,« reče gospod Wild vdano. Hipoma je izgubil bankovec zanj vsako zanimivost. Koliko je na svetu papirjev, ki so lepši in močnejši in večji!

Poslovila sva se od vljudnega uradnika. Kmalu sva stala na ulici.

»Hvala vam lepa, gospod Wild! Zlato Angleške banke in vaša prijaznost mi ostaneta vekomaj v spominu!«

In že naju je ločila vrveča množica. Šla sva vsak na svojo stran.

Dr. Evgen Lampe.

Na poti v led in noč.

V čudnem razpoloženju sem prebil zadnjo noč 21. julija 1893. Napisal sem nekaj pisem in brzozjavko. Ob treh zjutraj sem poklical kapitana Swerdrupa in še nekaj svojih tovarišev. Dvignili smo sidro in ostavili pristanišče Vardö ob tihi jutranji uri. Vse mesto je še ležalo v globokem snu. Vseokrog sama blažena tišina in pokoj. To je bilo ravno pravo razpoloženje, da človek ostavi svojo domovino.

Ko je naša ladja »Fram« počasi zaplula v morje, našemu daljnemu cilju naproti, sem stal na krovu in gledal, kako se nam je počasi na obzorju odmikala kopna zemlja. Zbogom, Norvegija, domovina moja! Kaj vse se bo pač dogodilo, preden te bom videl spet! — Kmalu pa je padla megla in vse zagrnila. In skozi meglo, venomer skozi meglo smo puhali neprestano štiri dni. Peti dan opoldne pa se nam je pokazala Novaja Zemlja, ki pa jo je tudi kmalu zagrnila megla. Zato smo se obrnili na vzhod, proti Jugorski cesti. Dne 27. julija smo nepričakovano trčili ob led. Res da še v malih gručah, a že tu se nam je pokazalo, kako izborna ladja je naša »Fram«, ki bo nedvomno sijajno kljubovala vsem ledenim oviram. Led je bil čedalje gostejši. »Fram« pa se je z lahkoto vila in sukala skozi razpoke ledenih grmad. V nedeljo 29. julija smo se z vso naglico približali Jugorski cesti. Ogleдали smo se naokrog, a nikjer nismo mogli zaslediti kopne zemlje. Minile so cele ure, preden smo opazili nizko senco nad morsko gladino. To je zemlja, otok Wajgač, in na desni kopnina. Kmalu smo zagledali mesto Habarovo z njegovimi maloštevilnimi poslopji ali skednji, šotori in nekoliko hišami. Tam smo se sestali z Rusom Aleksandrom Ivanovičem Trontheimom, ki nam je privedel 34 psov. Psi so bili trdno zvezani med seboj in so strahovito tulili. Bili so raznih pasem, nekateri dolgodlaki, blesteči beli, z navpično stoječimi ušesi in ostrimi gobci. S svojo dobrodušnostjo so se nam takoj prikupili. Drugi spet so bili bolj podobni lisicam, nekateri pa so bili črni ali lisasti. Potem ko

smo jih preizkusili, smo jih privezali na krov ladje, kjer so lajali in tulili, da nam je trgalo ušesa. Pripravili smo se za odhod. Napočila je ura slovesa. Ločili smo se od Trontheima in z njim je odšla naša zadnja pošta v domovino. Zdaj je bila pretrgana poslednja vez! Čisto sami smo ležali v širokem megljenem morju. Poletje so je že nagibalo h koncu in imel sem občutek, da razmere v ledenih pokrajinah vendarle niso tako ugodne, kakor bi si jih želel...

O polnoči, od 4. na 5. avgusta, smo se odpeljali. Kmalu smo dospeli iz Jugorske ceste ter se podali na nevarno Karijsko morje. Na Jalmalskem polotoku smo trčili na zadnje ljudi, dva zajetna Samojeda, ki smo ju lepo sprejeli in pogostili z jedjo in tobakom. Severna azijska obala je svojevrstna ravnica, pokrita s samim peskom, med katerim se le tu pa tam borita trava in mah z vetrom. Ptice selivke so se odpravljale proti jugu in ostavljale v nas čuvstvo zapuščenosti in osamelosti. Napočil je september s svojimi tihimi, mračnimi, sneženimi dnevi. Puščobna brezupna zemlja s svojimi ploščatimi griči je bila čezdalje bolj pokrita s snegom.

Nato smo dospeli na najsevernejšo točko Azije. Zunaj na morju je že zdavnaj zašlo solnce, mesečno nebo je sijalo v sanjavem zlatem blesku. Ena sama zvezda je bila videti; stala je ravno nad Kapom Čeljuskinom ter svetlo in tožno sijala z bledega neba. Naša pot pa gre čimdalje bolj proti severu, venomer proti severu, z dobrim vetrom, kar le premorejo para in jadra, miljo za miljo, teden za tednom skozi te neznanе pokrajine. Človek se mora izpraševati, ali je sen ali resnica.

Vreme je bilo razmeroma lepo, morje ugodno. V sredo 20. septembra pa sem se nenadoma prebudil iz svojih sanj. Ladja je hipoma obstala, planil sem ven, pred nami se je razprostiral rob ledu, dolg in velik, ter se blestel skozi meglo. Ko smo hoteli nato zapluti skozi led proti severu in nismo mogli dalje, sem sklenil, da počakamo boljšega vremena in vidimo, ali nam bo mogoče nadaljevati pot. Po mojih računih smo bili

na 78° 30' severne širine. Zato smo začasno pričvrstili ladjo ob veliko ledeno grmado in se pripravljali, da očistimo kotle in nanosimo premoga. Dne 25. septembra nas je že popolnoma zamrznilo.

Bližala se je zima, prihajala je neskončna zimska noč, polna strahu in groze. Ni nam kazalo drugega, ko da se pripravimo nanjo, in tako smo izpremenili svojo ladjo, kolikor se je pač dalo, polagoma v udobno zimsko bivališče. Prav tako smo se skušali zavarovati proti uničujočim vplivom mraza, plavajočega ledu in drugim naravnim silam, ki bi jim, kakor so nam prerokovali, morali podleči. Krmilo ladje smo dvignili, da ga ne bi led zmečkal in strl. Tudi s strojem smo imeli precej dela, preden smo odstranili vsak posamezen kos, ga namazali z oljem in ga spravili za čez zimo. V ladji smo priredili prostor za mizarsko delavnico. Mehanično delavnico smo imeli v strojnici, kovačnica je bila najprej na krovu, pozneje na ledu. Kleparnico smo imeli večidel v igralnici, čevljarska, jadreniška in razna druga dela smo opravljali v salonu. Od najboljčlovejših instrumentov do navadnih cokel in ročajev sekir ni bilo ničesar, kar se ne bi izdelovalo na krovu »Frame«. Zgradili smo si tudi mlin na veter, ki nam je gnal dinamo ter na proizvajal električno luč.

K vsem tem raznoterim opravilom so se kot najvažnejša pridružila še znanstvena opazovanja, ki so mnogim izmed nas nudila stalen opredek. To so bila predvsem vremenoslovna in zvezdoslovna opazovanja, raziskavanja ledu in vode, merjenje globine, zbiranje in preiskovanje živali, najdenih v severnih morjih, doščanje množine elektrike v zraku, preiskovanje morskih tokov pod ledom itd.

Dnevi na ladji so bili seveda dokaj enolični. Ob osmih smo vstajali in zajtrkovali, po zajtrku je nekaj ljudi moralo skrbeti za pse, drugi pa so se podali za svojim delom. Vsak zapovrstjo je moral po en teden pomagati kuharju pri pomivanju in pogrinjaju mize. Ob eni je bilo kosilo, pri katerem so krožile šale in dovtipi, nato kratek oddih in potem do šestih zvečer zopet na delo. Po večerji smo se zbrali navadno v sa-

lonu, ki se je spremenil v tiho čitalnico. Tako je bila naša »Fram« sredi dolge zimske enoličnosti prava oaza v tej brezmejni ledeni puščavi.

Lahko torej rečem, da nam je čas na splošno minul prijetno in skoro neopazno ter da smo se zaradi rednih navad, ki smo si jih naložili, počutili dobro. Najbolje lahko predočijo moji vsakodnevni zapiski način našega življenja v vsej njegovi enoličnosti. Tu ni nobenih velikih dogodkov, a prav zato nudijo ti zapiski resnično in ne nalepitičeno sliko tega življenja. Naj navedem nekaj mest iz svojega dnevnika:

Torek, 26. septembra. Lepo vreme. Solnce stoji zdaj že mnogo nižje. Opoldne je stalo 9° nad obzorjem. Zima se bliža naglo. Danes zvečer imamo — 26° Celzija, a nam ni mraz. Po mojih opazovanjih smo na $78^{\circ} 50'$ severne širine. Na večer sem se malo izprehajal po ledeni plošči.

Nič ni čudovitejšega na svetu, nego je arktična noč. To je prava sanjska dežela, naslikana z najnežnejšimi barvami. Senca se preliva v senco, da človek ne ve, kje se prične katera in neha druga. Ničesar, nobene oblike ni, vse samo šibka, sanjavo pobarvana glasba, kakor zategla pridušena melodija. Ali ni vsa lepota življenja vzvišena in čista kakor tale noč?

Nebo je podobno veliki kupoli, ki je v svojem žarišču sinja in se na straneh preliva v zeleno, nato na robovih v lilasto in višnjevo barvo. Na vrhu kupole sredi sinjine sijejo zvezde, ki trosijo na zemljo mir, s katerim nas te neizpremenljive naše prijateljice vedno navdajajo. Na jugu pa stoji velik, rdečerumen mesec, obdan z žoltim obročem in rahlimi zlatimi oblaki, ki trepečejo pod sinjim ozadjem.

Zdajci razprostre severni sij čez nebeški strop svojo lesketajočo srebrno kopreno, ki se preliva zdaj v rumeno, zdaj v zeleno, zdaj v rdečo barvo. Razširja se in se zopet krči v svojem večnem nemirnem izpreminjanju, da se nato razdeli v plapolajoče raznovrstne trakove lesketajočega se srebra, preko katerih švigajo valoviti, iskreči se žarki; nato ves čar izgine. V na-

slednjem trenutku pa se zopet zablesti v ognjenih jezikih prav vrhu zenita, nato spet švigne jasen curek z obzorja navzgor, dokler vse ne skopni v mesečini. To je, kakor bi čul vzdihljaj odhajajočega duha. Tu pa tam še nekaj plapolajočih svetlobnih žarkov, nedoločnih kakor davna slutnja, to je prag z bleščečega se oblačila severnega sija. A zdajci prične zopet naraščati, znova jamejo švigati bliski kvišku in brezkončna igra se zopet pričinja. In ves ta čas smrtna tišina vseokrog, pretresljiva kakor simfonija neskončnosti.

Četrtek, 28. septembra. Sneženi zameti in veter. Danes je za naše pse dan odrešitve; doslej so imeli res kaj otožno življenje na krovu, kjer so bili priklenjeni, odkar smo zapustili Habarovo. Ko smo jih zdaj izpustili, je izbruhnil vihar radosti. Valjali so se po snegu, se snažili in drgnili ter v divjem veselju z glasnim lajanjem poskakovali po snegu. Ledena ploskev, ki je še do nedavna bila tako osamela in zapuščena, mi je s svojo nenadno glasno obljudenostjo nudila živahen pogled; prekinil se je molk stoletij. Odslej bomo pse rajši privezovali na ledu.

Ponedeljek, 9. oktobra. Popoldne, ko smo ravno sedeli brez dela in kramljali, je nenadoma vstal oglušujoč hrup in vsa ladja se je stresla. Prvič nas je stisnil led. Vsi so prihiteli na krov gledat, kaj je. »Fram« se je zadržala čudovito, kakor sem pričakoval od nje. S stalnim pritiskom se je led kopičil bliže, vendar je moral zaplavati pod nami in mi smo se počasi dvigali. To stiskanje se je ponavljalo vse popoldne in je bilo včasih tako silovito, da se je »Fram« dvignila več čevljev visoko: nato pa je led ni mogel nositi več in se je udrl pod njo.

Petek, 13. oktobra. Zdaj smo sredi tega, pred čemer so nas hoteli zlohoni preroki tako preplašiti. Led pritiska in se kopiči s strahovitim grmenjem okrog nas. Plošče se grmadijo v dolga obzidja in v cele kupe, ki segajo dokaj visoko k naši ladji. To je res kakor borba na nož, da bi našo »Fram« zdrobilo v prah. Mi pa se

dimo tukaj čisto mirno in ne hodimo niti na krov, da bi si ogledali ves ta metež, temveč kramljamo in se smejemo, kot da ni nič.

Ako si predstavljamo, da velikanske množine ledu, gnane v neko smer, nenadoma trčijo na ovire, na primer na ledene gruče, ki so zaradi vremenske spremembe v kakem bolj ali manj oddaljenem kraju gnane v nasprotno smer, bomo razumeli velikanski pritisk, ki mora nastati ob tem trčenju.

Takšna borba med ledenimi masami je nedvomno nekaj veličastnega. Človek čuti, da je v prisotnosti titanskih sil, in lahko je umljivo, da se šibkih duš poloti strah. Zakaj kadar se prične grmaditi led v velikih množinah, je res podoba, da ne bo niti točka zemeljske površine obstala mirno.

Najprej se začuje v veliki puščavi šum kakor grmenje nekega oddaljenega potresa, potem se začuje na več mestih, kako prihaja bliže in bliže. Onemelo ledeno svetovje odmeva od grmenja, orjaki vse prirode so se prebudili na boj. Led jame pokati vseokrog in se kopicí in čisto nenadoma je človek sredi borbe.)

Od vseh strani čuješ, kako vse tuli in grmi; led se stresa in rjove pod nogami; nikjer ni miru. V so mraku vidiš, kako se čezdalje bliže prihajajoči visoki grebeni grmadijo in kopicíjo. Velikanske kepe, debele po tri, štiri in pet metrov, pokajo in padajo druga za drugo kakor lahka peresa. Zdaj so že čisto blizu in človek beži, da bi se otel. A nenadoma se razpoči led pred nami in odpre se črn prepad, iz katerega brizga voda. Obrneš se v drugo smer, a skozi temo jedva še opaziš, da se ti bliža nov okop ledenih grmad.

Poskusiš v drugo smer, a tam je prav tako. Vseokrog grmenje in rjojenje kakor od velikanskega vodopada, s poki kakor streli topov. Že prihaja vse bliže in bliže. Ploča, na kateri stojiš, se zmanjšuje, voda lije čez njo. Ni rešitve, razen če splezaš preko valečih se ledenih gruč, da dospeš na drugo stran nakopičenega ledu. Toda upor se poleže, hrum potihne in se polagoma izgubi v daljavo. To se dogaja tu gori daleč na severu, mesec za mesecem, leto za letom.

Četrtek, 26. oktobra. Danes smo se slovesno poslovili od solnca. Opoldne se je poslednjič prikazala polovica njegove ploskve nad robom ledu na jugu, ploščata polobla z motno rdečo lučjo, a brez toplote. Na počila je zimska noč. Kaj nam pač prinese? Kje bomo, ko se solnce spet povrne? Nihče ne ve. Da bi se potolažili radi izgube solnca, imamo prečudovito mesečino. Noč in dan kroži mesec po nebu.

Nedelja, 24. decembra. Božični večer. Sedem in trideset Celzijevih stopinj mraza. Bleščeča mesečina in neizmerna tišina arktične noči. Napravil sem samotni sprehod po ledu. Prvi božični večer, kako daleč od domovine!

Nedelja, 31. decembra. Lepšega Silvestrovega večera bi ne moglo biti. Severni sij blesti v čudovitih barvah in svetlobnih progah čez vse nebo, zlasti pa na severu. Tisoči zvezd poblestevajo med severnim sijem na višnjevem nebesnem oboku. Na vse strani se led brezkraino in molče širi v noč; z ledom pokrito oklopje »Frame« se ostro in temno odraža proti bleščečemu nebu.

Glasno smo čitali svoj domači časopis in si nato privoščili imenitno večerjo. V trenutku, ko se je staro leto poslovilo, smo vsi vstali in jaz sem moral spregovoriti par besed...

Ponedeljek, 15. januarja. Čim blodim tod okrog in si ogledujem ta led na vse strani, tem močneje se mi vsiljuje načrt, s katerim sem se že dolgo bavil v svojih mislih.

S temi psi in sanmi bi se dalo po ledu dospeti na tečaj, ako bi ostavil ladjo in bi se nato vrnil v smeri proti Franca Jožefa deželi, proti Spitzbergom ali po zapadni obali Grönlandije. Za dva človeka bi bila to malone lahka ekspedicija.

Vendar bi bilo prenačljeno, da bi se odpravil že spomladi. Najprej moramo videti, kje pristanemo poleti. Če pa natanko pomislim, le ne vem, ali bi bilo prav, če se odstranim in zapustim svoje tovariše. Če pomislim, da bi prišel domov, drugi pa ne!

In vendar sem prišel sem, da preiščem neznane obtečajne pokrajine; zato so Norvežani dali denar in gotovo je moja prva dolžnost, storiti, kar morem.

Petek, 2. februarja. Danes veliko slavje na čast 80. stopinji. Po mojih opazovanjih davi smo zdaj na $80^{\circ} 10'$ severne širine in $132^{\circ} 10'$ vzhodne dolžine. Hura! Dobro jadramo!

Torek, 6. februarja. Mirno, jasno vreme. Na jugu nad obzorjem proseva solnčna luč. Temperatura znaša — 47° in — 48° C. Vzlic temu, da smo malo oblečeni in brez pokrivala, ne čutimo mraza; celò medeno kljuko na vratih lahko primeš brez škode.

Petek, 16. februarja. Danes se je zopet pripetilo nekaj posebnega: opoldne smo videli solnce ali, bolje povedano, podobo solнца, kajti bil je sam odsvit. Ta odsvit je bil spočetka samo ploščata, žarko rdeča ognjena progga na obzorju; nato sta nastali iz nje dve ognjeni proggi, druga vrh druge, s temnim prostorom v sredi. Z velikega jambora sem videl štiri ali celò pet takih vodoravnih črt, drugo vrh druge, in vse v isti dolžini, nekako tako, ko če bi si mogel predstavljati človek motno rdeče štirioglato solnce s temnimi vodoravnimi progami na njem.

Sobota, 24. februarja. Današnje opazovanje izkazuje, da se nahajamo na $79^{\circ} 54'$ severne širine. Čudno, da smo prišli tako daleč na jug, čeprav je vel severno-zapadni veter samo 24 ur.

Sobota, 24. marca. Velika noč. Solnce vstaja in postaplja vso ledeno ravan v svojo luč. Pomlad prihaja, a ne prinaša nobenih radosti. Tukaj je mrzlo in pusto kakor prej. Duša odreveni. Kako čudovito milo je zdaj spomladi doma v mojih smrekovih lesovih! Vlažni mah čutim, v katerega se vdira noga mehko in brezšumno; rjavkasto rumena voda v potoku šumlja po razpokah in skalovju, zrak pa je poln vonja po mahu in smrekovih iglah. In smrekovi gozd, ti edini prijatelj moje mladosti, od tebe sem se naučil najglobljih zvokov prirode!

20. maja. Davi sem bil na smučeh zunaj. Led se je radi stalnih vetrov tekom zadnjih tednov na več mestih

razpočil; čez razpoke je prehod skrajno težaven, ker so polne majhnih ledenih koščkov, ki plavajo razkropljeni naokoli in so deloma pokriti s snegom. Jako varljive so.

13. junija. Led je z vsakim dnem mehkejši. Okoli nas se delajo velike mlake na ledu. Gotovo bi ne prišli daleč, če bi bili prisiljeni zapustiti ladjo in se odpraviti s sanmi proti jugu ali zahodu. Včasih se mi zdi čudno, da nobenega naših ljudi ne objame strah, ker nas žene čedalje bolj proti severu, zmerom više v negotovost; a nobeden izmed njih še ni pokazal strahu. Vsi so mrki, ako gre na jug ali zahod, in vsi žare od veselja, če nas zanaša proti severu, čim dalje tem bolje.

Pa vendar si nihče ne more zakrivati dejstva, da pojde na življenje in smrt, ako bi se zgodilo, kar so nam malone vsi prerokovali. Če bi nam led zdrobil ladjo kakor nekoč »Jeanette«, da bi se potopila, in bi ne mogli oteti dovolj zalog za življenje na ledu, da bi se morali obrniti proti jugu, bi glede naše usode pač ne bilo nobenih dvomov več.

Skupini »Jeanette« se je godilo slabo, a njih ladja se je potopila na 77° severne širine, torej razmeroma blizu kopne zemlje, medtem ko je nam najbližja zemlja oddaljena dvakrat toliko, da o obljudeni zemlji sploh ne govorim. Od Kapa Čeljuskina smo oddaljeni zdaj več nego 550 km, a od tam je še dober kos poti do obljudenih krajev.

Ali naša »Fram« ne bo zdrobljena in nihče niti ne misli, da bi se kaj takega utegnilo zgoditi. Godi se nam kakor veslaču na kajaku, ki dobro ve, da bi z enim samim napačnim udarcem vesla bil izgubljen, da bi se potopil; on pa mirno nadaljuje svojo pot, ker se zaveda, da tega napačnega udarca ne bo storil.

Nedelja, 12. avgusta. Krasen večer. Napravil sem izprehod med žlebovi in ledeniki; bila je tako čudovita tišina, nikjer glasu, samo enolično padanje kapelj z ledenih kep in v daljavi moten šum griča, ki se vdira. Solnce stoji nizko na severu, nad nami pa bledosinje nebo z zlato obrobljenimi oblaki. Globoka, pokojna samota vseokrog.

Nedelja, 9. septembra. Že nekaj dni je, kar je zašlo polnočno solnce, in solnce vzhaja že na severozahodu; nocoj je zatonilo okrog 10. ure in spet je preko vse večne beline razlita rdeča luč. Zima se naglo bliža.

Petek, 21. septembra. Življenje gre svojo enolično, ravno pot, brez vsakršnih dogodkov. Pa vendar je čudno, kako naglo beži čas. Napočilo je enakonočje, noči postajajo temne in opoldne stoji solnce samo 9° nad obzorjem.

Dan prebijem z delom v svoji kajuti in pogosto imam občutek, ko da sem doma v svoji delavnici. Ko zalajajo psi, prisluhnem, kdo prihaja. Nato pa se domislim, da nisem doma, da stojimo na pragu druge dolge arktične noči in da plovemo po zamrzlem tečajnem morju.

Nedelja, 23. septembra. Včeraj je minilo leto, kar smo prvič pritrdili ladjo na velik grič na ledu.

Torek, 25. septembra. Če računamo od mesta, kjer nas je dne 22. septembra 1893. uklenilo na naše pozicije, do položaja dne 22. septembra letos, vidimo, da smo pridobili cele štiri stopinje in prišli od 77° 43' do 81° 53'.

To je nekaj dogodkov iz zapiskov prvega leta. Živeli smo mirno in delavno življenje. Enoličnost nam je tu pa tam prekinjal strah, da nam ne bi led strl ladje, mestoma poseti medvedov in lovi na severne ptice. Ker pa nas plavajoče ledene gruče niso zanašale dovolj proti severu, temveč proti zahodu in bi tako nikoli ne bili dosegli tečaja, sem se odločil, da določim ekspedicijo na severni tečaj za prihodnjo pomlad. Ta ekspedicija bi obstajala iz dveh mož, primernega števila psov, kakih 1000 kg živeža in iz drugih potrebščin. V petdesetih dneh bi utegnil dospeti na tečaj, nato bi nameril pot na Kap Fligely in Franca Jožefa deželo, ker na to, da bi mogel najti ladjo sredi ledenih gora, seveda ni bilo misliti. Na povratku bi pač ne imeli več dovolj hrane, zato bi morali nekaj psov polagoma usmrtiti, da bi pre-

hranili druge z njimi. Tako bi bili torej, če bi se odpravili 1. marca, 30. aprila na tečaju in bi 1. julija dospeli preko Kapa Fligely ter bi imeli upanje, da nas kaki ribiči ali lovci kitov na južnem robu tečajnega morja sprejmo na krov in popeljejo domov.

Fridtjof Nansen — Fran Albrecht.

V spomin Andreja Smoleta.

Črne te zemlje pokriva odeja
v grobu tihotnem, naš bratec Andrej!
Vince zlató se v kozarcih nam smeja,
v tvojo opombo pijemo ga zdaj.

Zbrani prijatli v spomin ga pijêmo
tvojih veselih in žalostnih dni;
zraven si take zdravljice pojêmo,
da ni nesrečen, kdor v grobu leži.

Čedna postava bila ti je dana,
bistri ti um je z bogastvom bil dan:
bolj'ga srca ni imela Ljubljana,
kak si za srečo človeštva bil vžgan!

Kratko sijale so zvezde prijazne,
v sanjah prijetnih te zibal je up;
jezo si sreče občutil sovražne,
zgodaj okusil življenja si strup.

Deklica druž'ga moža je objela,
ki od ljubezni do nje si bil vnet;
trešč'la v bogastvo nesreče je strela,
kranjski v obupu zapustil si svet.

Videl si Nemško, Francosko, Britansko,
videl si Švajca visoke goré,
videl si jasno nebo italijansko;
sreče ni ranjeno našlo srce.

Videl povsod si, kak iščejo d'narje,
kak se le uklanjajo zlat' mu bogu;
kje bratoljubja si videl oltarje?
S srcem obupnim si prišel domu.

Mogla umreti ni stara Sibila,
da so prinesli ji z doma prsti;
ena se tebi je želja spolnila,
v zemlji domači da truplo leži.

V zemlji slovenski v predragi deželi,
ki si jo ljubil prisrčno ves čas,
v kateri očetje so naši sloveli,
ktera zdaj ima grob komaj za nas.

Težka človeku ni zemlje odeja,
vzamejo v sebe ga njene moči; —
trčimo, bratje, še vince se smeja,
dolgo S m o l e t o v spomin naj živi! —

Fr. Prešeren.

Peter Sič.

Roman v oktavah.

Prijateljema in tovarišema v dnevih bede in izgnanstva
drju Francetu Steletu in drju Ivanu Plessu.

Uvod.

1.

Te verze pišem v senci bajonetov,
med tolpo žalostnih karikatur
človeških src, ki so kot vrt brez cvetov,
mladost brez smehljajočih, svetlih ur.
Ostala v njih od smelih je poletov
samo še strast živinskih procedur;
in kar bilo je človek, oblažen
v omiki, je samo še — *bête humaine*.

2.

Za dnevom dan se vlači leno, leno...
 In vedno zrem le isti kos neba,
 le istega dvorišča tesno steno
 in slišim, ko udarjajo ob tla
 koraki isti — in skoz mrak strupeno
 tam zunaj veter se nam krohota.
 Še vran, ki krakajoč na streho seda,
 je isti le, — da, vedno ista beda.

3.

In vsako jutro ista nizka soba,
 deset ležišč je v njej, deset drugov.
 In vsako jutro vstajamo iz groba
 spominov, sanj v resničnost topih dnov;
 in vedno je v besedah ista zloba.
 Od dne do dne kot težek sen snegov
 zagrinja srca vedno višji srd:
 brez krink je vsak obraz in v njem je smrt.

4.

In zreš v očeh hinavščino in laž,
 sovraštvo in zavist in misli blatne;
 in kakor z mačko z drugom se igraš
 in govoriš poklone mu neznatne,
 a v srcu liješ laž njegovo v čaš
 nebroj, tehtáš besede mu zagatne.
 In duša plaka samega spoznanja,
 pod grenko težo se življenja sklanja.

5.

A — zunaj step brezmejna se prebujata
 v poljubih solnca v radostno pomlad;
 in sleherni je žarek šumna struja,
 in sleherno drevo je pesem nad,
 pojoča solncu večno aleluja
 življenja. — In od tam, kjer v tih zapad
 za dnevom dan samotno, gluho gine,
 grme skoz noč koraki zgodovine.

6.

Grmijo kladiva in nakovala,
 človeštvo kuje zarjo boljših dni.
 In v prah se ruši pod udarci skala
 in pajčevina padajo vezi;
 in v njih je mukah zemlja trepetala
 in v novih ritmih poje spev krvi
 pozdrav v bodoče radostne daljine,
 spleten iz sanj, gorja in bolečine.

7.

A tu — kot krik s pozabljenega brega,
 ki plaho, tiho sluša ga srce,
 odmev le gluha do mene semkaj sega.
 In vstaja misel, plove čez polje
 spominov, od cvetov do cvétov bega, —
 dobrove vseokrog šume, šume ...
 Iz sanj že polpozabljenih poletov
 te verze pišem v senci bajonetov. —

Prvo poglavje.

1.

Junaki bitk, svetniki, potepuhi,
 Don Juani, pustolovci in sanjači
 in mučeniki misli in lenuhi,
 Napoleoni, Buddhe, rokovnjači,
 puščavniki, pol = slepi in pol = gluhi,
 hinavci in svetovni postopači, —
 vsi so že našli pot med rime gladke,
 a pevec nov opeva naj odpadke!

2.

Težko je res, — junakov ni med nami
 (— Martin Krpan je bil izjema —),
 navdušenje, ki tlelo pod gorami
 je našimi, zdaj tudi že pojema.

In nič nas več na svetu zdaj ne mami.
 Čemu pač neki? Srečen, kdor objema
 trebušen liter, zraven tarokira
 in se preveč po svetu ne ozira.

3.

Le če se ravno bližajo volitve
 ali velika ljudska veselica,
 nabrusimo si uma svitle britve,
 našminkamo z navdušenjem si lica
 in gremo v boj do važne odločitve,
 kdo bo poslanec, društva repatica,
 predsednik, častni član in tako dalje
 (— in kaj bo s plesom za Tri svete kralje —)

4.

In spet vse spi — volivci in poslanci.
 Le včasi kdo iz spanja glasno kihne —
 in »Bog pomagaj!« kličejo vsi klanci,
 in — »bums!« po glavi dnevnik ga udrihne.
 Bude iz sanj se Triglav in Gorjanci,
 čez pet minut pa spet že vse utihne
 in spe dobrave in molčijo lesi...
 O domovina moja, kje si, kje si?

5.

Kako romanu najti tu junaka?
 In vendar ga imam! Iz dni mladosti
 se bliža mi iz tajnega somraka
 vseh mojih sanj, — iz rož in iz bridkosti
 smehlja se mi kot solnce iz oblaka.
 Pozdravljam te, moj mili drug! Oprosti,
 da sem vkoval v slovenske te oktave!
 Pa saj poznaš poetične postave.

6.

Da si prišel ti Cankarju pod roko,
 poslal bi romat te na belo cesto
 in te obesil epično široko; —
 in Kraigher bi te djal v obmejno mesto,

pogreznil s tabo v blato se globoko
in te oženil s kroglico nevesto.
Pri meni pa svobodna ti je volja.
Potuj po svetu — vetra dih čez polja!

7.

Kot jaz nikdo ni zrl v misli tajne,
kot jaz nikdo ni plakal s tabo solze
in s tabo se smejal ob zvokih lajne,
ki glas njen čez Parnas naš tožno polze. —
Le jaz sem spremljal te na brege skrajne
vseh tvojih sanj — no, tiho! Tvoje solze
so svete, — a intimnost prevelika
kot smrten greh pri epiku se slika.

8.

Zato na pot, moj drug, — in dobro srečo!
In nič zato, če nisi niti Tassov
in niti Byronov junak, — med gnečo
gospode takšne pač preveč je glasov,
pojočih kakor morje v noč strmečo, —
da ni tenorjev čuti sredi basov.
No, Peter Sič, naj zdaj te kar predstavim
in te na tvojo dolgo pot odpravim.

9.

Da, Peter Sič! — Ime pač brez vsebine!
A nekaj zanimivejša je slika,
ki rišem mu jo, zroč jo skoz spomine:
Pred belim domom stara trepetlika
(zrem jo v vseh svojih sanjah iz davnine)
kraj ceste, siva, tiha in velika —
in dvoje dečkov njen trepet posluša —
in njo in Petra zre pred sabo duša.

10.

Takrat sva bila komaj v brstju cvet,
a že je Peter bil kot repatica,
nesličen vsem že v jutru svojih let.
Živel je kot svobodna gorska ptica:

sanjač, idealist in pol = poet;
 oči so tlele mu, gorela lica.
 A kjer so glasno se osti iskrile,
 je trdno stal in meril svoje sile.

11.

No, ko začenja moja se povest,
 minula so že zdavnaj tista leta
 in Peter je že tisoč dolgih cest
 prehodil in prevozil križem sveta
 in ves opoj in strup velikih mest,
 okusil v šumu svojega poleta.
 In truden, nenasičen iz tujine
 se vrnil je v naročje domovine.

12.

Končal je študije. Na dnu zavesti
 pa dozorelo skrito je spoznanje,
 da kakor prej stoji ob križni cesti,
 da čas beži in že visok mu dan je,
 in kar nekdanj ga vabilo v prelesti
 je solnčni, vedno so samo še sanje, —
 a vse ostalo: dolgčas in puščoba,
 satira, bol in laž in — senca groba.

13.

Pa ni bil pesimist. Sicer na gesla,
 ki v bujnem so poletu med mladine
 se naše kot resnice večne nesla,
 je gledal kot na šumne, prazne mline —
 in vedel, da smo v bistvu čoln brez vesla,
 pred sabo noč, pod sabo le globine;
 in da je vse le pesem hrepenenja,
 ki se od duš do zvezd pravečnih vzpenja.

14.

V to pesem je verjel. In ta je vera
 vodila ga skoz zmote in viharje
 in mu bila vseh vrednosti je mera.
 (Seveda — marsikrat je med sleparje

zašel, ki so ga na račun večera iz zvezd pripravili ob vse denarje. Pa, — to usoda vedno je sanjača, da mu je koča tudi že palača.)

15.

A kar se tiče točke domovina, je z njim bilo kot z vsemi nami: med dobre njene šteli so ga sine, dokler je narodni pomagal dami čvekati bedarije brez vsebine in klical gromki živijo, kadar sami so si grmeli listi naše gore. Zato priromal kmalu je v odbore,

16.

odseke, pododseke, komisije in se spoznal z neštetimi študenti. In kmalu videl je: za vsem se krije sebičnost kakor advokat s klienti neštetimi, ki svira melodije vabeče z glasnimi jim instrumenti. Čim več jej veruješ, čim več jej daš, tem več ti govori in vsa je — laž.

17.

Pristudili so Petru se programi in vse, kar še tako se imenuje. Nič več ga ni zdaj mikalo med nami in je odšel grenkobe poln na tuje, izginil za visokimi gorami, zaplul z valovi šume, glasne struje — in med obzorji njene je širine pozabil na bolesti domovine.

18.

No, ne povsem. Od mestnega so tlaka se misli mnogokrat med nizke griče nosile v urah bledega somraka in zrle v cvetju brege in holmiče. —

In tihega in plahega koraka
 (— kot tih spomin, ki sen ga v dušo kliče, —)
 obstale so pred hišo razsvetljeno;
 zazrle se v davnino izgubljeno.

19.

In zrle dvoje lic so večnosvetlih
 in dvoje dobrih src kot solza čistih. —
 In plakale so misli po teh letih,
 ki so uvela kot zelenje v listih,
 kot vonj v jesenskih, zadnjih, poznih cvetih.
 In v neopaženih minutah tistih
 je zopet bil pri materi, očetu.
 ni vedel nič o laži ne o svetu.

20.

O mati, ti ljubezen in dobrota,
 kje si, ko rišem sliko davnih dni?
 Strmiš skoz noč na temna, daljna pota,
 ki z njih še vedno sina ni in ni?
 O, — tvojih besedi opojna dota
 vse težke dni me spremlja, vse noči —
 in izpreminja grenkih čaš napoj
 v sladkost in mrak v poldneven soj.

21.

Kako bi ti poljubil las srebro
 in tvoje dobre, trudne, vele roke
 in kot v detinstvu v tvoje se oko
 zazrl in rane razodel globoke
 in vse gorje, bridkost in celo zlo.
 In vem — te tvoje dobre, trudne roke
 izbrisale bi iz srca bolest
 in vse megle s predolгих mojih cest.

22.

Kdo kakor ti okusil je spoznanje
 in pil iz čaš trpljenja in gorja,
 a v duši čist ostal kot rajske sanje,
 ohranil v srcu sinji blesk neba

in drugim svet prečaral v smeh, igranje
 in tih pristan kraj šumnega morja?
 O bodi blagoslovljena, ti sveta,
 ti duša lilije, srce poeta!

23.

In blagoslovljen bodi tvoj spomin,
 moj oče, mož značaj od nog do glave!
 Kolikokrat mi duša iz tujin
 se vrača k tebi! In skoz šum dobrove
 spet greva — oče in mladenič sin —,
 zlato jesensko siplje se v daljave, —
 jesen življenja ti zveni v besedi
 in toplo solnce tvoji so pogledil!

24.

Kako si šel skoz trnje in skalovje,
 kako si šel črez strmi, strmi breg,
 preromal najsamotnejše gorovje,
 pregazil hladni in najgloblji sneg!
 A ko od tvojih rok nad nami krov je
 razpel se tihi in je tisoč neg
 dveh src izpremenilo svet mi v vrt,
 si bil kot senca zrelih, polnih trt.

25.

O da si ti, moj oče, tu pri meni,
 vem, krepko stisnil mojo bi roko:
 »Ne gredi si življenja, sin, ne gredi!
 Ponosen, smel naj vsak korak ti bo
 in vso otožnost iz srca poženi,
 napni tetivo in razkrij oko!
 Na pot, moj sin, v bodočih juter žar!
 A tožiti, le tožiti nikar!«

26.

A ni te, ni. Med nemimi grobovi
 svoj trudni, zadnji sen nevzdramno spiš
 tam daleč pod sneženimi vrhovi;
 in v sanjah z zarjo tiho govoriš,

ko od planin se nižajo mrakovi
in raste v noč iz groba sveti križ,
ki si ga nosil križev pot življenja
na Golgato trpljenja — hrepenenja.

27.

A včasi, ko pod okni noč šumi
v drevesih tiho pesem o svobodi,
v temo brez sanj strmijo mi oči.
In ve srce: razsanjani prirodi
ni mej, ni smrti — in ta šum si ti.
Iz večnih dalj pojoči so labodi
preplule misli tvoje in šumijo
mi vere: volje večno melodijo.

28.

Peccavi! Spet o sebi spletam rime...
Toda — kako naj duša ne zveni,
če sred samote in sibirske zime
sorodna struna tiho zabrni?
V oseke večnih ritmih le in plime
z bregovi morje v sanjah govori,
a z dušo v pesmi se le razgovarja,
kar samo jej bilo je noč in zarja...

29.

Minula leta so. Utonil Sič
je v morju, ki ime mu je tujina.
In zdel se nam je še samo kraljič
iz bajk, ki jih je pravila davnina.
In nič bilò ni v mislih nanj več, nič —
le kaplja sladkogrenkega pelina!
A tu se zdajci nam je vrnil spet:
nov prorok s prejšnjim srcem, nov poet.

30.

Bilà pomlad je. V tihi mesečini
sva šla pod cvetjem radostnih dreves;
kot v snu šumela reka je v dolini
svoj nočni govor pod strmeči les.

Iz sanj je ptica kriknila v bližini,
 nekje je zvezda zdrknila z nebes...
 »O čuj jih — pesem zemlje, pesem zvezd,
 ki sta me zvalili s predolgih cest.

31.

S predolgih cest samotnega iskanja,
 iz vrta tujih, preopojnih rož...
 Življenje se pod lastno težo sklanja
 in zdi se mi: zaman oziram mož
 z bregov se strmih svojega spoznanja, —
 ni več ga, ni, ki nosil venec rož
 na čelu je kot blaženo skrivnost...
 Zvenela moja zlata je mladost.

32.

In vendar — pot še dolga je pred mano;
 in vendar — ogenj v srcu živ gori!
 Kar v grobu je mladosti pokopano,
 so le najlepši, najčistejši sni, —
 a vera v zmago, v borbo nekončano
 gre z mano med vihar bodočih dni.
 In še čez grob mi pel je šum vetrov
 ko sredi pozabljenja, sred mrakov...

33.

Veš zdaj, kaj klicalo me v te doline
 iz trušča, hruma je velikih mest?
 Bila je mračna slika domovine,
 bila je njena borba in boleost,
 bile so njene radostne tišine,
 kjer poje zemlja zlato pesem zvezd.
 O čuješ jo?...« s prepolne cvetne veje
 je padel cvet... Vsa noč se tiho smeje.

34.

In znova Peter tiho govori.
 In krog in krog posluša noč, šepeče,
 šušti... Trepeče pesem besedi
 o borbah in o raju solnčne sreče,

Zakaj ti si bil človek notranjosti in sanj. Pri nas pa si še vedno nismo v svesti, da umetnikove sanje niso sanjarije, puhle, v zraku viseče, nego da so poslednja resnica in najgloblja modrost, do katere more narod pronikniti. In da so njegove slutnje, če še tako motne, komaj od daleč uzrte, z jecljajočim jezikom izrečene, prav tako zanesljive vodnice v bodočnost kakor vsi drugi kažipot človeškega duha. Močni, večni narodi so si bili tega v svesti. Mi še nismo tako daleč. A danes bi morali tudi mi umeti globoki pomen grških pravljic, kako so rasli zidovi starodavnih mest ob zvokih ubrane lire. Brez tega spoznanja ostanemo na veke teman, amuzičen rod, ki svoje preroke kamena.

Trpek si, Ivan, in težko mi je s teboj. S tiho prijateljsko besedo sem se hotel posloviti od tebe, a evo me samega v trpkosti. Da, kamenali smo te, za vsako knjigo posebe. In dolga, dolga je vrsta od Vinjet preko Hlapca Jerneja do Podob iz sanj, kakor je dolg križev pot od mladosti do smrti. Za vsako knjigo posebe kamen. Edino pri zadnji smo ti prizanesli, zakaj v nji je bila že svetost one skrivnostne zarje, ki trepeče nad vsako poslavljaljočo se lepoto. Neskončno otožni čar zadnjih žarkov na zahodu, padajočega listja v jeseni. A razumi svoj narod, razumi nas vse, ki te nismo mogli razumeti. Tudi tvoji prijatelji ne vselej. Preveč bogastva, preveč lepote si usul pred nas, ki nismo bili vajeni bogastva in lepote. Sam jaz ti priznam, da stojim zmeden pred tvojimi spisi, da jih ne morem pretehtati, ne znam presoditi v celoti, kakor jih nisem mogel do stojno ceniti sproti. Kdo, ki ni bil močan in nežen in pronikav kakor ti, naj bi ti bil sledil v vseh tvojih razglabljanjih. Dobrega četrto stoletja si se boril za resnico in pravico med nami; ni je strune tako tenke in tajne v človeški duši, da se je ne bi bil dotaknil; ni je žalosti, katere nas ne bi spomnil; ni ga vprašanja v naši javnosti, v katero ne bi bil posegel. Premisli, Ivan: kako naj bi te bili razumeli, ko si govoril nam, ki smo bili v spoznah, jezik svobode. Premisli in odpusti. Rod, ki te bo mogel pojmiti popolnoma, šele raste.

Ko sem bil v nedeljo pri tebi, sem čital iz tvojega čistega, lepega obraza, da si se spravil z vsem svetom, da so odpale od tebe kakor nepotrebno breme vse skrbi in bridkosti, da ni v tebi niti sence spomina na krivice in na trpljenje. Uprl si vame oči, ki so se jvrnile že iz onstranskih pokrajin, in si rekel s pojemajočim glasom, kakor da mi hočeš odgnati vsak dvom: »Jaz bom umrl. — Zbogom.« Besedo umrl si izgovoril tako skrivnostno, da sem jo čul in si vendar nisem bil na jasnem. Ko pa si zopet zadremal, je stopila k meni žena, ki je stala tisti čas pri vratih, in mi ponovila tvoje besede. Ona jih je slišala natanko, jaz tik tebe ne. In vidim: ti si govoril tudi v svojih knjigah včasih tako skrivnostno, da te možje, ki smo ti bili blizu, često nismo razumeli. In morda nam bodo dale razlago mnogih takih zagonetnih mest, mlade preproste in otroške duše. Ti si bil velik in vendar tako mlad, tako preprost in otroški. Zato si moral toliko trpeti, a zato si tudi vse prenesel. To sem videl v nedeljo na tvojem pravem obrazu, tako lepem, kakor ni bil nikdar poprej. Šele pred smrtjo si mi ga pokazal. Dobro ti je bilo, odleglo ti je.

Mene obiskuje smrt v prijateljih. Kje daleč sta že prva dva brata, Kette in Murn. Enega gnezda ptiči, pevci iste pomladi! Skupaj smo se vadili peti, leteli nismo dolgo skupaj. In sedaj si odšel še ti za njima. Samotna mi postaja duša. In naš narod je vedno revnejši.

In baš na pragu v novo dobo, ki si jo sanjal in oznanjal z besedo in z vso osebnostjo, rojeno za svobodo in pravico, si se moral zgruditi. A zapustil si nam s svojim delom bogato dediščino. Domovina jo bo prevzela in te bo uvrstila med svoje največje sinove.

»Jaz bom umrl. — Zbogom!« — Zbogom, Ivan — živel boš.

Oton Župančič.

Materi.

1. Žalostinko zvon mrliču poje,
davne smrti me spominja tvoje,
moja mati.
2. Ali naj vzdihujem ali molim,
da srce si žalostno utolim,
mila mati?
3. Ali naj ti razsvetlim gomilo,
nanjo cvetja položim obilo,
ljuba mati?
4. Oh, vse cvetje zate nima duha
in za tožbe moje vse si gluha,
draga mati.
5. Tu svečava vrhu groba blede
ne odpre ti vekomaj pogleda,
sladka mati.
6. Tu ležiš brez diha in brez čuta.
Božja dekla, smrt, kako si kruta,
tiha mati!
7. Vse je nično, naj storim karkoli,
le molitev mi duha utoli,
zlata mati.
8. Smrtni angel, ki te je poljubil,
ni takrat življenja sam izgubil,
rajna mati.
9. On v posodi zlati danes nosi
do nebes, kar moja duša prosi
zate, mati.

10. Bog, ki vsako delo plača verno,
plačaj ti ljubezen neizmerno,
blaga mati.

11. Ondi večno srečo ti prisodi,
ki zaman si jo iskala todi,
uboga mati.

Anton Medved.

Nebesa.

Spev 33.

- »Devica Mati, Sinu hči, prelepa,
ponižna in visoka nad stvari ti,
zamisel večna božjega ti sklepa!
Ah ti si, ki v lepoti čudoviti
5 tak sij človeški si naravi dala,
da Stvarnik ni zavrnil stvar nje biti.
V telesu tvojem se je spet vžgala
ljubezen, ki vsled nje moči žareče
nebeška tukaj roža je pognala.
10 Tu solnce nam ljubezni plamenče,
kar doli smrtno jih telo še nosi,
studenec njim si nádeje kipeče.
Velika in mogočna ti tako si,
da želj polèt mu lèt je brez peroti,
15 kdor tebe, milosti želeč, ne prosi.
Ne le kdor k tebi pribeži, v dobroti
pomagaš svoji mu, o mnogeprati
mu sama milo prihitiš naproti.
20 Ti dobrotljiva, usmiljena si, Mati,
ti milosrčna, vsa se v tebi druží,
kar v stvari je kateri blagodati. —
Glej ta, ki stal ob temni je kaluži,
duhove zrl do tu od dna vsemira,
njih muke, up in kar veselju služi,
25 zaupno k tebi se za moč ozira,
da dvigniti bi mogel se še više,

- dozreti mogel blaženstvo do vira.
 Želelo mi tegà srce si ni še,
 kot zanj želi, o prošenj ne zavrni!
 30 Vse bitje moje prošnje k tebi diše:
 s prošnjami mojimi ti svoje strni,
 meglè njegove smrtnosti preženi,
 radosti vse mu prvi vir razgrni!
 Ugodi še, kraljica, prošnji eni,
 35 ki moreš vse, kar češ: srce ti kliče,
 ne daj v oblast ga strasti več nobeni!
 Čuječ zmaguj ti v njem, kar k strasti miče —
 glej zanj proseče blažene tu zbrane,
 ki ž njimi róke sklepa Beatrice!«
 40 Oči, Bogu preljube, spoštovane,
 v prosvca uprte, so mi priče bile,
 kako so drage ji molitve vdane.
 In kvišku so nato se obrnile —
 stvari oči nobene k luči večni
 45 ne zro tako pač čiste in premile!
 In jaz, ki bližal dopolnitvi srečni
 sem želj se vseh, utešil, kot pristaje,
 medlenja v sebi žar sem neizrečni.
 Bernard mi je namigal se smehljaje,
 50 naj kvišku se ozrem, a sam že preje
 izpolnil bil njegove sem migljaje:
 zakaj vse bolj, čisteje in čisteje,
 pogled se moj je vtapljal v svetli žarek
 previšnje luči, sama ki iz sè je.
 55 Poslej je vidu bistrč bil prejarek,
 da mogla bi slediti mu beseda,
 spomin slediti mogel in preudarek.
 Kot oni je, ki sanje v spanju gleda
 in ko zbudi se, še ima občutje,
 60 a kar je gledal, prešlo je brez sleda,
 tako sem jaz: kot sen da vse presnut je,
 izgubil skoraj videnj sem spomine,
 ostalo v duši sladko je ganutje.
 Tako pod solncem toplim sneg izgine,
 65 tako razgnal je piš Sibilje reke,
 na listu pisane lahnè sušine.

- O luč previšnja, ki nad vse izreke
 in vzvišena nad vse si smrtne pojme,
 vžgi v spominu mi le iskre neke,
 70 vsaj medle videnja mi vrni dojme,
 okrepi malce slabo moč jezika,
 naj spomni tvoje gloriije duh moj me!
 Če temna le se obnovi mi slika,
 spozna po spevu mojem rod bodoči,
 75 kak zmaga slave tvoje je velika!
 Tako vsegà me žar prevzel je žgoči,
 da bil bi zblodil se tedaj nemara,
 če vanj ne bil bi zrl iz oči v oči.
 A zročemu, spominjam se, brez kvara
 80 le rasla moč je, dokler da spojil je
 moj vid z močjo neskončnega se žara.
 Da zmoget sem, o milosti obilje,
 vtopiti v luč se večno, neizrečeno
 dotlej, da v gledanju se vid použil je!
 85 V globini videl sem, kako vse v eno
 z ljubeznijo se veže v večno vitje,
 kar po veseljstvu tu je razpršeno.
 Podstat, pritika in vse njiju bitje
 tako v prečudnem se edinstvu spaja,
 90 da vse, kar pravim, svit le enovit je.
 Dej videl sem, ki to edinstvo daja,
 zakaj le misel mi na to že slad je,
 ki s čutjem sladkim dušo mi napaja.
 A hip le več spominu truda zàdje
 95 kot zgoda pred dva tisoč pet sto leti,
 ko zrlu morje sled je prve ladje.
 Tako v radosti duša je zavzeti
 upirala poglede nepremično
 in zroč le bolj je koprnela zrèti.
 100 Kdor se zazrl v luč je to resnično,
 da še obrnil bi moči zelenja
 od nje drugam, nemožno je in nično.
 Zakaj dobrosti, ki je cilj hotenja,
 vsa polnost v njej je: zunaj nje le borna,
 105 popolna v njej, nezmožna popolnjenja. —
 Odslej beseda mi še bolj okorna:

- celò, kar pomnim, kot jecljaj detinji,
 ki iščejo mu prs še ustna zorna.
 Ne kot da v žive luči te edinji
- 110 kdaj manj, kdaj več popolnosti proseva,
 zakaj neznan na vek je izpremin ji,
 a vid, ko zre, vse bolj se ožarjeva
 in kot da menja žar se enoviti,
 ko menja sam se, vidu se dozdeva.
- 115 V globini jasni, v luči čaroviti,
 troj krog zazrl sem, kot trojna zarja
 sijal je: barv treh, a ene biti.
 Kot mavrica od mavrice odzarja
 od prvega se drugi, ogenj tretji,
- 120 ki krog oboj obenem ga izžarja.
 Ah, kdo povedal v praznem bi početji,
 kar zrem še zdaj, ko sled je le minljiva
 tegà, kar gledal v tistem sem zavzetji!
 O večna luč, ki sama v sebi biva,
- 125 ki sama se spozna, ki se v spoznani
 ljubezni ljubi večno ljubezniva! —
 Ko gledal dljè s svetlobo obsijani
 sem drugi krog, ki svit je svita čisti,
 zazrl prikaz v notrini sem neznani:
- 130 kot slikan bil je svit, a v barvi isti,
 in lik imel človeškega je lika —
 zamaknjen ves strmel v prizor sem tisti.
 Kot oni, ki razmér ga najti mika,
 da mero krogu točno ugotovi,
- 135 in misli, misli, a ne najde stika,
 tak bil sem jaz ob tej prikazni novi:
 strmel sem v lik, kako se s krogom sklada,
 kako ima lik biti se njegovi.
 Zaman! — Kar šine v dušo iznenada
- 140 nov svit: in stik, očem prej nedosezen,
 zazrla mi je duša, zreti rada. — —
 Tu duh zastal — nemoč je segla čezenj — —
 A že mi kakor mirni tek kolesa
 želenje vse gibala je Ljubezen,
- 145 ki giblje solnca in vseh solnc nebesa.

Dante Alighieri — Aleš Ušeničnik.

Opombe.

Str. 2. — Škrljica = škrljanec.

Str. 6. — Suhota (oz. suhota) = gospodarsko poslopje.

Str. 7. — Čifutski = judovski. — Cviček = rdeče dolensko vino; kisló vino. — Za popolno razumevanje te pesmi je treba vedeti, da imajo ponekod vero, da pridejo sveti trije kralji javit bližajočo se smrt človeku, ki se je njim na čast postil od sedmega leta dalje.

Str. 8. — Kaldeja = dežela ob Evfratu. Kaldejci so bili znani kot zvezdoslovci in vedeževalci. — Ekbatan = mesto v Perziji. — Kaspiško morje je pravzaprav jezero, ki leži med Evropo in Azijo. — Tigris in Evfrat = reki v Prednji Aziji. — Kraljica z Vzhoda = kraljica Bilkis iz Sabe, mesta v jugozahodni Arabiji. Obiskala je kralja Salomona (III. knjiga kraljev, 10). — Medija = nekdanje ime dežele, ki leži med Kaspiškim morjem in današnjo severozapadno Perzijo. — Žrec = poganski duhovnik.

Str. 9. — Ahura Mazda ali Ormuzd je najvišje perzijsko božanstvo, bog luči in vsega dobrega, stvarnik vesoljstva. — Kasta = družabni razred. — Giovanni Papini (r. 1881.) spada med najboljše sodobne italijanske katoliške pisatelje. H katolicizmu se je vrnil s knjigo «Storia di Cristo» (1921.), ki jo je pisal tri leta.

Str. 11. — Simbol = znamenje.

Str. 17. — Magister = učenjak, učitelj srednjeveške visoke šole, predstojnik. — Avguštin = znamenit svetnik in cerkveni učenik. — Jezik Avguštinov = latinščina. — Pater regens = oče nadzornik. — Pater prior = oče predstojnik. —

Glumiti = posnemati, igrati. — Monte Pincio = grič v Rimu. Tam so prekrasni vrtovi, izprehajališča in mnogo spomenikov. — Baldahin = nebo (po navadi prenosno nebo).

Str. 18. — Akord = ubranost več glasov.

Str. 20. — Assisi in Foligno sta mesti v Umbriji, ki je pokrajina v srednji Italiji.

Str. 21. — Turnir = viteška bojna igra v srednjem veku. — Igre = igralec, godec, pevec.

Str. 23. — Vsevdilj = kar naprej.

Str. 25. — Brat Leo je bil redovni tovariš sv. Frančiška. Vsi so ga imenovali »ovčka božja«. — Literat = leposlovec, to je pesnik ali pisatelj.

Str. 27. — Mužeti; tla so mužela = tla so postajala močvirna.

Str. 30. — Gazda = gospodar, poglavar. — Čavelj = za-krivljen žebelj.

Str. 33. — Roma = Rim. — Legenda pravi, da je sv. Peter hotel pobegniti iz Rima, da bi ušel smrti. Na Apijski cesti pa je zagledal Kristusa, ki je nesel križ proti Rimu. Peter je razumel pomen te prikazni in se vrnil. Glej Sienkiewiczzev roman »Quo vadis?« (Kam greš?).

Str. 34. — Katakombe = podzemeljska pokopališča. V časih preganjanja kristjanov se je v katakombah vršila tudi služba božja. — Romul = ustanovitelj Rima. Romulov rod = Rimljani.

Str. 35. — Piombi = podstrešna ječa v doževi palači v Benetkah. Ime je dobila od strehe, ki je svinčena (it. piombo = svinec). — Dože = načelnik beneške republike. — Kupola = zvonik čebulaste oblike. — Silvio Pellico (1789.—1854.), italijanski pesnik in pisatelj, je bil radi članstva pri tajni zvezi karbonarjev obsojen in zaprt. V ječi je prebil deset let; pet so mu jih odpustili. Najbolj znana njegovih knjig so »Le mie prigioni« (Moje ječe).

Str. 44. — Vladika = škof. — Anton Alojzij Wolf (1782.—1859.) je bil 35 let ljubljanski škof. Doma je bil iz Idrije.

Str. 46. — Loza = gozd.

Str. 47. — Nicolò Tommaseo (1802.—1874.) je bil zelo plodovit in vpliven pisatelj in kritik. — Sklen navadno pomeni

vez, tukaj pa steklo (slab izraz); ki krasi jih sklen globokejšega dušnega vida = ki globlje gledajo in mislijo.

Str. 48. — Pajdaš = tovariš. — Gazda = gospodar. — ...če lajneš = zalajaš. — Verica = tisti, ki se veri, roti.

Str. 49. — Huskanje (umetno narejena beseda) = cviljenje. — Golčati, golčim = govoriti. — in nikar se mi nič ne pravičil! = ne opravičuj se! — Neres = mrjasec.

Str. 51. — On puše iz celega kljuna; puše od glagola puhati, puham ali pušem; puha iz celega kljuna. — Tambor = bobnar.

Str. 52. — Rudolf Baumbach (1840.—1895.), nemški pesnik, ki je petnajst let živel v Trstu. L. 1876. je izdal prekrasno gorsko pesnitev z naslovom »Zlatorog«. V njej je porabil znano triglavsko pripovedko o čudovitem kozlu z zlatimi rogmi.

Str. 53. — Omela = neka rastlina. — Jasa = izsekano mesto v gozdu.

Str. 55. — šlarast = iz tankega, prosojnega blaga.

Str. 56. — Postojna = orel. — Pesem »Mlada Breda« je bila zapisana v Ledinah nad Idrijo.

Str. 59. — Vladika pomeni tukaj kneza.

Str. 60. — Vltava = reka, ki teče skozi Prago. — *Krajevodvorski* rokopis obsega staročeške junaške narodne pesmi. Našel ga je l. 1817. starinoslovec Vaclav Hanka (1791.—1861.). Slovenski učenjak Jernej Kopitar je takoj izrazil dvom glede pristnosti teh pesmi. Čez dolgo vrsto let so šele neizpodbitno dognali, da je rokopis ponarejen. Ponaredil ga je Hanka sam in pomagal mu je pesnik J. Linda (1789.—1834.).

Str. 61. — Rajavec = plesalec.

Str. 63. — Niška = nečke, neške (nekakšna lesena posoda).

Str. 67. — Mojškra (iz lat. magistra) = vzgojevateljica, družabnica.

Str. 73. — Vidovina = neki čarovnik, Kresnikov nasprotnik; včasih posebljenje suhih letnih časov. — Neres = neres = mrjasec.

Str. 74. — Vampir = volkodlak; človek, ki po smrti vstaja in hodi pit kri spečim ljudem.

Str. 75. — Cimbale = glasbeno orodje; bobenček. — Ako smemo verjeti kranjskemu letopiscu Valvazorju (17. stol.), se

je dogodek te pesmi res izvršil. Valzavor navaja celo ime ugrabljene deklice (Urška Schäfferjeva) in letnico 1547. Najbrž gre za kako nesrečo, ki ji je ljudska domišljija in bojazen dala tako strašno vsebino.

Str. 79. — ...je odvaval ptič; odvavati je umetno narrejena beseda, ki naj znači polet ptiča preko reke in odmev njegovega glasu. — Kolpa = reka na Dolenjskem.

Str. 81. — Ceper = drobec, košček.

Str. 88. — Plužiti = voditi plug.

Str. 89. — Rajniš = goldinar; beseda je nemškega izvora (rheinisch = renski). — ...se dobó = se dobi. — Rodoljub Ledinski je pesniško ime Antona Žaklja iz Ledin.

Str. 97. — Apel = najznamenitejši grški slikar starega veka. Živel je v 4. stol. pred Kristusom.

Str. 98. — Obraznik = umetnik, ki obrazuje, to je slikar ali kipar. — Kopitar Jernej (1780.—1844.) je bil slaven učejak, doma z Gorenjskega. S Prešernom se v marsičem nista razumela. Glej besedno igro: Kopitar (učejak) — kopitar (čevljar). — Epigram = napis v verzih, največkrat zabavljive vsebine. — Filozofija = modroslovje.

Str. 99. — Matematičen = računski. — Problem = vprašanje, naloga.

Str. 101. — Spejejo = gredo.

Str. 102. — Milja = dolgostna mera zelo različne dolžine. Nekaj primerov: rimska milja 1477 m; nemška milja 7420 m; morska milja je četrtnina nemške; angleška milja 1523 m. — Jan Neruda (1834.—1891.), znan češki pesnik.

Str. 105. — Sklizek = opolzek. — Tokava = soteska.

Str. 107. — Sren = trda snežna skorja.

Str. 109. — Himna = hvalnica.

Str. 111. — Dobrava = gozdnato gorovje.

Str. 112. — Jan Kollar (1793.—1852.), češki pesnik in stari noslovec. — ...z ležami = z lažmi.

Str. 113. — Epafrodit, carigrajski trgovec, je osebnost iz romana »Pod svobodnim solncem«. — Kubikul = soba; spalnica. — Baržun = žamet. — Bisus = fino platno. — Despot = vladar, ki ni odvisen od nikogar, čigar vsaka volja je zakon. — Taberna = krčma. — Portal = hišna vrata. — Peščeni časomer = peščena ura.

Str. 114. — *Stoiški*; stoicizem je bil modroslovna struja v starem veku, ki je učila ravnodušnost nasproti veselju in žalosti. — *Atrij* = sprva nekakšna družinska soba, potem sprejemnica. — *Forum* = trg. — *Vestibol* = veža. — *Konsiliarij* = svetovalec.

Str. 115. — *Proponta* = Marmarsko morje. — *Kupola*, gl. str. 35. — *Sv. Sofija* = cerkev v Carigradu. Zgraditi jo je dal cesar Justinijan. Turki so jo izpremenili v mošejo (turško molilnico). — *Lotos* = vodna lilija. — *Palatinec* = vojak cesarjeve telesne straže v Carigradu. — *Oleander* = neka vednozeleno rastlina. — *Zlati bizantinec* = bizantinski (carigradski) zlatnik.

Str. 116. — *Labirint* = stavba z neštevilnimi hodniki, sobami in vrati, kjer se človek izgubi. — *Slop* = steber. — *Justinijan* (482.—565.) je bil bizantinski cesar. — *Orion* = Iztok.

Str. 117. — *Pergament* = papir iz živalske kože. — *Despojna* = despotova žena. — *Tunika* = spodnje oblačilo pri Rimljanih.

Str. 119. — *Mirtov*; mirta = nek grm z belimi cveti. — *Teodora* = Justinijanova žena.

Str. 120. — *Šajka* = ploščata ladja.

Str. 121. — *Bizanc* = Carigrad. — *Otimati* = reševati.

Str. 122. — *Radovan* je oseba iz romana »Pod svobodnim solncem«. — *Golčati* = govoriti. — *Magister peditum* = poveljnik pešcev. — *Hilbudij* = poveljnik bizantinskih čet ob spodnji Donavi. L. 533. je padel v boju s Sloveni. — *Adriano-polska vrata* = vrata, ki se odpirajo proti Odrinu.

Str. 123. — *dnovi* = dnevi.

Str. 126. — *Andrej* (Komac) in *Jože* (tudi Komac), oba Trentarja, sta bila Kugyjeva gorska vodnika. — *Ponce* (Ponce so tri: *Visoka*, 2272 m, *Srednja*, 2227 m in *Zadnja*, 2234 m), *Jalovec* (2643 m), *Konca špica* (2335 m), *Vevnica* (2351 m), *Mangart* (2678 m), *Strugova špica* (2265 m) in *Kotova špica* (2380 m) so gore v severovzhodnih Julijskih Alpah. — ...*obe jezeri* = *Klanški* (Belopeški) jezeri. — *Kugy* je znamenit hribolazec. Rodil se je v Trstu l. 1858. Njegova mati je bila hči slovenskega pesnika Ivana Vesela Koseskega.

Str. 128. — *Vršal*; vršati ali vršeti = bučati, šumeti. — *Nasršati se* = postaviti se pokonci, naježiti se.

Str. 130. — *Huzar* = ogrski konjenik. — *Eskadron* = četa konjenikov, nekako 150 mož.

Str. 131. — *Komis* = vojaški kruh.

Str. 132. — *Mavra* = črnomarogasta krava; črna krava.

Str. 137. — *Alo! Gemer bircaus!* (*Alo! Gehen wir ins Wirtshaus!*) = pojdimo v gostilno! — *Baratom* (madj.) prijatelj.

Str. 139. — *Nebosklon* (beseda ni priporočljiva) = nebo, strop, neba.

Str. 140. — *F. L. Čelakovsky* (1799.—1852.), češki pesnik, prijatelj *Fr. Prešerna*. — »*Stolistna roža*« je zbirka pesmi Čelakovskega. Izšla je l. 1840.

Str. 141. — *Peking* = nekdanje glavno mesto Kitajske. — *Kan* = gospod gospodov; naslov mongolskih vladarjev. — *Kan Kublaj* (1214.—1294.) je bil znamenit mongolski cesar. Osvojil si je Kitajsko in določil Peking za glavno mesto svoje velikanske države. — *Šang-tu* = mesto, oddaljeno od Pekinga 70 milj; ležalo je severno od kitajskega zida; tam je imel kan poletno bivališče. — *Mongolski*; Mongoli so rodovi v srednji Aziji. V širšem pomenu so Mongoli vsi pripadniki rumenega plemena (Kitajci, Japonci itd.). — *Stepa* = obširna ravnina, porastla samo s travo in grmovjem. — *Tatari* so nekateri mongolski rodovi v Aziji. — *Džingiskan* (1154.—1226.) znan mongolski vladar in osvojevalec. Svoje velikanske armade je poslal iz središča Azije v štiri smeri hkrati. — *Pei-ho* (Bela reka) = reka, ki teče skozi Peking in se izliva v Rumeno morje. — *Milja*, gl. op. str. 102.

Str. 142. — *Hermelin* = velika, bela podlasica; njena kožuhovina je zelo dragocena.

Str. 144. — *Patriarhalno kraljestvo*; ljudje žive kakor velika družina; vladar jim je kakor oče, ki razpolaga sam z vsem ter skrbi za ljudi kot za svoje otroke. — *Marko Polo* (1254.—1323.) je bil doma iz Benetk. Slaven je postal radi svojega potovanja v Peking, ki je trajalo 24 let. Na dvoru kana Kublaja je bil 17 let. Svojo pot je tudi opisal.

Str. 145. — *Tomsk* = mesto v Sibiriji. — *Čeremha* = trnolja, oparnica.

Str. 148. — *Masa* = ljudska množica. — *City* = najstarejši del Londona; mesto sploh (prim. it. città). — *Omnibus* = voz, ki ima več sedežev ter je namenjen vsem brez razlike. — *Globe*

trotter = potovalec okoli sveta; človek, ki je vaju razmer v vseh delih sveta. — Oxford Street = Oksfordska cesta. — Kaos = zmešnjava.

Str. 149. — Livrirana ekvipaža; ekvipaža je kočija; livriran je isto kot uniformiran (livreja = uniforma služabnikov); pri livrirani ekvipaži nosi torej kočijaž uniformo; poleg njega je večkrat še kak drug enako oblečen služabnik. — Parizar = velik, težak tovorni voz. — Trotoar = tlak, pot za pešce. — Sibila; Sibile so bile pri Grkih in Rimljanih prerokinje. — Tivoli = mesto v rimski provinci. — Merkur = bog kupčije, zgovornosti in tatov ter sel bogov. — Energija = sila.

Str. 150. — Privilegij = svoboščina, posebna pravica. — Funt šterling = angleška denarna enota (danes okoli 90 lir). — Na kredit = na upanje. — Governor = predsednik, načelnik. — Deputy governor = podnačelnik.

Str. 151. — Tribut = davek. — Miligram = tisočinka grama. — Sovereign = angleški zlatnik. — Avtomatično = samo od sebe.

Str. 152. — Flegmatično = hladnokrvno. — Mentor = vodnik.

Str. 154. — Proletarec = vobče delavec z obilno družino; tukaj: preprostega rodu. — Symbol = znamenje. — Spis je bil napisan l. 1905. Zato je ta ali ona podrobnost dandanes nekoliko drugačna.

Str. 155. — Vardö = mesto in pristanišče na skrajnem severu Norveške. — Novaja Zemlja = velik otok v Severnem Ledenem morju. — Jugorska cesta = preliv med Wajgačem in celino. — Wajgač = otok v Severnem Ledenem morju. — Habarovo = rusko mesto ob Jugorski cesti.

Str. 156. — Karijsko morje = morje med Novajo Zemljo in Jalmalskim polotokom. — Jalmalski polotok je v severozapadni Sibiriji. — Samojadi = Mongolom sorodno ljudstvo, ki biva v severozapadni Sibiriji. — Kap Čeljuskin = rt v severni srednji Sibiriji.

Str. 158. — Oaza = zelenica (del puščave, kjer rase drevje in kjer je kak studenec). — Arktična noč = severna noč, ki traja tem dalje, čim bolj se bližamo tečaju. V pokrajinah ob tečaju traja noč šest mesecev in dan enako. — Kupola, gl. op. str. 35.

Str. 159. — Zenit = tista točka na nebu, ki je prav nad gledavčevo glavo. — Simfonija = skladba, narejena za orkester z vsemi inštrumenti; tukaj: soglasje, ubranost.

Str. 160. — Titanski = velikanski.

Str. 161. — Franca Jožefa dežela = otočje v obtečajnem morju. — Spitzbergi (Svalbard) = otočje v obtečajnem morju. — Grönlandija = velik otok vzhodno od Amerike. — Ekspedicija = pohod, potovanje.

Str. 163. — »Jeanette« je bila ladja ameriškega raziskovalca Delonga. L. 1879. jo je severno od Sibirije zdrobil led. Od posadke so se rešili samo trije ali štirje. — Kajak = lahek, ozek čoln severnih ljudstev (Eskimovcev, Samojedov).

Str. 164. — Kajuta = sobica na ladji. — Pozicija = položaj, lega. — Kap Fligely = rt v Deželi Franca Jožefa. — Fridtjof Nansen (1861.—1930.) je bil znamenit norveški raziskovalec obtečajnih pokrajin in velik dobrotnik trpečih. Z ladjo »Fram« je mislil priti na severni tečaj, in sicer tako, da bi ladja zamrznila ter bi jo led, ki se stalno giblje, zanesel v bližino tečaja. Zaneslo pa je ladjo samo do 84° 4'. Tedaj je Nansen zapustil ladjo in s tovarišem Johansenom odšel na saneh. Dosegel je 86° 13'. Vrnil se je srečno. Dolgo za njim je priplula tudi »Fram«.

Str. 165. — Andrej Smole (1800.—1840.), ljubljanski trgovec in leposlovec, nabiralec narodnih pesmi. — Britanska = Anglija. — Švajca visoke gore; Švajc = Švicar; torej visoke švicarske gore.

Str. 166. — Stara Sibila = Sibila iz Kum v južni Italiji, ki ni mogla umreti, dokler ji niso prinesli prsti z doma, in sicer s pismom, ki je bilo z domačo prstjo zapečateno. Gl. op. str. 149. — Oktava = osemvrstična kitica; imenuje se tudi osmerica ali stanca. — Verz = vrstica v pesmi. — Karikatura = smešna postava. — Procedura = postopek; ravnanje. — Bête humaine (franc.; žzg.: bêt umên) — človeška žival.

Str. 168. — Ritem = enakomerno menjavanje raznih glasov. — Don Juan je toliko kot ženskar; priljubljen predmet evropskih pisateljev od zač. 17. stol. dalje. — Buddha = ustanovitelj budističnega verstva. Živel je okoli l. 500. pred Kr. — Rima = popolno končno soglasje dveh ali več vrstic. — Martin Krpan = glavna oseba znane istoimenske Levstikove povesti iz l. 1858.

Str. 169. — Gorjanci = gorovje na Dolenjskem. — Pestičen = pesniški. — Ivan Cankar (1876.—1918.), slovenski

pisatelj. Mnogi njegovih junakov romajo po »beli cesti« sanj in hrepenenja. — Epično široko = v vseh podrobnostih. — Kraigher bi te djal v obmejno mesto; namigavanje na Kraigherjev roman »Kontrolor Škrobar« (1914), ki se vrši na jezikovni meji na Štajerskem. Alojzij Kraigher (r. 1877, v Postojni) je naturalističen pisatelj.

Str. 170. — ... in te oženil s kroglico nevesto; samomor z revolverjem — Parnas = grška pesniška gora. — Intimnost = zaupljivost. — Epik = pripovedni pesnik ali pisatelj. — Tasso Torquato (1544.—1595.), slaven italijanski pesnik. — Byron (1788.—1824.), največji angleški pesnik 19. stol.

Str. 171. — Idealist = človek, ki hrepeni po vzorih, išče vzorov, dela iz nesebičnosti. — Pol poet = pol pesnik. — Sastira = pesem, povest ali sploh leposlovno delo, ki šiba kako napako v človeški družbi. — Pesimist = črnogled; človek, ki vidi povsod samo nesrečo.

Str. 172. — Program = skupina smernic za delovanje; vzpored.

Str. 175. — Peccavi (lat.) = grešil sem.

Str. 177. — In medias res = sredi stvari, to je: brez uvodov. — Tjumena in Tara sta mesti v Sibiriji.

Str. 178. — Lira = glasbeno orodje s strunami; rabili so jo že stari Grki. — Amuzičen = čisto brez smisla za lepe umetnosti. — Vinjete (1899), Hlapec Jernej in njegova pravica (1907) in Podobe iz sanj (1917) so naslovi treh Cankarjevih knjig.

Str. 179. — Kette Dragotin (1876.—1899.) in Murn Josip Aleksandrov (1879.—1901.) = dva slovenska pesnika, ki sta umrla oba jako mlada.

Str. 180. — Utoliti = utolažiti.

Str. 182. — Beatrice (v. 39) = Dantejev ženski vzor. Kdo je bila, ni znano za trdno. — Vrstice od 1. do 39. vsebujejo molitev sv. Bernarda k Materi božji. — Previšnji (v. 54.) = najvišji. — Poslej je vidu bistrice bil prejarek (v. 55.) — videnje (duševno) je bilo premočno; bistrice = ostrost uma. — Sibilji reki (v. 65.) = reki, izreki Sibil (gl. op. str. 149, 166.) — Susšina (v. 66.) = suho listje; Sibila iz Kum je menda pisala svoje prerokbe na lahno listje, ki ga je veter raznesel, tako da prerokb ni bilo več mogoče prav sestaviti in razložiti.

Str. 183. — Vitje (v. 86.) = kar je zvito, prepleteno. — Podstat (v. 88.) = kar je bistvenega. — Pritika (v. 88.) = kar je manj važno, spremenljivo. — Zgoda pred dva tisoč pet sto leti, ko zrló morje sled je prve ladje (v. 95, 96) = podjetje Argonavtov, ki se je vršilo 2500 let pred Dantejem. Argonavti so bili starogrški junaki, ki so se na ladji Argo odpravili iskat zlato runo. Pripluli so baje po Ljubljani do Vrhnike in od tam prenesli ladjo do Jadranskega morja. Po poti so izvršili razne junaške čine.

Str. 184. — a ene biti (v. 117.); bit, biti = bistvo; enega bistva. — Dante Alighieri (1265.—1321.) največji italijanski pesnik.

Popravlil

Str. 54. — Naslov: *Mala Breda* se glasi pravilno: *Mlada Breda*.

Kazalo.

Luč. — <i>Vital Vodušek</i>	3
Božični večer. — <i>Fr. Erjavec</i>	3
Sveti trije kralji. — <i>Oton Zupančič</i>	6
Trije modri. — <i>G. Papini</i>	8
Oljki. — <i>Simon Gregorčič</i>	10
Četrta postaja. — <i>Ivan Cankar</i>	13
Trepetlika. — <i>Mihael Opeka</i>	15
Brat Nikefor in hudič. — <i>Ivan Pregelj</i>	16
Monte Pincio. — <i>Silvin Sardenko</i>	17
Kruhek spi. — <i>Silvin Sardenko</i>	19
Frančišek in oljka. — <i>Ksaver Meško</i>	20
Pismo. — <i>Vital Vodušek</i>	25
Literat. — <i>Anton Medved</i>	25
Luna in zvezde. — <i>Franc Cegnar</i>	26
Tolovaj Mataj. — <i>Fran Milčinski</i>	27
Kam greš, Gospod? — <i>Gregor Gornik</i>	33
V katakombah. — <i>Mihael Opeka</i>	34
»Piombi«. — <i>Silvio Pellico</i>	35
Dva čolna. — <i>Jakob Voljč</i>	37
Vice. — <i>J. M. Kržišnik</i>	38
Rozika. — <i>Fran Levstik</i>	41
Zupan. — <i>Miroslav Vilhar</i>	45
Lisica, pes in petelin. — <i>N. Tommaseo</i>	47
Volk in pes. — <i>Matija Valjavec</i>	47
Zlatorog. — <i>Baumbach—Funtek</i>	51
Zaklad ukletega viteza v Triglavu. — <i>Nar. prip.</i>	52
Mlada Breda. — <i>Nar. pesem</i> — <i>A. Žakelj</i>	54
Oldrih in Bojeslav. — <i>Kralj. rokopis</i> — <i>Fr. Levstik</i>	59
Trdoglav in Marjetica. — <i>Fran Milčinski</i>	60
Mornar. — <i>Nar. pesem</i>	65
Zlatica v Bogatinu. — <i>Nar. pripovedka</i>	68
Lepa Vida. — <i>Nar. pesem</i> . — <i>Smole-Prešeren</i>	69
Kresnik. — <i>Nar. pripovedka</i>	72
Povodni mož. — <i>France Prešeren</i>	74
Netek. — <i>Nar. pripovedka</i>	77
Knezov zet. — <i>Simon Jenko</i>	79

O vedomcih. — <i>Gor. nar. sporočilo</i>	80
Kurent ali pust. — <i>Nar. pripovedke</i>	82
Ubežni kralj. — <i>Frän Levstik</i>	86
Praprotno seme. — <i>Nar. pripovedka</i>	87
Razna pota. — <i>Anton Žakelj</i>	89
Rojenice sodijo dečku, da bo vanj treščilo. — <i>Nar. pripovedka</i>	90
Pomladni žarki. — <i>Anton Medved</i>	92
Jamski mož. — <i>Ljudska pripovedka</i>	93
Žebljarska. — <i>Oton Župančič</i>	94
Poljska pesem. — <i>Cvetko Golar</i>	95
Premalo zemlje in preveč. — <i>Fr. Milčinski</i>	96
Apel in čevljar. — <i>France Prešeren</i>	97
Epigrami. — <i>Oton Župančič</i>	98
Sam. — <i>Simon Gregorčič</i>	98
Vinska modrost. — <i>Janez Trdina</i>	99
Uganke o vinu. — <i>Janez Trdina</i>	99
V jutranji zarji. — <i>Silvin Sardenko</i>	101
Poletna noč. — <i>Jan Neruda — Al. Benkovič</i>	101
Na petelina. — <i>Fr. S. Finžgar</i>	102
Zabučale gore. — <i>Oton Župančič</i>	111
Življenje. — <i>Jan Kollar — Ivan Lah</i>	111
Slovo od mladosti. — <i>Fr. Prešeren</i>	112
Beg. — <i>Fr. S. Finžgar</i>	113
Življenje ni praznik. — <i>Simon Gregorčič</i>	123
Sonet. — <i>Fr. Prešeren</i>	123
Na gorah. — <i>Dr. Julij Kugy</i>	124
Iz Joba. — <i>A. Medved</i>	128
Huzarji na Polici. — <i>Fr. Erjavec</i>	130
Iz »Stolistne rože«. — <i>F. L. Čelakovsky — Ivan Lah</i>	139
V Pekingu. — <i>Marko Polo</i>	141
Pismo v domovino. — <i>Vojeslav Molé</i>	145
V Angleški banki. — <i>Evgen Lampe</i>	147
Na poti v led in noč. — <i>Fr. Nansen — Fr. Albrecht</i>	155
V spomin Andreja Smoleta. — <i>Fr. Prešeren</i>	165
Peter Sič. — <i>Vojeslav Molé</i>	166
Posmrtnica. — <i>Oton Župančič</i>	177
Materi. — <i>Anton Medved</i>	180
Nebesa. — <i>Spev 33. Dante Alighieri — A. Ušeničnik</i>	181
Opombe	185
Kazalo	195

